

วารสารวรมัญญองแหกรพุทธศาสตรปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์

ISSN 2465-3683

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๒. เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาแก่สังคม
๓. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๔. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรรมการที่ปรึกษา

๑. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
๒. พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), ดร.
๓. พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญฺโญ), ศ.ดร.
๔. พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร.
๕. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.
๖. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.
๗. ศ.ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์
๘. รศ.อุดม บัวศรี
๙. ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย

คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ

บรรณาธิการ

ผศ.บรรจง โสตาดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์

กองบรรณาธิการ

๑. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๒. พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๓. พระมหาสมปาน ชาคโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๔. ผศ.กฤษณ์นัทธ์ แสงมาศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๕. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๖. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๗. พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๘. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๙. พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตขอนแก่น
๑๐. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
๑๑. รศ.สมหมาย ชินนาค	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
๑๒. ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๓. ผศ.ดร.มนตรี สืบดวง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๔. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๕. ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๖. ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๗. ดร.สุชาติ บุษย์ชยานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

คณะบรรณาธิการฝ่ายบริหาร

บรรณาธิการบริหาร

พระธรรมโมลี, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการฝ่ายบริหาร

๑. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	๒. พระศรีวิสุทธิคุณ, ดร.
๓. พระมหาวิจิต ธีรวิโส, ผศ.	๔. พระครูศรีสุนทรสรกิจ, ผศ.ดร.
๕. ผศ.กฤษณันท์ แสงมาศ	๖. พระมหาพุทธพิชาญ โยธสาสน์
๗. พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ, ดร.	๘. ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง
๙. พระมหาสมพาน ชาคโร, ดร.	๑๐. พระมหาธนรัฐ ฐฐมโธ, ดร.
๑๑. พระปลัดวัชรระ วชิรญาณโณ	๑๒. นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ
๑๓. นายเอกภพ แยมดี	

ออกแบบปก : พระมหาธนรัฐ ฐฐมโธ, ดร.

จัดรูปเล่ม : พระมหาธนรัฐ ฐฐมโธ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการและประสานงาน : นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

โรงพิมพ์ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร

จำนวนที่ตีพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

กำหนดระยะเวลาตีพิมพ์ : ปีละ ๒ ฉบับ คือ

ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม

สาขาวิชาที่รับพิจารณาตีพิมพ์:

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือ
บทความที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา

วิธีพิจารณาบทความ:

๑. บทความทุกบทความ จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินอย่างน้อย ๒ ท่าน

๒. บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนบทความจากภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านไม่มีส่วนได้เสียกับผู้เขียนบทความ

๓. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

สารจากรองอธิการบดี

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ผลิตวารสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ วารสารวณัฏฐองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์อันเป็นวารสาร ที่มีคุณภาพด้าน วิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการทั่วไปได้นำเสนอผลงานทางวิชาการ เพื่อเข้ารับการพิจารณาถ้อยแถลงจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้บทความวิจัยและบทความทางวิชาการ ที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นข้อมูลทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการพึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กับวิชาการ คือ ความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการเชิงพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและลึกซึ้ง เข้าถึงแหล่งปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎกติกาและเคารพสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลของการวิจัยและข้อที่ค้นพบตามความเป็นจริง ในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์วิจารณ์บทฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล และที่สำคัญ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาพึงปลูกศรัทธาให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศชาติและเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาและชื่นชมต่อคณะทำงานวารสารวณัฏฐองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ที่ได้มีวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง พุ่เมเทกาลังสติปัญญาช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานนี้ขึ้นมา เพื่อบริการวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้ทาง

พระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ปรากฏในบรรณพิภพ
ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการและ
ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

Dr. Anurak

(พระธรรมโมลี,ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

[ข]

บทบรรณาธิการ

วารสารวณิฏโองแหรภพุทธศาสตรปริทรรศน์ ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ ทางคณะผู้จัดทำได้จัดพิมพ์บทความวิจัย บทความวิชาการ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสาขาที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา รวมทั้งหมด ๗ เรื่อง ซึ่งทางคณะผู้จัดทำได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการแต่ละท่านได้เสนอแนวความคิด และมุมมองที่เป็นอิสระ ประกอบกับต้องมีหลักฐานการอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้น จึงถือได้ว่า วารสารฯ ฉบับดังกล่าวนี้มีเนื้อหาและสาระที่มีคุณภาพทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและจะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการแก่ผู้สนใจศึกษาตามสมควรแก่ฐานะ ซึ่งวารสารฯ ฉบับดังกล่าวนี้มีเนื้อหาที่หลากหลายจากนักวิชาการหลายสถาบัน ดังต่อไปนี้

ภาคที่ ๑ บทความวิจัย มี ๒ เรื่อง คือ

❀ **นายเมฆไท ละม้ายวรรณ** อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา สังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง **“ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษาของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์”** โดยผู้วิจัยได้สรุปผลจากการวิจัยในเรื่องนี้ไว้ว่า ปัจจัยข้อที่ ๑ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียน ซึ่งได้แก่ ๑) วิธีการสอนของอาจารย์ ให้อาจารย์สอนเชิงบวก มีการวางแผนการสอนร่วมกับนิสิต มีการแจ้ง

จุดประสงค์การเรียนรู้ สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และใช้หลักการสอนเชิงพุทธ คือ สุปฏิปันโน สุวิชาโนและสุสาสิโน ๒) วิธีการเรียนของนิสิต โดยเฉพาะการเข้าชั้นเรียนทุกครั้งที่มีการสอน ปักจ้ยด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร และปักจ้ยข้อที่ ๒ คือ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ๑) ปัญหาอุปสรรคด้านการเรียน คือ นิสิตไม่มีการเตรียมตัวมาเรียน ไม่มีความสนใจต่อการเรียน ขาดเรียนบ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลา ขาดการเอาใจใส่ และ มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมน้อย ๒) แนวทางแก้ไขการเรียนการสอน คือ วิธีสอนควรผสมผสานหลายวิธี ให้สอนแบบบรรยาย แบบไม่เครียด สอนแบบสาธิต และให้นิสิตมีส่วนร่วมโดยการซักถามโต้ตอบ กระตุ้นให้นิสิตได้คิด ต้องจูนนิสิตที่มีความรู้ก่อน เน้นการปฏิบัติในห้องเรียน การใช้เหตุผล ตรงประเด็น ควรมีการศึกษานอกสถานที่ นิสิตต้องศึกษาเนื้อหาก่อนเข้าเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จ เป็นต้น

❀ พระครูประภัสจริยาภรณ์, พระสมุห์สมชาติ สันทโร, และพระชัยศิริ จนทสาโร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๖ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบริจาคอวัยวะในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท” และคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยว่า เรื่องการบริจาคอวัยวะในทัศนะพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ทำให้เราได้ทราบถึงการบริจาคอวัยวะ ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญให้ทานอีกวิธีหนึ่ง นอกจากการทำบุญใส่บาตรหรือการทำบุญด้วยทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ และถือว่าเป็นการให้ทานที่จัดอยู่ในชั้นอุบารมี คือทานระดับกลาง และอยู่ในหัวข้อที่ ๒ ในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในมหาบริจาด ก็คือ การบริจาคอวัยวะ เลือดเนื้อ เป็นทาน เพื่อประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นบรมสุข และ

คณะผู้วิจัยได้ให้ทัศนะว่า ชาวพุทธควรให้ทานเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น เพราะการให้ทานเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งของการทำความดีที่พุทธศาสนิกชนส่วนมากต้องการ ยิ่งถ้าหากเป็นการบริจาค ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคสิ่งของ บริจาคทรัพย์สิน บริจาคอวัยวะ และการบริจาคโลหิต ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่อาจทำได้ง่าย เนื่องจากไม่ต้องลงทุนใด ๆ และยังสามารถทำประโยชน์ให้สังคม พร้อมทั้งได้บุญไปด้วย ในทางตรงกันข้ามก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่ประสงค์จะบริจาคอวัยวะ แต่ก็ไม่มีโอกาสได้มาบริจาค เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านสุขภาพร่างกายต่าง ๆ แต่ก็เลือกที่จะทำบุญด้วยวิธีอื่น ๆ ทดแทน

ภาคที่ ๒ บทความทางวิชาการ มี ๕ เรื่อง คือ

❀ พระมหาพรชัย สิริวิโร,ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา ได้เสนอบทความเรื่อง “วิธีการของพระพุทธเจ้า” บทความนี้ผู้เขียนได้เขียนขึ้นเพื่อหาเหตุผลแย้งข้อยืนยันที่มีผู้กล่าวว่า การสอนพุทธศาสนาไม่ควรใช้วิธีการทางปรัชญามาสอน เพราะว่าพุทธศาสนามีวิธีการสอนเป็นของตนเองซึ่งเรียกว่า กระบวนการใช้การแก้ปัญหาเป็นฐาน (Problem solving-based approach) นั่นคือ การใช้วิธีการของอริยสัจ ๔ ที่มีหลักการว่า ทุกข์มีสาเหตุมาจากสมุทัย ถ้าอยากจะแก้ทุกข์ต้องกลับไปเริ่มแก้ที่สมุทัย ในเรื่องนี้ ผู้กล่าวอ้างได้กล่าวว่า การใช้วิธีการของปรัชญามาสอนพุทธศาสนาทำให้ผลที่ได้ไม่ตรงกัน คือเรียนพุทธศาสนาแต่ได้พุทธปรัชญาแทน ในบทความนี้ ผู้เขียนได้อภิปรายวิธีการของพระพุทธเจ้าเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ใช้วิธีการซึ่งผู้เขียนเรียกว่า วิธีการทางปรัชญามาสอนนานแล้ว เช่น วิธีการในเทววิชชุตร แห่งที่ฌนิกาย เป็นต้น

❖ **พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี ป.ธ.๙, ดร.** อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา ได้เสนอบทความเรื่อง “การวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบท” บทความนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบท โดยผู้เขียนได้แสดงทัศนะในเรื่องเล่าธรรมบทไว้ว่า ทำให้ทราบว่าคัมภีร์ธรรมบทนั้นมีโครงสร้างเนื้อหาที่โยงกับการเล่าเรื่องแบบนิทาน คือมีการวางประโยคสนทนา การดำเนินเรื่องแบบเน้นไปจิตใจเป็นหลัก และมีการขัดแย้งกันทางศีลธรรม โดยความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดตัวตนในการแก้ไขปัญหาทางศีลธรรมขึ้น โดยโครงสร้างเหล่านี้ทำให้ระบู้ว่าคนแต่นั้นมีการเรียนรู้การเขียนงานตามแบบโครงสร้างเรื่องเล่า คือ มีการสนทนา มีการขัดแย้งกัน และมีผลของใจที่เป็นพัฒนาขึ้นเป็นบทสรุปเสมอ และผู้เขียนได้ให้ทัศนะไว้ว่า คัมภีร์ธรรมบทประกอบไปด้วยทฤษฎีอภิบาลเรื่องเล่าคือแฝงไว้ด้วยมโนคติที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งภายใต้โครงเรื่องเล่า กล่าวคือ มีการชี้แจงเรื่องกรรมและผลกรรมที่เป็นปัญหาให้โต้แย้งไม่จบสิ้น แต่เมื่อใช้หลักความเชื่อในปัญญาของพระพุทธเจ้าในการดำเนินเรื่องเพื่อชี้แจงเรื่องดังกล่าวก็ทำให้ถึงข้อยุติได้ อีกอย่างเรื่องเรื่องเล่านั้นได้ซ่อนลักษณะชีวิตที่ประเสริฐหรือชีวิตพรหมจรรย์นั้นไว้ทั้งในวิถีชีวิตของฆราวาสและพระภิกษุให้อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน และมีหลักธรรมเป็นกรอบวางในการประพฤติตนได้อย่างถูกต้องและดีงาม

❖ **พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโต ผศ.ดร.** อาจารย์ประจำ คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม ได้นำเสนอบทความเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก” บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอวัตถุประสงค์ในการเขียนไว้ ๓ ประเด็นหลัก คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของคาร์ล มาร์ก และ ๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก จากการศึกษาผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า นักปรัชญาทั้งสองคนได้พยายามแสวงหาคำตอบเรื่องเสรีภาพให้กับสังคม ซึ่งคำตอบที่ได้จัดว่าเป็นความมุ่งหมายเพื่อ

ความสุขของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น การจะได้มาซึ่งเสรีภาพที่เป็นเหตุแห่งความสุขนั้น จอห์น ล็อก ได้เสนอว่าเสรีภาพคือการมีอิสระในการทำตามใจตน ฝ่ายคาร์ล มาร์ก เสนอว่าเสรีภาพคือการมีอิสระในการกำหนดกรอบการทำงานของตน และ ผู้เขียนได้สรุปไว้ว่า คำว่า เสรีภาพ นี้มีความหมายรวมๆ ว่า ความเป็นอิสระจากสิ่งอื่นไม่พึงประสงค์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และความเป็นอิสระในการที่จะกระทำและพูดอะไรก็ได้ตามที่ต้องการ แต่ต้องไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือกฎข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งต้องไม่เป็นการคิดรอนสิทธิและเสรีภาพของคนอื่นด้วย ดังนั้น แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก แม้จะมีพื้นฐานทางความคิดที่แตกต่างกันจนดูเหมือนจะไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้เลย แต่ในท้ายที่สุดแล้ว แนวคิดของทั้งสองคนก็มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้ประชาชนเหมือนกัน

❀ ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์ อาจารย์ประจำสาขาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้นำเสนอบทความเรื่อง “คติความเชื่อเรื่องผีในยุควิทยาการสมัยใหม่ (IT)” บทความนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงคติความเชื่อเรื่อง “ผี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับผี โดยผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า คำว่า “ผี” มีคติความเชื่อมายาวนานนับตั้งแต่ยังไม่มีศาสนา เชื่อทางศาสนา จนกระทั่งเกิดศาสนาขึ้น ช่วงแรกเรียกว่าศาสนาผีหรือศาสนาวินยญาณ ต่อมาก็ได้พัฒนาจากศาสนาผีเป็นศาสนาเทพเจ้า (God) ขึ้นมาในมิติของศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า (เทวนิยม) สำหรับศาสนาที่ไม่เชื่อในเทวนิยมก็ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับผีซึ่งปรากฏในวรรณกรรมทางศาสนามากมาย และผู้เขียนได้สรุปไว้ว่า คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ยังฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตมนุษย์ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วและเป็นโลกที่มีข้อมูลข่าวสาร เป็นโลกที่มีเหตุและผลสามารถพิสูจน์ในมิติด้านเทคโนโลยีด้านไอที (IT) แล้วก็ตามที่

❀ และบทความทางวิชาการชิ้นสุดท้ายเป็นผลงานของ พระมหา ภูวนิชร์ เขมทลสี ป.ธ.๙,ดร.อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้นำเสนอบทความเรื่อง “มังคลัตถทีปนี : ศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต” บทความนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ซึ่งรจนาโดยพระสิริมังคลาจารย์ พระมหาเถระชาว เชียงใหม่ ซึ่งคัมภีร์นี้จัดว่าเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในชั้นยุคอรรถกา เพราะผู้แต่งได้นำเอาเนื้อความจากพระไตรปิฎก กล่าวคือ มงคลสูตร จากขุททกปาฐะ และ สุตตันนิบาต ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๕ มาอธิบายเพิ่มเติม โดยอาศัยเนื้อหาสาระที่เป็นหลักธรรมทางศาสนาเป็นโครงเรื่องหรือแก่นเรื่อง โดยการเชื่อมโยงไปถึงคัมภีร์อื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันตลอดถึงบุคคลต่างๆ ในศาสนา โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่ออธิบายหลักธรรมคำสอนในมงคลสูตรให้กระจ่างชัดแก่ผู้ที่สนใจใคร่ศึกษา คัมภีร์มังคลัตถทีปนีได้มีการจารึกไว้ด้วยอักษรหลายชนิดด้วยกันเช่น อักษรธรรมอีสาน อักษรขอม และอักษรบาลี เป็นต้น

บรรณาธิการ

สารบัญ

สารจากรองอธิการบดี	[ก]
บทบรรณาธิการ	[ข]
สารบัญ	[ค]
ภาค ๑ บทควมวิจัย	

๑ ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษาของ นิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์	๒
--	---

นายเมฆไท ละม้ายวรรณ

๑ การปริจจาคอวัยวะในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔
---	----

พระครูประภัสสรจริยาภรณ์

พระสมุห์สมชาติ สุนทโร

พระชัยศิริ จันทสาโร

ภาค ๒ บทควมทางวิชาการ

๑ วิธีการของพระพุทธเจ้า	๒๖
-------------------------	----

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.

๑ การวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบท	๓๕
---	----

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี ป.ธ.๙, ดร.

๑ วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก	๔๘
---	----

พระมหาผมนินทร์ ปุริสุตตโม ผศ.ดร.

๑ คติความเชื่อเรื่องผีในยุควิทยาการสมัยใหม่ (IT)	๗๗
--	----

ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาวนนท์

© มังคลัตถทีปนี : ศาสตรแห่งการดำเนินชีวิต

๔๘

พระมหาภักุชวัชร เขมทลสี ป.ธ.๙, ดร.

ภาคผนวก

ภาค ๑

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษา
ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์

FACTORS AFFECTING LEARNING ACHIEVEMENT IN SOCIAL STUDIES
TEACHING OF STUDENTS IN MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA
UNIVERSITY SURIN CAMPUS

นายเมฆไท ละม้ายวรรณ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการเรียนการสอนรายวิชาการสอนสังคมศึกษาของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๓ รูป ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้วิธีวิจัยโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบบันทึกพฤติกรรมการเรียนของนิสิต แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียน ได้แก่ ๑) วิธีการสอนของอาจารย์ ให้อาจารย์สอนเชิงบวก มีการวางแผนการสอนร่วมกับนิสิต มีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญาและใช้หลักการสอนเชิงพุทธ คือ สุปฏิปันโน สุวิชาโนและสุ

* อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

สาสน์ ๒) วิธีการเรียนของนิสิต โดยเฉพาะการเข้าชั้นเรียนทุกครั้งที่มีการสอน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร

๒.ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการเรียนการสอน พบว่า ๑) ปัญหาอุปสรรคด้านการเรียน คือ นิสิตไม่มีการเตรียมตัวมาเรียน ไม่มีความสนใจต่อการเรียน ขาดเรียนบ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลา ขาดการเอาใจใส่ และ มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมน้อย ๒) แนวทางแก้ไขการเรียนการสอน คือ วิธีสอนควรผสมผสานหลายวิธี ให้สอนแบบบรรยาย แบบไม่เครียด สอนแบบสาธิต และให้นิสิตมีส่วนร่วมโดยการซักถามโต้ตอบ กระตุ้นให้นิสิตได้คิด ต้องจ้้นิสิตที่มีความรู้อ่อน เน้นการปฏิบัติในห้องเรียน การใช้เหตุผล ตรงประเด็น ควรมีการศึกษานอกสถานที่ นิสิตต้องศึกษาเนื้อหาก่อนเข้าเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จ เตรียมคำถามเพื่อสอบถามอาจารย์ เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และ ใช้หลักการเรียน ๔ ส. คือ ส. การฟัง จิ. คิด ปุ.สอบถาม ลิ. การจดบันทึก

คำสำคัญ : ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไขการเรียนการสอน

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study factors affecting to the learning achievement of the subject of Social Studies Teaching, and 2) to study problems and solutions to learning and teaching in Social Studies Teaching subject of the undergraduates of Mahachulalongkornrajavidyalaya university, Surin campus. It was the descriptive research. The samples were 33

persons obtained by cluster sampling. The research instruments used were students' learning behavior record, pre-test and post-test, interview, and questionnaires. The research findings were found as follows:

1. The factors affecting to the learning achievement were; 1) the factor of lecturer's methods of teaching i.e. (1) positive teaching (2) planning with students (3) informing the learning objectives (4) developing on the aspects of physics, emotion, society, and intellect, and (5) Buddhist principles i.e. good behavior, good knowledge, and good teaching; 2) the factor of students' learning methods such as regularly attending to the classroom; and 3) the factor of environment i.e. good friends.

2. Problems and solutions of learning and teaching were as follows;

- 1.1. The students' problems were 1) coming to the class without preparation 2) being unanimous to the studies 3) being absent very often to the class 4) late submitting assignment 5) lacking of intention 6) less in seeking the additional knowledge.

- 1.2. The solutions to learning and teaching were as follows; 1) the lecturer should use various methods of teaching such as lecture, demonstration, question and answer, and individual intention 2) teaching by emphasizing the practice ๓) field trip studies 4) students had to prepare themselves before coming to the class 5) students should finish the assignment 6) students should prepare the questions to ask the lecture 7) students should attend the class regularly 8) students should apply the scholar's principle of learning i.e. listening (Su), thinking (Ci), questioning (Pu), and writing (Li).

Keywords: The factors affecting to the learning achievement, Problems of learning and teaching, solutions of learning and teaching

๑. บทนำ

อาจารย์ผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการนำหลักสูตรของมหาวิทยาลัยไปใช้ การศึกษาคือ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นระหว่างอาจารย์กับนิสิต การที่อาจารย์จะเป็นบุคคลที่สามารถพัฒนานิสิตให้มีคุณภาพได้นั้นจะต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยปรับบทบาทใหม่เป็น ๒ ลักษณะคือ ๑) อาจารย์ในฐานะผู้ปฏิบัติการสอน ๒) อาจารย์ในฐานะนักวิจัยอันเป็นบทบาทที่มีความสำคัญที่จะช่วยเสริมการสอนของอาจารย์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นคือการสอนและการวิจัยของอาจารย์ก็จะกลายเป็นสิ่งเดียวกัน

การวิจัยด้านการศึกษา เป็นการวิจัยที่อาจารย์เป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นคนใน เพราะมีความใกล้ชิดกับนิสิตมากที่สุดและถือว่าเป็นผู้ที่รู้ปัญหาของนิสิตได้ดี ทุกครั้งที่เข้าสอนย่อมพบกับปัญหาในชั้นเรียนหลายครั้งอาจารย์หาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยไม่ได้แจ้งให้ใครทราบ และเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่เป็นระบบ ดังนั้นถ้าอาจารย์ผู้สอนได้รับการพัฒนาและมีการสนับสนุนให้ทำการวิจัย ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของอาจารย์โดยตรง นั่นหมายถึงประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งคณะครุศาสตร์มีเป้าหมายที่จะพัฒนางานวิชาการ งานสร้างสรรค์ การวิจัยทางการศึกษา และการวิจัยในชั้นเรียนของคณาจารย์ด้วย

การจัดการศึกษาในสภาพปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า อาจารย์ผู้ปฏิบัติการสอนโดยตรงน่าจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพดีกว่า นักวิจัยภายนอก ที่จะ

ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตามสภาพการณ์ของห้องเรียนที่เป็นอยู่จริง ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่กำหนดโดยผู้อื่นเสมอไป อาจารย์ผู้สอนสามารถทำวิจัยและสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ได้

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า “ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สื่อการเรียน และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนไปพร้อมกันจากแหล่งวิทยาการ ทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ” สอดคล้องกับหลักการการศึกษาของพุทธศาสนา ที่เน้นการปฏิบัติและการวิจัย ซึ่งมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีดังนี้ โยนิโส วิจิเน ธมมํ ปญญาตถํ วิปสสตี พิงวิจยธรรมโดยแยบคาย จึงจะเห็นอรรถแจ้งชัดด้วยปัญญา(อง.สตตก. ๒๓/๓/๒)

สภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการสอนสังคมศึกษา คือ มีปัญหาในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถึงแม้ผลการเรียนจะผ่านเกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัย แต่ผลการเรียนไม่น่าพึงพอใจหากมองในแง่สาขาวิชาสังคมศึกษา ด้วยว่ารายวิชาการสอนสังคมศึกษา จัดว่าเป็นวิชาเอกของสาขานี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงน่าจะสูงกว่าสภาพที่เป็นอยู่

สิ่งที่พบมากที่สุดจากประสบการณ์การสอนในรายวิชาการสอนสังคมศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และปัญหาในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่ขาดความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งพัฒนามาจาก ๓ ขั้นตอน เป็น ๖ ขั้นตอน

เปรียบเทียบแผนการจัดการเรียนรู้แบบ ๓ ขั้น และ ๖ ขั้น

แบบ ๓ ชั้น	แบบ ๖ ชั้น
๑. ชั้นนำ	๑. ชั้นเกริ่นนำ
	๒. ชั้นประสบการณ์ การเรียนรู้
๒. ชั้นสอน	๓. ชั้นสะท้อน ความคิด
	๔. ชั้นทฤษฎี
	๕. ชั้นนำไปใช้
๓. ชั้นสรุป	๖. ชั้นสรุป

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบ ๖ ชั้นนั้นนิสิตยังขาดทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ขาดทักษะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กันของกิจกรรมการสอนทั้ง ๖ ขั้นตอน เช่น การจัดกิจกรรมการสอนในชั้นประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับชั้นสะท้อนความคิด ชั้นสะท้อนความคิดจะนำไป

สู่การสร้างทฤษฎี ชั้นสร้างทฤษฎีจะเป็นแนวทางในการนำไปใช้ และจะได้ข้อสรุปรวบยอดในชั้นสุดท้าย ตามกระบวนการสอนแบบ ๖ ชั้น

และสื่อการสอนก็ต้องสัมพันธ์กันกับชั้นการสอนทั้ง ๖ ชั้น ปัญหาคือนิสิตไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันของสื่อการสอนกับชั้นการสอนทั้ง ๖ ชั้นให้สนิทได้ เช่น ระบุสื่อว่า มีใบความรู้ ใบงาน และแบบทดสอบ แต่ไม่ได้

นำไปใช้ในกระบวนการสอน บางครั้งมีการให้นักเรียนทำแบบทดสอบแต่ไม่ระบุชื่อดังนี้ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ควรเน้นการบรรยายอย่างเดียว เพราะการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการในการทำงานที่ใช้หลักวิชาการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การเรียบเรียงถ้อยคำ การใช้ภาษาที่กระชับ กระตัดรัด ได้ถ้อยความ ผู้สอนได้ตั้งข้อสังเกตจากการสั่งงานให้บัณฑิตทำ โดยเฉพาะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ หลายภาคการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าบัณฑิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ขาดทักษะในการเขียน ขาดทักษะในการใช้ภาษา การออกแบบการเขียน จึงได้นำปัญหานี้เข้าปรึกษาหารือกับคณาจารย์ในสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ได้ลงความเห็นกันว่า ต้องหาวิธีการแก้ไข ด้วยการศึกษาค้นคว้าที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตและศึกษาปัญหาอุปสรรคของการเรียนการสอน รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตให้สูงขึ้น

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และศึกษาปัญหาอุปสรรคของการเรียนการสอน รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาจึงเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญสำหรับผู้วิจัยซึ่งคาดว่าจะทำให้ได้วิธีการ ได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนเพื่อใช้ประกอบวิชาชีพ โดยเฉพาะรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ของนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตาม

แนวทางปฏิรูปการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ของนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการเรียนการสอนวิชาการสอนสังคมศึกษาของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีศึกษาลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีสอบถามและสัมภาษณ์ ประชากรได้แก่นิสิต คณาจารย์และผู้บริหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ๑) แบบบันทึกพฤติกรรมการเรียน ๒) แบบสัมภาษณ์ ๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ๔) แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ ประชุมคณะผู้วิจัยวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำหนังสือขออนุญาตกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์และแจ้งนิสิตเพื่อดำเนินการวิจัย โดยการ ๑) ทดสอบก่อนเรียนปฏิบัติการสอนตามแผนที่วางไว้ ทำการบันทึกพฤติกรรมการเรียนของนิสิตแต่ละรูปและทดสอบหลังสอน ๒) สัมภาษณ์นิสิต ผู้บริหารและคณาจารย์ แล้วจัดบันทึกตามที่จริง

๔. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

๔.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้มากที่สุดคือ ๑) ปัจจัยด้านวิธีการสอนของอาจารย์ โดยใช้วิธีการสอนดังนี้ (๑) การสอนเชิงบวก (๒) มีการวางแผนการสอนร่วมกับนิสิต (๓) มีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ (๔) สอนให้เกิดการพัฒนาทางกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา (๕) ใช้หลักการสอนเชิงพุทธ คือ สุปฏิปันโน สุวิชาโนและสุสาสนโน ๒) ปัจจัยด้านวิธีการเรียนของนิสิตโดยเฉพาะการเข้าชั้นเรียนทุกครั้งที่มีการสอน ๓) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร

๔.๒ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการเรียนการสอน ด้านปัญหาอุปสรรคการเรียนการสอน ได้แก่ ๑) นิสิตไม่มีการเตรียมตัวมาเรียน ๒) ไม่มีความวิตกกังวลต่อการเรียน ๓) ขาดเรียนบ่อย ๔) ส่งงานไม่ตรงเวลา ๕) ขาดการเอาใจใส่ถึงแม้จะมีการเตือนแล้วก็ตาม ๖) มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมน้อย ด้านแนวทางแก้ไขการเรียนการสอน ได้แก่ ๑) วิธีสอนควรผสมผสานหลายวิธี ให้สอนแบบบรรยาย แบบไม่เครียด สอนแบบสาธิต และให้นิสิตมีส่วนร่วมโดยการซักถามโต้ตอบ เป็นการกระตุ้นให้นิสิตได้คิด อาจารย์ต้องจูงนิสิตเป็นรายบุคคลที่มีความรู้อ่อน ๒) เน้นการปฏิบัติในห้องเรียน การใช้เหตุผล ตรงประเด็น ๓) ควรมีการศึกษานอกสถานที่ ๔) นิสิตต้องเตรียมความพร้อมด้านเนื้อหาที่จะศึกษาก่อนเข้าเรียน ๕) ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จ ๖) เตรียมข้อคำถามเพื่อสอบถามอาจารย์ ๖) เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ ๗) ใช้หลักการเรียนของนักปราชญ์ คือ สุ. ได้แก่ การฟัง จิ. ได้แก่ คิด ปุ. ได้แก่ การสอบถาม ลิ. ได้แก่ การจดบันทึก

๕. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยได้ข้อค้นพบที่ควรอภิปราย คือ ได้พบปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้แก่วิธีการสอนของอาจารย์และวิธีการเรียนของนิสิต มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาก สิ่งที่ไม่คาดคิดว่าจะพบก็คือ เรื่องการสอบพบว่านิสิตส่วนมากเขียนโน้ตเล็กๆ พกเข้าไปในห้องสอบ ซึ่งอาจอภิปรายได้ทั้งสองส่วนคือ อาจเป็นความย่อหย่อนของกรรมการคุมสอบ และอาจเป็นการขาดสำนึกของนิสิต ประเด็นนี้ผู้บริหารควรนำไปปรับกระบวนการ การจัดการวัดผลให้เข้มข้น ด้านห้องสมุดนิสิตมองไปค่อนข้างลบ ไม่น่าเข้า อัดอัด มีกลิ่นอาหาร จึงควรได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่น่าเข้ามาศึกษา มีบรรยากาศที่โปร่งใส ชวนอ่านหนังสือ และประเด็นสำคัญคือเรื่องการสอน เนื่องจากพบว่าเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเรียนของนิสิต อาจารย์จึงไม่ควรขาดสอนหรือขาดให้น้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ที่พบในงานวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้นปัจจัยหลักคือ วิธีการสอนของอาจารย์ ซึ่งนิสิตให้ความสำคัญสูงหากอาจารย์ขาดสอนบ่อยกำลังใจในการเรียนของนิสิตย่อมลดลง อีกประเด็นหนึ่งคือวิธีการเรียนของนิสิตก็มีผลต่อการเรียนไม่น้อย หากนิสิตเตรียมตัวโดยการศึกษาเนื้อหาล่วงหน้าก่อนเรียนจะส่งผลต่อการเรียนสูง สิ่งสำคัญอาจารย์ต้องมองว่า “การสอนเป็นหน้าที่” จึงไม่ควรขาดสอน

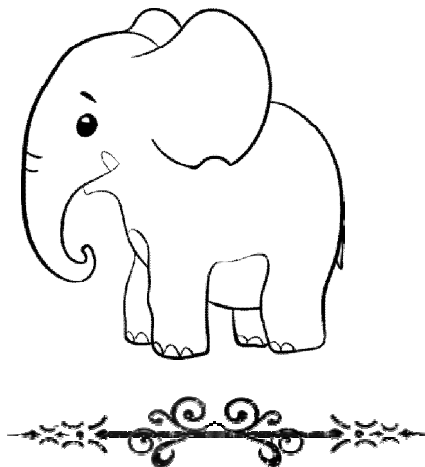
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบวิธีการสอน เช่น การสอนโดยใช้หลักอริยสัจ ๔ กับการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
- ๒) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตชั้นอุดมศึกษาปีที่ ๑ ของนิสิตทุกสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
- ๓) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับนิสิตที่ออกฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาต่างๆ โดยให้ทุกวิทยาเขตทำพร้อมกัน

บรรณานุกรม

ฝ่ายวิชาการสูตรไพศาล.พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑ - ๒) พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๕.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๗.

แผนกคอมพิวเตอร์ โครงการชำระพระไตรปิฎกฯ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

การบริจาคอวัยวะในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท ORGAN DONATION IN THE VIEWPOINT OF THERAVADA BUDDHISM

พระครูประภััสจกรยาภรณ์*

พระสมุห์สมชาติ สนนโร*

พระชัยศิริ จนนทสาโร*

บทคัดย่อ

การบริจาคอวัยวะตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา, เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง อยู่ในข้อแรกของบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ บุญสำเร็จได้ด้วยการบริจาคทาน, จัดเป็นการให้ทานชั้นอุบารมี ซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงใช้เป็นหนทางมุ่งไปสู่สัมมาสัมโพธิญาณ} หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยสนับสนุนการบริจาคโลหิต ซึ่งเป็นการบริจาคในข้อที่ ๒ ของปัญจมหาบริจาค คือ การบริจาคอวัยวะ เลือด เนื้อ อวัยวะ ชิ้นส่วน ที่มีอยู่ในร่างกายของคน, พระพุทธศาสนาสอนให้เห็นถึงสภาวะของชีวิต ประกอบด้วยขั้น ๕ ซึ่งอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์, เป็นการพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีคุณค่าในสังคมในการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เป็นเป้าหมายในการพัฒนามนุษย์ เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง จนถึงประโยชน์ที่สูงที่สุดได้ และในส่วนเรื่องการบริจาคอวัยวะ ปริมาณอวัยวะที่ได้จากผู้บริจาคมีจำนวนน้อย การรณรงค์ให้มีผู้บริจาคอวัยวะเพิ่มขึ้นจะทำให้ช่วยเหลือผู้ป่วยได้มากขึ้น ผู้ป่วยที่รอความหวังก็มีอย่างไม่จำกัด และจะมีเพิ่มขึ้นในอนาคต เพราะวิวัฒนาการของโลกพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง

คำสำคัญ: การบริจาคอวัยวะ

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๖ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๑.บทนำ

การปลูกถ่ายอวัยวะ คือ การผ่าตัดนำอวัยวะใหม่เปลี่ยนแทนอวัยวะเดิมที่เสื่อมสภาวะ จนไม่สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ และการผ่าตัดนั้นจะเป็นการช่วยชีวิตในระยะสุดท้ายให้เขามีชีวิตอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวของเขาในแต่ละสังคมอีกต่อไป การนำอวัยวะใหม่มาปลูกถ่ายนั้น เราจะได้จากผู้ที่มีเจตนาารมณในการบริจาคอวัยวะ หรือได้จากญาติที่มีความประสงค์ จะบริจาคอวัยวะของบุคคลนั้น เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป อวัยวะใหม่นั้น ได้มาจากที่ไหนคำตอบก็คือ อวัยวะใหม่นั้นได้มาจากผู้เสียชีวิต สมองตาย และได้อุทิศอวัยวะเป็นทาน ให้กับศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ซึ่งเป็นองค์กรกลางในการประสานงาน โดยนำอวัยวะที่ได้รับบริจาคไปใช้ต่อชีวิตผู้ป่วยอย่างเป็นธรรม และเสมอภาคที่สุด อวัยวะที่สามารถนำไปปลูกถ่ายได้แก่ หัวใจ ปอด ตับ ไต ตับอ่อน กระเจก แก้วตา เส้นเลือด และไขกระดูก เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีผู้ป่วยรอคอยรับการปลูกถ่ายอวัยวะมีจำนวนมาก ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดแคลนอวัยวะที่จะใช้ในการปลูกถ่ายอวัยวะ เพราะอวัยวะมีจำนวนมาก ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดแคลนอวัยวะที่จะใช้ในการปลูกถ่ายอวัยวะที่ได้รับจากการบริจาค่นั้น ยังมีจำนวนที่ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ป่วย ด้วยเหตุนี้ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย และโรงพยาบาลของรัฐหลายแห่งจึงเปิดรับบริจาคอวัยวะของประชาชนทั่วไป เพื่อนำอวัยวะที่รับบริจาคทำการปลูกถ่ายเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การบริจาคของคน ๑ คน สามารถช่วยชีวิตคนได้ ๕-๖ คน คือ สามารถใช้ได้หัวใจ ปอด ตับ ไต ๒ ข้าง (ข้างละ ๑ คน) และดวงตา^๑ อวัยวะที่ได้มานั้นจะมีคณะแพทย์พิจารณาว่า ผู้ป่วยคนใดมีความเหมาะสมที่จะได้รับการเปลี่ยนอวัยวะ โดยไม่มีการเจาะจงผู้รับ ไม่มีความลำเอียง หรือเลือกปฏิบัติ ผู้ป่วยทุกคนจะได้รับการพิจารณาอย่างเท่าเทียมกัน

^๑ วิศิษฐ์ ฐิตวัฒน์, “ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย”, จุลสาร, (กรุงเทพมหานคร: สภากาชาดไทย, ม.ป.ป.), หน้า ๑๐.

ดังนั้น เหตุผลอันเนื่องมาจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะทางการแพทย์ ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนทั่วไป พร้อมทั้งเป็นแรงจูงใจสนับสนุนให้มีการบริจาคอวัยวะเพิ่มขึ้นในอนาคตต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑. เพื่อศึกษาหลักการบริจาคอวัยวะในสังคมไทย
- ๒.๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะ
- ๒.๓. เพื่อศึกษาการบริจาคอวัยวะในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริจาคอวัยวะ และความรู้ด้านการแพทย์เกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

๓.๑ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Research) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๓.๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Research) คือ วรรณกรรม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตำราวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้

๓.๓ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบของวัตถุประสงค์ และประเด็นดังต่อไปนี้คือ หลักการบริจาคอวัยวะในสังคมไทย ทานใน

พระพุทธานาเถรวาท หลักธรรมของผูบรจาคทานในพระพุทธานาเถรวาท และ การบรจาคอวัยวะในทัศนะพระพุทธานาเถรวาท

๓.๔ เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพรอมขอเสนอแนะ

๓.๕ นำเสนอผลการวิจัยโดยพรรณนาวิเคราะห์

๔. ผลการศึกษา

การบรจาคอวัยวะ หมายถึง การแสดงความจางที่จะให้อวัยวะแกผูอื่น โดยไมหวังสิ่งตอบแทนใดๆ และไมจําเพาะจงผูรับ เพื่อการใช้ประโยชน์แกผูสมควรจะไดรับ ผูบรจาคอวัยวะสามารถจางความจางบรจาคไดทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตหรือผูที่สมองตายแลว และญาติจางความจางแทน

การเปลี่ยนอวัยวะ หมายถึง การปลูกถ่ายอวัยวะนั่นเอง แตการเปลี่ยนจะใชในกรณี การเปลี่ยนหัวใจ การเปลี่ยนปอดหรือตับ แตการให้ความหมายดังกลาวอาจจะไม่ตรงกับอวัยวะอื่นมาใช้ ดังเช่น กรณีของไต เพราะการนำไตจากผูบรจามาช่วยชีวิตผูมีปญหาเกี่ยวกับไตนั้น มิใชนำมาเปลี่ยนกับไตของผูป่วย ดังเช่นกรณีของการเปลี่ยนหัวใจ แตเป็นการนำไตอันใหม่มารวมเข้าไ้ โดยที่ไตอันเกายังคงอยู ดังนั้นจึงมีการใช้คำว่า ปลูกถ่ายไต แทนคำว่าเปลี่ยนไต เพื่อให้ความหมายตรงกับความเป็นจริง ต่อมาคำว่า ปลูกถ่ายอวัยวะ จึงกลายเป็นศัพท์ที่ใช้ในความหมายโดยทั่วไปกับอวัยวะต่างๆ

(๑) ปรากฏการณ์การบรจาคอวัยวะในสังคมไทยระหว่าง

ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๗^๒

^๒ ศูนย์บรจาคอวัยวะสภากาชาดไทย, “รายงานประจำปี ๒๕๕๗ ศูนย์รับบรจาคอวัยวะสภากาชาดไทย”[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.organdonate.in.th/wp-content/uploads/odc๒๕๕๗.pdf> [วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

จากข้อมูลของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภาคกาชาดไทย ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๒ แสดงถึงปรากฏการณ์การบริจาคอวัยวะในสังคมไทย ตั้งแต่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๓ ถึง ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗ จะเห็นว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีผู้บริจาคอวัยวะสมองตาย จำนวน ๔๘ คน เป็นการลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยผู้บริจาคอวัยวะลดลงจากปี พ.ศ.๒๕๕๗ จำนวน ๒๔ คน หรือ ร้อยละ ๓๓ ในปี พ.ศ.๒๕๕๙ มีผู้บริจาคอวัยวะสมองตาย จำนวน ๖๔ คน ลดลงจากปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จำนวน ๘ คน หรือร้อยละ ๑๑ แต่เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จำนวน ๑๖ คน หรือร้อยละ ๓๓

(๒) ความสำคัญของการบริจาคทาน

ทานนั้นว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งในอดีตชาติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ทรงบำเพ็ญบารมีทุกประการ โดยเฉพาะทานบารมีซึ่งรวมไปถึงการบริจาคเลือดเนื้อ อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายของพระองค์และทรงบำเพ็ญเป็นอันดับแรก ต่อมาจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ จนบารมีเต็มเปี่ยม จึงได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ทานจึงมีความสำคัญมาก ทานเป็นการทำบุญที่สำคัญประการแรกของชาวพุทธ เนื่องจากยังต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและอาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีพ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีชีวิต เมื่อทุกคนต้องการปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน การชวนช่วยเพื่อการได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำอยู่เสมอเพราะเมื่อชีวิตยังดำเนินไปตราบใดความจำเป็นที่จะใช้ปัจจัยเหล่านี้ก็ยังมีอยู่ตราบนั้นในหลักคำสอนเรื่องทาน ทำให้พุทธศาสนิกชนมีจิตใจเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน

(๓) การบริจาคอวัยวะในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

หากจะกล่าวถึงบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่ง ในพระพุทธศาสนา ที่ไม่ควรมองข้ามนั้นคือการให้ทานด้วยการบริจาคอวัยวะ เพราะการบริจาคะนั้นจะส่งผลดีต่อผู้ให้เป็นอย่างมากและยังส่งผลดีต่อผู้รับอีกด้วย เพราะนอกจาก

จะทำบุญด้วยการบริจาคทรัพย์สิ่งของแล้ว ยังทำบุญได้ด้วยการบริจาคอวัยวะ ซึ่งเป็นบุญที่อุทิศกันได้ง่ายไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพราะการบริจาค่นั้นเป็นเมตตาการุณาและที่สำคัญหากตั้งใจที่จะสร้างบุญโดยการเสียสละ ไม่ว่าจะป็นทรัพย์สิ่งของ เป็นเลือดเป็นเนื้อเป็นอวัยวะควรริบทำขณะที่ยังมีชีวิตอยู่จะทำให้ได้บุญมาก ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ทานเป็นบันไดขั้นต้นของการทำบุญและเป็นจุดเริ่มต้นที่พุทธศาสนิกชนทุกคนจะได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น

สรุป การบริจาคอวัยวะ

การบริจาคอวัยวะตามหลักทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องใช้หลักธรรม เรื่องของการให้ทานนั้น จัดอยู่ข้อแรกของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ซึ่งก็คือ บุญสำเร็จได้ด้วยการบริจาคทาน และการบริจาคโลหิต มุมมองทางพระพุทธศาสนาจัดเป็นการทำบุญให้ทาน ที่ทางพระพุทธศาสนามุ่งสอนให้เห็นประโยชน์ของการช่วยเหลือชีวิตผู้อื่น ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี หายจากการเจ็บป่วย ให้มีชีวิตรอดอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ทำประโยชน์สร้างสรรค์สังคมประเทศชาติ แต่อีกมุมมองหนึ่ง คือ การบริจาคอวัยวะ ทางพระพุทธศาสนา ยังสอนให้เห็นประโยชน์ในโลกหน้า เนื่องจากการบริจาคทานอย่างหนึ่งซึ่งในหลักธรรมคำสอนได้แสดงให้เห็นว่า มีผลหรืออานิสงส์ คือ บุญกุศลจะติดตามผู้นั้นไปในชาติหน้าด้วย

๕. บทสรุป

ในการศึกษางานวิจัย เรื่อง การบริจาคอวัยวะในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้รู้ถึงการบริจาคอวัยวะ ถือว่าเป็นการทำบุญให้ทานอีกวิธีหนึ่ง นอกจากการทำบุญใส่บาตรหรือการทำบุญด้วยทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ และ

ถือว่าการให้ทานที่จัดอยู่ในชั้นอุปการมี คือทานระดับกลาง และอยู่ในหัวข้อที่ ๒ ในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในมหาปริจาค ก็คือ การปริจาคอวัยวะ เลือด เนื้อ เป็นทาน เพื่อประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นบรมสุข ดังนั้นชาวพุทธนิยม ให้ทานเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น เพราะการให้ทานเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งของการทำความดีที่พุทธศาสนิกชนส่วนมากต้องการ ยิ่งถ้าหากเป็นการปริจาค ไม่ว่าจะเป็นการปริจาคสิ่งของ ปริจาคทรัพย์สิน ปริจาคอวัยวะ และการปริจาคโลหิต ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่อาจทำได้ง่าย เนื่องจากไม่ต้องลงทุนใด ๆ และยังได้ทำประโยชน์ให้สังคม พร้อมทั้งได้บุญไปด้วย ในทางตรงกันข้ามก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่ประสงค์จะปริจาคอวัยวะ แต่ก็ไม่มีโอกาสได้มาปริจาค เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านสุขภาพร่างกายต่าง ๆ แต่ก็เลือกที่จะทำบุญด้วยวิธีอื่น ๆ ทดแทน

ข้อเสนอแนะ

ผลของการศึกษาทำให้เห็นถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเชื่อมโยงในเรื่องของทำบุญให้ทานด้วยการปริจาคอวัยวะ ในแง่มุมมองทางพระพุทธศาสนานั้น การไม่ยึดติดในสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นของเรา ทั้งอวัยวะ และ โลหิต ถ้าหากเราได้ให้หรือสละ ในสิ่งที่เป็นของเราไปนั้น ก็นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นการให้ผลบุญอันยิ่งใหญ่อย่างมาก แม้ว่าจะมีผู้ปริจาคจำนวนมากที่มองว่าการมาปริจาคนั้นคือ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น แต่ไม่ได้หวังผลตอบแทนใด ๆ แต่ที่สุดแล้ว ผลบุญแห่งการปริจาคเป็นผลพลอยได้ที่ตามมา และที่สำคัญการปริจาคนั้นไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ แต่ผลที่ได้รับนั้นกลับยิ่งใหญ่มากกว่ามาก

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ควรเน้นเรื่องข่าวที่ส่งออกมาให้เป็นผลดีต่อการบริจาคอวัยวะ จะได้เพิ่มการบอกต่อจากเพื่อนสู่เพื่อน และสามารถเพิ่มยอดการบริจาคอวัยวะได้อีกทางหนึ่ง เมื่อทราบจากเพื่อนมากแสดงว่าทราบจากสื่อต่าง ๆ ยังคงค่อนข้างน้อย ดังนั้น ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางมากขึ้น เช่น เผยแพร่ และชักชวนให้บริจาคโลหิตผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร วิทยุ เอกสาร แผ่นพับ รวมทั้งสติ๊กเกอร์ และโปสเตอร์ติดตามสถานที่ราชการ และเอกชน ให้มากขึ้นกว่าในปัจจุบัน

๒) ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ขอความร่วมมือจากพระสงฆ์ผ่านไปทางกรมศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์เทศนาสอนประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับธรรมะการบริจาคอวัยวะบ่อย ๆ เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญประโยชน์ของการบริจาคเพื่อช่วยเหลือสังคม และควรนำข้อมูลทางด้านศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริจาคโลหิตไปปรับให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจ มีข้อความกะทัดรัด สร้างจุดสนใจให้ประชาชน อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย ประสานกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ พร้อมกับขอความร่วมมือให้เผยแพร่ข้อมูล เพื่อเป็นเครื่องชี้ทางและเป็นแรงจูงใจในการมาบริจาคอวัยวะ รวมถึงควรทำคู่มือเรื่องบุญที่ได้รับจากการบริจาคอวัยวะ แจกประชาชนทั่ว ๆ ไป เพื่อให้ประชาชนเกิดความศรัทธา เชื่อมั่น ในการที่จะมาบริจาคอวัยวะเพื่อเพิ่มจำนวนผู้บริจาคได้อีกทางหนึ่ง

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

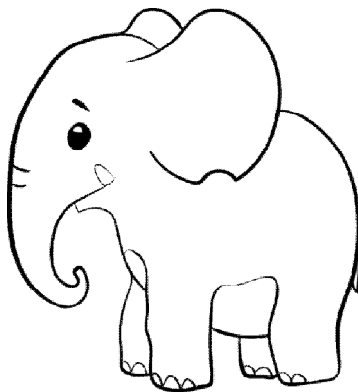
๑) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการบริจาคอวัยวะร่างกายในทัศนะของบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น นักวิชาการทางด้านศาสนาต่าง ๆ นักธุรกิจ แพทย์พยาบาล และผู้นำวงการต่าง ๆ เป็นต้น

๒) ควรมีการวิจัยทัศนคติต่อการบริจาคอวัยวะในส่วนภูมิภาค เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับส่วนกลาง เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาบริการศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ส่วนภูมิภาค เพราะประชาชนในส่วนภูมิภาคมีจำนวนมาก เพื่อทราบผลการวิจัยจะได้นำไปพัฒนาให้มีผู้บริจาคอวัยวะมากขึ้น

บรรณานุกรม

ศูนย์บริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย, “รายงานประจำปี ๒๕๕๗ ศูนย์รับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.organdonate.in.th/wp-content/uploads/odc2557.pdf> [วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

วิศิษฐ์ จิตวัฒน์, “ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย”, จุลสาร, (กรุงเทพมหานคร:สภากาชาดไทย,ม.ป.ป.),หน้า๑๐.

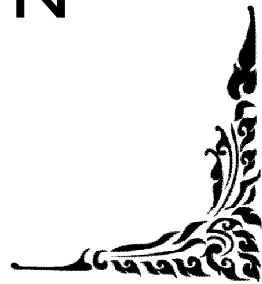

ภาค ๒

บทความทาง

วิชาการ

วิธีการของพระพุทเจ้า

พระมหาพรชัย สิริวโร, ดร.*

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนได้เขียนขึ้นเพื่อหาเหตุผลแย้งข้อยืนยันที่มีผู้กล่าวว่า การสอนพุทธศาสนาไม่ควรใช้วิธีการทางปรัชญาการสอน เพราะว่าการสอนพุทธศาสนา มีวิธีการสอนเป็นของตนเองซึ่งเรียกว่า กระบวนการใช้การแก้ปัญหาเป็นฐาน (Problem solving-based approach) นั่นคือ การใช้วิธีการของอริยสัจ ๔ ที่มีหลักการว่า ทุกข์มีสาเหตุมาจากสมุทัย ถ้าอยากแก้ทุกข์ต้องกลับไปเริ่มแก้ที่สมุทัย ในเรื่องนี้ ผู้กล่าวอ้างได้กล่าวว่า การใช้วิธีการของปรัชญาการสอนพุทธศาสนาทำให้ผลที่ได้ไม่ตรงกัน คือ เรียนพุทธศาสนาแต่ได้พุทธปรัชญาแทน ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการอภิปรายวิธีการของพระพุทเจ้าเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทเจ้าได้ใช้วิธีการซึ่งผู้เขียนเรียกว่า วิธีการทางปรัชญาสอนมานานแล้ว เช่น วิธีการในเตวฤษสูตรแห่งที่ฌนิกายเป็นต้น และวิธีการที่ผู้เขียนเรียกว่าวิธีการทางปรัชญาจะเป็นวิธีการของพุทธศาสนาหรือไม่ ผู้เขียนคิดว่ามันไม่สำคัญ แต่ที่ผู้เขียนนำมาแสดงให้เห็นในบทความนี้เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่า การด่วนสรุปโดยไม่เข้าใจวิธีการของพระพุทเจ้าอย่างชัดเจนจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดและเมื่อเข้าใจผิดแล้วจะทำให้ยากต่อการพัฒนากระบวนการคิดและพัฒนาทางวิชาการ

* อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา

๑. ข้อถกเถียงว่าด้วยวิธีการ

ในเบื้องต้นนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอวิธีการสอนแบบ Problem solving-based approach ซึ่งเชื่อว่าเป็นวิธีการสอนของพุทธศาสนาหลังจากนั้นจะนำวิธีการของพุทธเจ้าตอบปัญหาในไตรปิฎกมาพิจารณาเพื่อตอบคำถามการสอนโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาเป็นฐานเชื่อกันว่าเป็นกระบวนการที่ได้มาจากอริสัจจสี่^๓ ในกระบวนการนี้เริ่มด้วย ๑) การกำหนดทุกข์ ทุกข์มีความหมายกว้าง กล่าวคือ ทุกข์อาจจะหมายถึงปัญหาซึ่งเป็นสภาพปรากฏทางสังคมไปจนถึงความไม่เที่ยงแท้ของชาติ ชรา มรณะ หรือถ้าจะมองให้แคบเข้ามาใกล้คน ทุกข์ยังหมายถึงการสมหวังในสิ่งปรารถนาไม่ได้ หรือถ้ามองให้กว้างออกไป ทุกข์หมายถึงชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นต้น ๒) การกำหนดเหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุหลักในเรื่องนี้คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ทั้งหมดนี้หมายถึงความอยาก แต่เป็นความอยากที่มีวัตถุต่างกัน ๓) การกำหนดความดับทุกข์ ประเด็นนี้หมายถึงเอาการดับทุกข์ข้างต้น และ ๔) การกำหนดหนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ในเรื่องนี้ ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาหรือถ้าจะสรุปลงไปให้แคบเข้าเพื่อง่ายต่อการเข้าใจคือ เรื่องศีล เรื่องสมาธิและเรื่องปัญญา

กระบวนการสอนด้วยการใช้การแก้ปัญหาเป็นฐานจะเริ่มจากข้อที่หนึ่งคือ การกำหนดตัวปัญหาหรือการกำหนดตัวทุกข์ให้ชัดเจนว่า อะไรคือปัญหาหรืออะไรคือทุกข์ในเรื่องนี้ ขั้นตอนนี้สำคัญเพราะว่า การสามารถกำหนดขั้นนี้ได้อย่างชัดเจนจะทำให้ค้นพบขั้นต่อไป ถ้าไม่สามารถกำหนดขั้นนี้ได้อย่างชัดเจนก็จะไม่สามารถกำหนดขั้นต่อไปได้ อุปมาเหมือนกับการ

^๓ วินย. ๔/๑๔/๑๘

จัดการกับเขมทศให้ได้ก่อนแล้วจึงจะสามารถเดินไปข้างหน้าได้อย่างถูกต้อง ในเรื่องนี้ม่ประเด็นที่น่าจะนำมาพิจารณาาร่วมคือ ในการศึกษาปรัชญา มีวิธีการหนึ่งทีเรียกว่า ธรรมชาติของการตั้งคำถามและคำตอบ (Nature of question and answer) มีข้ออธิบายว่า การตั้งคำถามถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในกระบวนการศึกษาปรัชญา การที่ผู้ศึกษาจะค้นพบความจริงใด การเป็นผู้สามารถตั้งคำถามได้อย่างชัดเจนจะทำให้ได้ความจริงที่ตรงกัน นั่นก็หมายความว่า ตัวคำถามจะเป็นตัวกำหนดคำตอบ การจะได้คำตอบที่ถูก ตัวคำถามจะต้องชัดเจน ถ้าจะกล่าวอีกในมุมหนึ่ง คือ คำตอบถูกกำหนดไว้แล้วในคำถาม ดังนั้น ผู้ตั้งคำถามจะต้องหาความชัดเจนในการตั้งคำถามให้ได้ เช่น มีโตะอยู่ตัวหนึ่งตั้งอยู่ในห้องเรียน ถ้าจะมีผู้ตั้งคำถามว่า ทำไมโตะจึงไม่เป็นคน หรือ โตะคือคนหรือ การตั้งคำถามเช่นนี้ทำให้เห็นว่า เป็นการตั้งคำถามที่ไม่ถูก เพราะโตะคือโตะ โตะไม่ใช่คนและไม่มีวันเป็นคนได้ ถ้าจะถามว่า โตะนี้มีสสารอะไร การตั้งคำถามอย่างนี้จึงจะเป็นการตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้อง ถ้าจะพิจารณาตัวอย่างนี้จะเห็นว่า การรู้จักตั้งคำถามให้ถูกต้องย่อมจะสามารถเป็นหนทางให้ได้คำตอบที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ถ้าว่าโดยธรรมชาติของการศึกษาปรัชญา การศึกษาจะเริ่มจากคำถามก่อนเสมอ จะม่มีการเอาคำตอบมากำหนดถามโดยเด็ดขาด ถ้าหากจะมี ผู้เขียนยังไม่มองไม่ออกว่า มันจะมีลักษณะอย่างไร เมื่อมาถึงตรงนี้ จึงพบว่าการทำเช่นนี้ในการศึกษาปรัชญาหาได้ต่างจากการกำหนดชั้นของปัญหาหรือทุกข์ซึ่งปรากฏอยู่ในอริสัจจข้อแรก คนที่จะกำหนดปัญหาหรือทุกข์ต้องรู้ว่า ธรรมชาติของปัญหาหรือทุกข์คืออะไร การตั้งคำถามเช่นไรจึงจะเป็นหนทางในการกำหนดชั้นนี้ได้ เมื่อกำหนดชั้นแรกได้แล้ว ต่อมาต้องกำหนดชั้นที่สองคือสาเหตุของปัญหาคือทุกข์ ในเรื่องนี้ การรู้ว่าปัญหาหรือทุกข์คืออะไรถือว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะว่าถ้าไม่รู้ชั้นที่สองก็จะม่

สามารถกำหนดได้ เฉกเช่นการตั้งคำถามในปรัชญาถ้าตั้งคำถามไม่ถูก คำตอบที่ได้ย่อมไม่ถูกต้องด้วย ดังนั้น ความจำเป็นขั้นแรกจึงถือว่า เป็นตัวกำหนดขั้นที่สองคือสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์ เมื่อผู้กำหนดสามารถกำหนดสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์ได้แล้ว ขั้นที่สามคือขั้นของการกำหนดแก้ปัญหาหรือทุกข์ ในขั้นนี้ก็ไม่ต่างกับขั้นที่หนึ่งกับขั้นที่สอง และต่อมาขั้นที่สี่คือขั้นของการกำหนดหนทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือทุกข์ ขั้นนี้หากมองจากความเกี่ยวเนื่องเฉพาะขั้นที่สามกับขั้นที่สี่ย่อมจะไม่ซับซ้อนมากนัก แต่ถ้ามองจากกระบวนการแล้วจะเห็นว่ามันซับซ้อนเพราะมันมีความเกี่ยวเนื่องมาตั้งแต่ขั้นแรกๆ

กระบวนการสอนพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาเป็นฐานนี้แหละที่มีผู้ยืนยันว่าเป็นกระบวนการของการเรียนพุทธศาสนาที่แท้จริง ไม่ใช่การไปใช้กระบวนการของพุทธปรัชญา เมื่อเราได้เห็นกระบวนการของอริสัจสี่ที่ถือว่าเป็นกระบวนการสอนของพุทธศาสนาแล้วต่อไปผู้เขียนจะได้แสดงตัวอย่างแห่งวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้ใช้ในการตอบปัญหาที่ปรากฏในเตวิชสูตรแล้วจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า วิธีการในเตวิชสูตรไม่ได้ต่างไปจากกระบวนการของอริสัจสี่แต่ประการใด

ในสูตรนี้มีเรื่องราว ในคราวครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังแคว้นพร้อมกับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป และประทับอยู่ ณ อัมพวัน ใกล้ฝั่งแม่น้ำจิวติ ด้านเหนือของหมู่บ้านสากฏะ ในหมู่บ้านนี้มีพวกพ่อค้าวานิชมาอาศัยกันอยู่มาก พวกพราหมณ์มหาศาล พราหมณ์ผู้คงแก่เรียนมีลูกศิษย์มากมายก็มาอาศัยอยู่ด้วยเช่นกัน มีข้อถกเถียงเกิดขึ้นในท่ามกลางมาณพสองคนคือวาสฏฐะและภารัทวาชเกี่ยวกับการที่ทั้งสองคนต่างอ้างว่าอาจารย์ของตน

เท่านั้นรู้ทางไปสู่การอยู่ร่วมกับพระพรหมและไม่สามารถหาข้อยุติว่าอาจารย์ของใครคือคนที่สามารถ จึงตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากพระพุทเจ้าสาเหตุที่ตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือทั้งๆที่พวกพราหมณ์กับพระพุทเจ้าอยู่คนละขั้วกันเนื่องด้วยกิตติศัพท์ชื่อเสียงเกี่ยวกับความรู้ของพระพุทเจ้า

เมื่อรายงานปัญหาของตนเองให้พระพุทเจ้าได้ทราบแล้วพระพุทเจ้าแทนที่จะตอบปัญหาให้ทั้งสองมาณพหันทีกลับไปตั้งคำถามแก่อ้างอิงที่บรรดาพราหมณ์ซึ่งเป็นอาจารย์แต่ละรุ่นของมาณพทั้งสองใช้อ้างในการได้มาซึ่งความรู้ เช่นว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ เธอกล่าววว่า ทางเหล่านั้นนำออกได้หรือ” เขาตอบว่า “ท่านพระโคตม ข้าพระองค์กล่าวว่านำออกได้” พระองค์ได้ตรัสถามเพื่อยืนยันอีกครั้ง แล้วพระองค์ก็ตรัสถามว่า “วาเสฏฐะ บรรดาพราหมณ์ อาจารย์ของพราหมณ์ ปาจารย์ของอาจารย์ผู้ได้ไตรเพท มีสักคนใหม่ที่เคยเห็นพรหมซึ่งพอจะอ้างเป็นพยานได้” มาณพตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม” ต่อมาพระองค์ได้ตรัสถามต่อไปอีกว่า “พวกฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท เช่น ฤาษีอัฐฐกะ เป็นต้น เคยเห็นและเป็นพยานได้ไหม” มาณพตอบเหมือนเดิมว่า “ไม่มี” พระองค์จึงทรงสรุปว่าเมื่อไม่มี ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่า คนเหล่านั้น รู้จักทางไปสู่พระพรหมจริง ต่อมาพระองค์แสดงเหตุผลอีกว่า เมื่อคนเหล่านั้น ไม่เคยเห็น ไม่รู้ แล้วมากล่าววารู้และเห็นจะเป็นจริงได้อย่างไร ในเรื่องนี้พระองค์ยกตัวอย่างประกอบ ๓ ตัวอย่างคือ ๑) เรื่องของคนทีรักผู้หญิงงาม แต่ไม่รู้วว่า ชื่ออะไร เป็นลูกใคร อยู่บ้านไหน ความรักของคนๆนั้นย่อมไม่สามารถถือเป็นจริงได้ ๒) เรื่องของคนทีทำบันไดตรงหนทางสี่แพร่งเพือขึ้นปราสาท แต่ไม่รู้วว่า ปราสาทอยู่ที่ไหน ๓) คนทีอยากข้ามฝั่งแม่น้ำอจิรวดี แต่ไม่ข้าม ทำการเรียก

ให้ฝั่งอีกข้างของแม่น้ำมาหาตน ตัวอย่างทั้งสามนี้ พระพุทธเจ้าใช้เป็นเหตุผลเพื่อนำไปสู่การอธิบายวิธีการที่พวกพราหมณ์ซึ่งเป็นอาจารย์ของมาณพทั้งสองใช้เป็นข้อยืนยันว่าตนเองรู้ทางไปสู่พระพรหม เมื่อการอ้างของพวกพราหมณ์ไม่ได้มีความแตกต่างจากสามตัวอย่างที่ยกมา ผลสรุปก็ไม่ต่างกัน

ถ้าจะมีคำถามว่า ทำไมพวกพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นจึงไม่สามารถรู้ทางไปสู่พระพรหมได้ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ให้การอธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า การที่พวกพราหมณ์เหล่านั้นไม่อาจจะรู้ทางไปสู่พระพรหมได้เพราะว่าพวกเขาถูกเครื่องจองจำคือ กามคุณ ๕ ครอบไว้ ใครก็ตามที่ถูกกามคุณ ๕ ครอบงำย่อมเป็นผู้กำหนด สยบ หกมุ่น มองไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะสลัดกามคุณออกไป พวกพราหมณ์เมื่อถูกกามคุณ ๕ ครอบงำ พวกเขาไม่สามารถสามารถพ้นไปจากความกำหนัด จึงต้องหกมุ่น สยบและรับโทษแห่งกามคุณ ๕ เรื่อยไป นอกจากนี้พระองค์ยังยกเอานิเวศน์ ๕ มาใช้เป็นกรอบเพื่ออธิบายให้เห็นว่า พวกพราหมณ์เมื่อถูกนิเวศน์ครอบงำจิตใจย่อมทำให้จิตใจของพวกเขาถูกจองจำซึ่งเมื่ออธิบายมาถึงประเด็นนี้พระพุทธเจ้าชี้ให้เห็นว่า คุณสมบัติของพระพรหมกับคุณสมบัติของพวกพราหมณ์นั้นแตกต่างกันลิบลับ ในขณะที่พวกพราหมณ์หกมุ่น ถูกเครื่องจองจำคือนิเวศน์ตีตรวนไว้ พระพรหมกลับตรงกันข้าม พระพรหมเมื่อปฏิบัติตามพรหมวิหาร จิตใจปลอดโปร่ง มีความเบาสบาย เมื่ออธิบายมาถึงตรงนี้ ประเด็นที่น่าสนใจและควรจะต้องมาทำให้ข้ออธิบายนี้เด่นชัดขึ้นคือ เรื่องที่พระพุทธเจ้าเปรียบเทียบคุณสมบัติของจิตใจที่ต่างกัน คุณสมบัติที่ต่างกันเหล่านี้ทำให้แต่ทั้งฝ่ายพระพรหมและฝ่ายพราหมณ์ต่างกัน

จากตัวอย่างที่ยกมาอภิปรายข้างต้น มีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นว่าวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้ในเรื่องนี้ซึ่งผู้เขียนถือว่า เป็นวิธีการทางปรัชญานั้นไม่ได้แตกต่างจากวิธีการของอริสโตเติล ๔ ด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๑) การที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามมาณพทั้งสองคนถึงเรื่องที่พวกเขาถกเถียงกันนั้นคือขั้นตอนของการกำหนดปัญหาหรือทุกข์ ขั้นนี้มีความจำเป็นที่พระองค์ต้องรับฟังเพื่อกำหนดความชัดเจนให้ได้ก่อนที่จะวินิจฉัยหาสาเหตุต่อไป

๒) การที่พระพุทธเจ้าได้ปฏิเสธที่จะยอมรับความรู้ความสามารถของพวกพราหมณ์ในฐานะเป็นฐานที่เอามาใช้รองรับว่าพวกเขานั้นรู้จักทางไปสู่พระพรหมก็คือ ขั้นตอนของการกำหนดสาเหตุ ในขั้นนี้ พระพุทธเจ้าได้ใช้เหตุผลเชิงประจักษ์โดยการถามหาประสบการณ์ส่วนบุคคล ในที่นี้คือประสบการณ์ของบรรดาอาจารย์ทั้งหลายเหล่านั้น พระองค์ได้ตรวจสอบอย่างละเอียดและมาณพทั้งสองล้วนตอบว่า ไม่เคยมีใครเห็นพระพรหมมาก่อน เมื่อขั้นตอนนี้มีความชัดเจน ขั้นตอนของการยืนยันหรือขั้นของการแก้ปัญหาได้หรือแก้ทุกข์ย่อมจะเป็นไปได้ แต่ว่าในเรื่องนี้ มันมีความไม่ชัดเจนซึ่งได้มาจากขั้นตอนที่สองและที่หนึ่ง

๓) การที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า พวกพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นถูกเครื่องจองจำคือ กามคุณ ๕ และนิวรณ์ ๕ ครอบงำไว้ คือขั้นตอนของการกำหนดหนทางที่จะสามารถนำไปสู่การไปอยู่ร่วมกับพระพรหม ในเรื่องนี้พวกพราหมณ์เดินคนละทางกับพระพรหม กล่าวคือ พระพรหมเดินตามทางพรหมวิหาร ๔ ในขณะที่พวกพราหมณ์เดินตามทางของนิวรณ์ ๕ และกาม

คุณ ๕ ดังนั้น เป้าหมายที่จะถึงจึงต่างกัน ฝ่ายพระพรหมอยู่อย่างประเสริฐ ส่วนพวกพราหมณ์อยู่อย่างทุกข์ร้อน

๒. บทสรุป

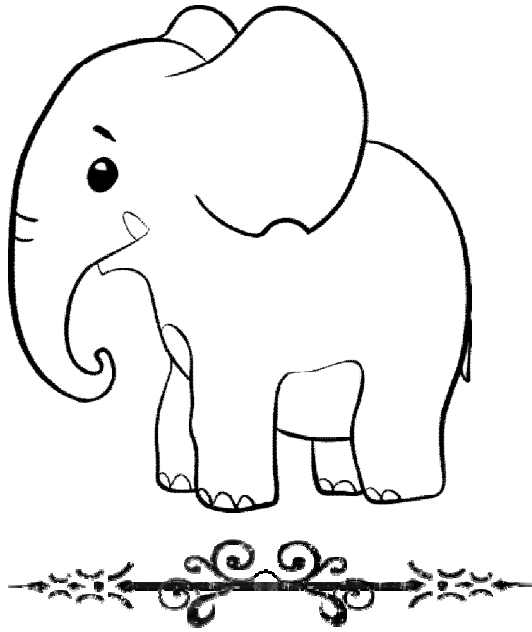
จากที่ได้อภิปรายมาข้างต้น การกล่าวว่า การเรียนพุทธศาสนาไม่ควรใช้วิธีการทางพุทธปรัชญามาสอน หรือจะพูดให้ชัดคือ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ควรให้อาจารย์ที่มาจากสายปรัชญามาสอน เพราะจะทำให้ผลิตไม่ตระหนักรู้และสามารถใช้กระบวนการใช้การแก้ปัญหาเป็นฐาน (Problem solving-based approach) ในฐานะเป็นวิธีการเรียนพระพุทธศาสนานั้นจึงไม่จริง เพราะว่าวิธีการในไตรปิฎกซึ่งเป็นวิธีการทางปรัชญานั้นเมื่อตรวจสอบแล้วหาได้ต่างจากวิธีแห่งกระบวนการใช้การแก้ปัญหาเป็นฐาน (Problem solving-based approach) ที่ฝ่ายกล่าวอ้างว่าเป็นวิธีสำหรับสอนพระพุทธศาสนา

๓. ข้อเสนอแนะ

เพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียนพระพุทธศาสนาที่ยังไม่รู้ว่ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าคืออะไรนั้น ผู้กล่าวอ้างควรที่จะได้อ่านพระไตรปิฎกโดยเฉพาะพระสูตรให้รอบครอบก่อนที่จะยืนยันว่ วิธีที่พระองค์ใช้สอนตลอด ๔๕ พรรชานั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียนสืบไป

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระวินัยและพระสูตร), โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

การวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบท

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี ป.ธ.๙, ดร.

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบททำให้ทราบว่า คัมภีร์ธรรมบทนั้นมีโครงสร้างเนื้อหาที่โยงกับการเล่าเรื่องแบบนิทาน คือมีการวางประโยคสนทนา การดำเนินเรื่องแบบเน้นไปจิตใจเป็นหลัก และมีการขัดแย้งกันทางศีลธรรม โดยความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดตัวตนในการแก้ไขปัญหาทางศีลธรรมขึ้น โดยโครงสร้างเหล่านี้ทำให้ระบุว่าคนแต่งนั้นมีการเรียนรู้การเขียนงานตามแบบโครงสร้างเรื่องเล่า คือ มีการสนทนา มีการขัดแย้งกัน และมีผลของใจที่เป็นพัฒนาขึ้นเป็นบทสรุปเสมอ

อีกด้านหนึ่ง คัมภีร์ธรรมบทประกอบไปด้วยทฤษฎีอภิมหาเรื่องเล่าคือแฝงไว้ด้วยมโนคติที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งภายใต้โครงเรื่องเล่า กล่าวคือมีการชี้แจงเรื่องกรรมและผลกรรมที่เป็นปัญหาให้ได้แย้งไม่จบสิ้น แต่เมื่อใช้หลักความเชื่อในปัญญาของพระพุทธเจ้าในการดำเนินเรื่องเพื่อชี้แจงเรื่องดังกล่าวก็ทำให้ถึงข้อยุติได้ อีกอย่างเรื่องเล่านี้ได้ซ่อนลักษณะชีวิตที่ประเสริฐหรือชีวิตพรหมจรรย์นั้นไว้ทั้งในวิถีชีวิตของฆราวาสและพระภิกษุให้อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน และมีหลักธรรมเป็นกรอบวงในการประพาดิตนได้อย่างถูกต้องและดีงาม

๑.บทนำ

การศึกษาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเริ่มต้นจากคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งบรรจุเนื้อหาหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าและเหล่าสาวก แต่เนื้อความนั้นอาจยังไม่เด่นชัดเมื่อผ่านยุคสมัยจึงจำต้องอาศัยการอธิบายเพิ่มเติมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาซึ่งเนื้อหาในอรรถกถานั้นเป็นทั้งคำอธิบาย

และแฝงไว้ด้วยเรื่องเล่าทั้งในรูปของชาดกและคัมภีร์ธรรมบท การวิเคราะห์เรื่องเล่าเหล่านี้ทำให้เห็นรูปแบบของระบบจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา^๕ แต่ในบทความนี้จะได้หยิบยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีเรื่องเล่า ซึ่งทฤษฎีนี้ถูกนำเสนอในราวปีคริสต์วรรษที่ ๑๙ โดยเหล่านักคิดในยุโรปที่เริ่มหันมาสนใจแนวคิดทางภาษากันมากขึ้น และเริ่มมีการศึกษาภาษาของนิทานและเรื่องเล่า วลาดิเมียร์ พรอปป์ (Vladimir Propp) ได้พิจารณาเรื่องเล่าว่า นิทานพื้นบ้านถูกสร้างขึ้นด้วยรูปแบบเรื่องเล่าเฉพาะ เช่น การเดินทางจากบ้าน การเผชิญหน้ากับอันตรายในกำมือของวายร้าย การจินตนาการที่ขาดความสมจริง การต่อสู้กันระหว่างพระเอกกับคนร้าย และการแต่งงานกับพระเอก ถือเป็นรูปแบบของการสร้างตัวละครที่อธิบายให้เห็นประเด็นหลักของลักษณะที่กลายเป็นแนวทางของการดำเนินเรื่อง^๖ ซึ่งในยุคนี้นิทานส่วนใหญ่จะเน้นการเล่าแบบมีโครงเรื่องชัดเจน กลายเป็นที่มาของทฤษฎีเรื่องเล่าเชิงโครงสร้าง (Structuralist narrative theory)

แต่หลังจากนั้นก็มีการพิจารณาเรื่องเล่าว่าเป็นการนำเสนอทางประวัติศาสตร์และลักษณะแบบวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งเจมส์สัน (Fredric Jameson) ได้เสนอว่าวรรณกรรมแบบใหม่นั้นได้ปิดบังโครงสร้างเรื่องเล่าไว้ได้อย่างลึกซึ้ง โดยประยุกต์แนวคิดเชิงมโนคติทางสังคมและวัฒนธรรมบรรทัดฐาน คุณค่า ภายใต้ทฤษฎีอภิมหาเรื่องเล่า (Metanarrative Theory)^๗ ฉะนั้น ทฤษฎีเรื่องเล่าแบบโครงสร้างจึงเป็นสร้างเรื่องเล่าที่มีโครงสร้างชัดเจน ส่วนทฤษฎีอภิมหาเรื่องเล่านี้ได้ซ่อนมโนคติทางสังคมหรือคุณค่าบางอย่างเอาไว้ภายในอีกทีหนึ่ง ในบทความนี้จะได้นำเสนอการวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทผ่านทฤษฎีโครงสร้างเรื่องเล่าว่า

^๕ ดูรายละเอียดใน ชาญณรงค์ บุญหนุน, "พุทธศาสนากับอารมณ์", ใน อารมณ์กับจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๕๔) , หน้า ๓๘-๑๓๑.

^๖ Propp, Vladimir, **Morphology of the Fairy Tale**, Trans. by Laurence Scott, 2nd rev. ed., (Austin : University of Texas Press, 1968),p.21.

^๗ Gregory Castle, **The Blackwell Guide to Literary Theory**, (Oxford : Blackwell Publishing Ltd.,2007)pp.115-120.

ประกอบด้วยรูปแบบใดบ้าง กับแนวคิดทางทฤษฎีภีเรื่องเล่าว่าคัมภีร์ธรรมบทนั้นมีแนวความเชื่อหรือมโนคติอะไรวางซ่อนอยู่ภายในโครงสร้างอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าของคัมภีร์ธรรมบทและการเข้าใจบริบทของสังคมในยุคสมัยอรรถกถาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. วิเคราะห์โครงสร้างเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบท

ในคัมภีร์ธรรมบทนั้นมีการดำเนินเรื่องของคนที่มีชีวิตที่มีศีลธรรม (moral life) อย่างที่จอห์น บอร์ก (John Brough) วิเคราะห์ว่า "คำสอนมากมายไม่ได้มีความหมายแปลกใหม่ไปจากในพระไตรปิฎก ทุกคำสอนยังเป็นคำสอนธรรมดาๆ ที่จะทำให้ไม่ให้คนเบื่อหรืออึดอัด เพราะว่าผู้เขียนมุ่งความสนใจไปที่หลักจริยธรรมจึงไม่มีอะไรมากไปกว่าการนำเสนองานวรรณกรรมทางศาสนา แม้จะมีคนพยายามเสนองานเขียนเรื่องเล่าแบบนี้ก็ไม่ได้ช่วยให้งานเขียนชิ้นนั้นดีเลิศได้ เพราะผู้ที่เขียนไม่ว่าจะพยายามเขียนให้ดียังไรก็ไม่มีใครสามารถทำให้เกิดคุณค่าทางวรรณกรรมที่ลึกซึ้งไปกว่าในสมัยพุทธกาลได้ เพราะเขาไม่ได้มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาที่มีพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนชีพอยู่ ทำให้ธรรมะนั้นกลายเป็นแค่เรื่องเล่าไป"^๔

การวิเคราะห์ของจอห์น บอร์กช่วยทำให้เราเห็นว่าชาวพุทธนั้นพิจารณาคัมภีร์ธรรมบทในฐานะที่ไม่มีอะไรมากไปกว่าข้อความที่นำเสนอคุณค่าทางศีลธรรมโดยไม่มีอะไรพิเศษไปกว่านั้น ส่วนเอ็ดวิน เบิร์ต (Edwin Burtt) ได้พิจารณาโครงสร้างของเนื้อหาในคัมภีร์ธรรมบทว่าประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ อย่างคือ

^๔ David J.Kalupahana, *A Path of Morals Dhammapada*, (Dehiwala : Buddhist Cultural Centre ,2008), pp.2-3.

๑. เนื้อหาประกอบด้วยข้อความที่กระชับและวางรูปแบบของบทสนทนา อันสามารถนำไปสู่ความเข้าใจการสอนธรรมะ กรณีเรื่องบันทึกิตสามเณร^๙ สามเณรเดินไปบิณฑบาตกับพระอุปัชฌาย์ เห็นอะไรก็ตามไปพบพวกช่างศรกำลังเอาลูกศรลนไฟแล้วเส็งด้วยหางตาตัดให้ตรง จึงเรียนถามพระอุปัชฌาย์ว่า "พวกนี้เป็นใครครับ" พระเถระตอบว่า "เขาเป็นช่างลูกศรนะเณร" "ก็พวกเขาทำอะไรกันครับ" "เขาลนไม้ที่ไฟเพื่อตัดลูกศรให้ตรง" "ลูกศรนั้นมีจิตไหมครับ" "ไม่มีจิตหรอกเณร" สามเณรจึงคิดในใจว่า "ถ้าคนทั้งหลายถือเอาลูกศรอันไม่มีจิตลนไฟแล้วตัดให้ตรงได้ เพราะเหตุไร แม้คนมีจิตจึงจักไม่อาจเพื่อทำจิตของตนให้เป็นไปในอำนาจ แล้วบำเพ็ญสมณธรรมเล่า"

๒. คำสอนทั้งหมดตั้งอยู่บนเรื่องจิตเป็นพื้นฐาน อันเป็นหลักในคำสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นการสร้างความรู้เรื่องจิตและเป็นส่วนของการเข้าใจตนเอง สร้างการกระตุ้นเตือนในเหตุการณ์เฉพาะหน้า เป็นการสร้างการตัดสินใจที่กระตือรือร้นโดยไม่ให้อะไรมาเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลได้ในที่สุด^{๑๐} กรณีพระปิโณทิกเถระ^{๑๑} ตอนเป็นเด็กนั้นนุ่งผ้าเก่า เที้ยวขอทาน พระอานนท์จึงชวนมาบวชแล้วให้ปฏิบัติธรรม พอได้บวชได้ห่มจีวรเนื้อดี ๆ และบริโภคอาหารอย่างดีจนร่างกายอ่อนขึ้นก็เกิดอยากสึก แต่พอเดินไปเจอผ้าเก่าที่ตนเองเคยนุ่งก่อนจะมาบวชก็คิดว่าแต่ก่อนนุ่งห่มแต่ผ้าเก่า ๆ อาหารก็ไม่พอจะกินในแต่ละวัน จึงนำผ้านั้นมาแล้วสอนตัวเองว่า

^๙ อ่านรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๓๓๔.

^{๑๐} Edwin Burtt, The Teaching of the Compassionate Buddha, p.51, อ้างใน David J. Kalupahana, A Path of Moral Dhammapada, pp.3-4.

^{๑๑} อ่านรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๑๒๑-๑๒๒.

"เจ้าผู้ไม่มีหิริ หมดยงอาย เจ้ายังปรารธนาเพื่อจะละการนุ่งห่มผ้าจีวร กลับไปนุ่งผ้าทอนเก่านี้ มีมือถือกระบ้องเทียวขอทานอีกหรือ" พอท่านสอน ตนเองอย่างนี้ จิตก็เริ่มผ่องใสขึ้น พอคิดจะสีกอีกก็สอนอีก จนกระทั่งท่าน บรรลุลุธรรมในที่สุด

๓. ความขัดแย้งทางศีลธรรม กาลุปาฮานะ (David J.Kalupahana) ได้อธิบายถึงลักษณะเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทว่าเป็นการ แสดงให้เห็นความขัดแย้งกันภายในจิต ทำให้เห็นว่าคัมภีร์ธรรมบทนั้น เริ่มต้นด้วยการวิเคราะหถึงเงื่อนไขของพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งค้นหาความจริง สูงสุดเช่นเดียวกับลักษณะของตัวตนหรืออาตมัน โดยอาศัยประสบการณ์ ทางใจเป็นแหล่งค้นหาผ่านความคิดของเรา ส่วนจุดมุ่งหมายนั้นแสดงให้เห็น สิ่งที่ตรงข้ามกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการกระทำตามหน้าที่กับ กฎเกณฑ์ความเป็นจริงที่ไม่ขึ้นกับตัวตนของเรา^{๑๒} โดยลักษณะความขัดแย้ง ทางศีลธรรมนั้นมี ๒ แบบคือ ก. ขัดแย้งกับตัวเอง คือ และ ข. ขัดแย้งกับ สังคม กรณีเรื่องนายมาลาการ^{๑๓} ต้องการจะบูชาพระพุทเจ้าด้วยดอกไม้ แต่เผอิญว่าดอกไม้จะต้องนำไปมอบให้พระราชา เขาจึงคิดในใจ เป็นการ ขัดแย้งกับตัวเองว่า "ดอกไม้เหล่านี้เป็นดอกไม้สำหรับบำรุงพระราชา พระราชาเมื่อไม่ทรงได้ดอกไม้เหล่านี้พึงให้จงจำเราบ้าง พึงให้ข้าเราบ้าง พึงขับไล่เสียจากแว่นแคว้นบ้าง เราจะทำอะไรหนอแล" ต่อมาก็ยอมสละ ชีวิตตนเพื่อบูชาพระศาสดา พอบูชาเสร็จก็มาบอกกับภริยา ภริยาเป็นหญิง อันทพาล ไม่เลื่อมใสตาเขาต่างๆ นานา แล้วทิ้งเขาไป เป็นความขัดแย้งกับ สังคม เพราะถือว่านายมาลาการไม่ได้ทำหน้าที่ของตนที่ต้องนำดอกไม้ไป

^{๑๒} David J.Kalupahana, A Path of Morals Dhammapada, p.88.

^{๑๓} อ่านรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๐๕-๒๑๐.

มอบใหพระราชา ขณะเดียวกันไม่ได้ทำหน้าที่ของสามีที่ต้องคำนึงด้วยว่าไม่
ว่าตนเองทำอะไรต้องนึกถึงผลที่จะตามมาแกกริยาด้วย

การที่กริยาทิ้งไปจึงเป็นเหตุผลที่ฟังได้ในทางโลก แต่ในธรรม
บทจบด้วยการที่พระราชาไม่กริ้วแถมยังมอบสมบัติให้ในฐานะที่พระราชาที่
เลื่อมใสพระพุทเจ้าเลยเลื่อมใสนายมาลาการไปด้วย คำถามคือว่า ถ้า
พระราชาไม่เลื่อมใส นิทานธรรมบทเรื่องนี้จะจบด้วยการที่นายมาลาการ
ได้ผลแห่งความดีนั้นหรือไม่ หรือเป็นอย่างไร? และการที่กริยาทิ้งเขาไป
อาจถูกยกย่องว่าทำถูกต้องก็ได้

ฉะนั้น ลักษณะที่เชื่อมโยงเรื่องเล่านี้จึงผสมกันระหว่าง
ข้อเท็จจริงทางสังคมกับข้อเท็จจริงทางศีลธรรม แงหนึ่งวิถีชีวิตของปุถุชน
นั้นอธิบายข้อเท็จจริง (fact) โดยระบุมความดีและชั่วผ่านการปฏิบัติที่ถูกต้อง
ตามหน้าที่เป็นหลัก แต่ในวิถีชีวิตแบบอริยบุคคลอาศัยความเป็นจริง
(Reality) เป็นหลัก ซึ่งในคัมภีร์ธรรมบทนั้นเน้นไปที่ศีลธรรมแบบพระ
อริยบุคคลซึ่งมีความดีที่ชัดเจนและตายตัวอยู่แล้ว เพราะการที่คนเราจะ
ตัดสินใจทำบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากนี้จึงดูเป็นการไม่สอดคล้องกับ
หลักความดีหรือศีลธรรมดังกล่าว คนๆ นั้นจะถูกมองว่าเป็นคนอันธพาล
หรือคนชั่วทันที ขณะที่คนทำตามแบบนี้จะถือว่าเป็นบัณฑิต โดยทั้งหมด
พิจารณาบนฐานของความมีตัวตนแบบคนดีที่ตั้งอยู่บนกุศลและคนชั่วที่
ตั้งอยู่บนอกุศลตามแนวทางแห่งความเป็นจริงเท่านั้น

๓.การวิเคราะห์มโนคติในคัมภีร์ธรรมบท

การวิเคราะห์งานวรรณกรรมนั้นเราเชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคมในแต่ละยุคสมัย และเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีอภิมหาเรื่องเล่าจะพบแนวคิดเชิงมโนคติที่สำคัญในนิทานธรรมบทดังนี้

๑. มโนคติเรื่องกรรม ในคัมภีร์ธรรมบทจะพบว่ามี การโต้แย้ง ปัญหาเชิงหลักกรรมเป็นหลัก ซึ่งหลักดังกล่าวปรากฏในพระไตรปิฎกว่าเป็นหลักอจินไตย ไม่ควรคิด^{๑๔} ฉะนั้น การอธิบายนี้สนับสนุนในเรื่องหลักกรรม และผลกรรมอันเป็นเรื่องยุ่งยากและซับซ้อน กรณีเรื่องนางปติปูชิกา มีนางเทพธิดาคนหนึ่งจุติมาเกิดแล้วจดจำได้ว่าตนเองเป็นภริยาของมัลลการีเทพบุตร นางทำบุญพร้อมตั้งจิตปรารถนาว่า ส่วนแห่งบุญนี้ จงเป็นปัจจัยเพื่อประโยชน์แก่อันบังเกิดในสำนักสามีของเรา ในวันหนึ่ง นางถวายทาน ทำการบูชา ฟังธรรม รักษาสิกขาบท ในเวลาเป็นที่สุดแห่งวัน ก็ทำกาลด้วยโรคชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งบังเกิดขึ้นในขณะนั้น แล้วบังเกิดในสำนักสามีเดิมของตน พอเทพบุตรถามว่าหายไปไหนมา นางจึงบอกว่าไปจุติ เทพบุตรจึงเกิดความสังเวชเป็นอันมากพอทราบว่ พวกมนุษย์ถือเอาอายุประมาณ ๑๐๐ ปีเกิดแล้วประมาณนอนหลับอยู่ เมื่อไรหนอจึงจักพ้นจากทุกข์ได้ หลังจากนางปติปูชิกาเสียชีวิตก็เกิดคำถามขึ้นในหมู่ภิกษุปัญฺฑชนว่ "นางปติปูชิกาไปเกิดที่ไหน" พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสว่ "ภิกษุทั้งหลาย นางปรารถนาถึงสามีคือมัลลการีเทพบุตร ในดาวดึงส์พิภพ นางเคลื่อนจากที่ประดับดอกไม้ของสามีนั้นแล้วไปบังเกิดในสำนักของสามีนั้นนั่นแลอีก" และตรัสสอนว่ "มัจจุผู้ทำซึ่งที่สุด

^{๑๔} อ.จ.ต. (ไทย) ๒๑/๗๗/๗๗๔.

กระทำนระผู้มีใจข้องในอารมณ์ต่างๆ เลือกเก็บดอกไม้อยู่เทียว ผู้ไม่อืมใน
กามทั้งหลายนั้นแลสู่อำนาจ"^{๓๕}

ลักษณะการเวียนว่ายตายเกิดนี้เชื่อมโยงกับลักษณะคำสอนเรื่อง
กรรมและผลของกรรมเป็นคำถามทางปรัชญาเช่นเดียวกับเรื่องโลกที่
พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ แต่ในคัมภีร์ธรรมบทกลับมีการโต้แย้งเรื่องกรรม
และผลกรรมอย่างกว้างขวาง เพราะเรื่องเวียนว่ายตายเกิดเป็นปัญหาที่คนใน
สมัยนั้นให้ความสนใจ และอีกแง่หนึ่งเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้คนนับถือ
ศาสนาหรือไม่ ฉะนั้น การดำเนินเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทโดยอาศัย
พระพุทธเจ้าผู้เป็นสัพพัญญูคือรู้แจ้งทุกอย่างเป็นผู้ไขข้อข้องใจจะยิ่งช่วยทำ
ให้เกิดศรัทธามากยิ่งขึ้น ตามคำอธิบายเรื่องศรัทธา ๔ คือ

ก. กัมมสัทธา เชื่อกรรม กฎแห่งกรรม กรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำ
อะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมี
ขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอัน
วอนหรือนอนคอยโชค เป็นต้น

ข. วิปากสัทธา เชื่อวิบาก ผลของกรรม ผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่า
กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิด
จากกรรมชั่ว

ค. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละ
คนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

^{๓๕} อ่านรายละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๔๓-๔๗.

ง. ตถาคตโฬิสัทธิธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

ข้อที่สามในบาลีพระไตรปิฎกคือข้อ ๔ ข้อเดียวเท่านั้น แต่ก็รวมเอาอีก ๓ ข้อเข้าไว้ทั้งหมดแล้ว^{๑๖}

๒. มโนคติเรื่องชีวิตประเสริฐ (Noble life) เป็นชีวิตที่มีศีลธรรมแบบสมบุรณ์ ไม่มีความโลภอยากได้ของใคร ไม่มีความพยาบาทเบียดเบียนกัน และไม่มีความเห็นผิดอีกต่อไป กรณีเรื่องพระติสสเถระ^{๑๗} พระเถระได้เข้าไปในบ้านของนายช่างเจียรไนอัญมณี ตอนนั้นช่างกำลังนั่งหันเนื้ออยู่พอดี สักพักก็มีคนมามอบแก้วมณีให้พร้อมกับแจ้งว่าเป็นคำสั่งของพระเจ้าปเสนทิโกศลให้ช่างด้วยเจียรไนแล้วส่งกลับคืนมา ช่างก็เอามือที่เปื้อนเลือดนั้นหยิบแก้วแล้ววางลงบนเชียงก่อนจะเดินออกไปล้างมือ พอดีกับที่นกกระเรียนที่เลี้ยงไว้ได้กินเลือดจึงกลืนกินแก้วมณีลงท้องไป พอนายช่างมาไม่เจอก็ถามลูกและภริยาก็ไม่มีใครเอาไปก็เหลือเพียงพระเถระ แต่พระเถระก็ปฏิเสธด้วยความกลัวราชภัยจึงก้าวโทษพระเถระ และลงมือทรมานพระเถระด้วยการเอาเชือกพันรอบศีรษะ ชนด้วยท่อนไม้ จนเลือดออกทางหู จมูกพระเถระท่านเจ็บปวดมากจนล้มไปกับพื้น นกกระเรียนได้กินจึงมาตีมเลือด นายช่างเห็นจึงตะนกจนตาย พระเถระพอเห็นจึงถามว่านกตายหรือยัง นายช่างก็

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร : ผลิติมม์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๐.

^{๑๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๕๐-๕๓.

ตอบว่าตายแล้ว พระเถระจึงบอกความจริงว่า “นกนั้นกลืนแก้วมณีไป แต่ถ้า
นกนี้ยังไม่ตาย แม้เราจะตายก็ไม่บอก” นายช่างจึงแหวะท้องนกออกก็พบกับ
แก้วมณีจริงตามคำพระเถระ เขาจึงขอมาโทษพระเถระ ส่วนพระเถระก็จาก
มาก่อนจะเสียชีวิต ฉะนั้น การเป็นพระอรหันต์จึงเป็นผู้มีชีวิตที่มีศีลธรรม
สมบูรณ์แม้หากจะตายก็ไม่ล่วงละเมิดทำผิดอีก

ฉะนั้น มโนคติเรื่องชีวิตประเสริฐคือชีวิตแบบพรหมจรรย์ โดย
วิถีชีวิตแบบนี้อธิบายไว้ในมหาโควินทสูตรว่าด้วยเรื่องวิถีการประพฤติ
พรหมจรรย์นั้นไม่ว่าจะเป็นปุถุชนหรือพระอริยบุคคลล้วนต้องดำเนินชีวิต
ด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา กับ
อริยมรรค^{๑๔} จึงชื่อว่ามีชีวิตที่ประเสริฐ ซึ่งเนื้อหาในคัมภีร์ธรรมบทนั้นได้วาง
มโนคติเรื่องนี้ไว้อย่างแยบยลเพื่อให้ผู้ที่ใช้ชีวิตแบบฆราวาสหรือพระภิกษุ
ได้มีการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาด้วยหลักธรรม

๔.สรุปและวิเคราะห์

การวิเคราะห์เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทประกอบไปด้วยเนื้อหา
สำคัญ ๒ ส่วนคือ

๑. โครงเรื่องเล่า ประกอบด้วยเนื้อหาประกอบด้วยข้อความที่
กระชับและวางรูปแบบของบทสนทนา คำสอนทั้งหมดอาศัยแนวคิดเรื่องจิต
เป็นพื้นฐาน และความขัดแย้งทางศีลธรรม โดยโครงเรื่องเล่านี้จะพบว่ามี
อยู่ทุกเรื่องในคัมภีร์ธรรมบท และใช้ความขัดแย้งเป็นตัวดำเนินเรื่อง โดยมี
บทสรุปคือจิตจะได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นด้วยธรรมะ และด้วยรูปแบบการ

^{๑๔} อ่านรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๑๙/๒๔๗.

เล่าเรื่องที่มีโครงเรื่องชัดเจนทำให้เรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทมีรูปแบบของการวางเรื่องแบบนิทาน คือ มีการเล่าว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน และปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นสัมพันธ์การตัดสินใจทางศีลธรรมบางอย่าง โดยต้องอาศัยคนแนะนำคือพระพุทธเจ้า ก่อนจะจบด้วยคติธรรม หรือคำคมในรูปแบบของคาถา และที่ไม่ทิ้งคือผลที่เกิดขึ้นจากการฟังธรรม ซึ่งปรากฏกลายเป็นโครงสร้างสำคัญไม่ว่าจะอยู่ในคัมภีร์หลักคือพระไตรปิฎก และในคัมภีร์ธรรมบทก็นำมาประกอบไว้ เพื่อชี้ผลของเรื่องเล่านั้นจะเกิดผลของการปฏิบัติตามศีลธรรมนั้นเสมอ

๒. มโนคติของเรื่องเล่า ประกอบด้วยมโนคติเรื่องกรรม และมโนคติเรื่องชีวิตประเสริฐ โดยกรรมนั้นเป็นฐานของความเชื่อในยุคนั้น การที่พระพุทธเจ้าอธิบายย่อมทำให้เกิดความน่าเชื่อถือมากที่สุด และกฎของการดำเนินชีวิตที่มีประเสริฐในพระพุทธศาสนาถูกวางไว้เป็นเนื้อหาหลักที่ทำให้เราเห็นรูปแบบศีลธรรมสากลที่เราเองต้องไม่มีกิสเป็นเครื่องดำเนินชีวิต และด้วยแนวคิดแบบอภิมหาเรื่องเล่าที่พยายามนำเสนอแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งไว้เป็นหลักเหนือความคิดอื่นอาจจะทำให้เกิดข้อถกเถียงได้ไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะเรื่องกรรม และเรื่องวิถีชีวิตที่ล้วนแตกต่างกันไป แต่ด้วยลักษณะเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทนั้นเป็นการขยายหลักบางอย่างที่ยากให้ง่ายขึ้นด้วยเรื่องเล่า และใช้ตัวอย่างประกอบเพื่อสร้างการรับรู้วิถีชีวิตที่เป็นอุดมคติไม่สามารถนำเสนอเนื้อหาเหล่านั้นได้โดยตรง เช่น ปฏิจจสมุปบาท, กรรมและนิพพาน เป็นต้น และแนวคิดเหล่านี้พระพุทธเจ้าก็ทรงแนะนำว่าเป็นสิ่งที่รู้ยาก และไม่อาจขบคิดได้ด้วยทฤษฎี แต่อย่าลืมว่าเราอาจใช้วิธีการเรื่องเล่าเพื่อสอนธรรมแก่คนเหล่านี้ได้ เช่นเดียวกับการที่เด็กจะเรียนรู้ธรรมะที่ลึกซึ้งได้ก็ควรจะเริ่มต้นด้วยของเล่นก่อน และของเล่นนั้นก็ควรเป็นสิ่งที่จับ

ต้องได้ การสอนธรรมในคัมภีร์ธรรมบทจึงอาจมีวัตถุประสงค์ในการสร้างศรัทธาและความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมตามหลักสัมมาทิฐิ และการปลูกฝังวิถีชีวิตที่วางเป็นกรอบไว้เพื่อเดินทางไปสู่จุดหมายอีกทีหนึ่ง ฉะนั้น อภิมหาเรื่องเล่าในคัมภีร์ธรรมบทที่โยงถึงเรื่องกรรมและชีวิตพรหมจรรย์จึงอาจทำให้เข้าใจในธรรมะอีกมากมายภายในเนื้อหานั้นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นไปด้วย

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

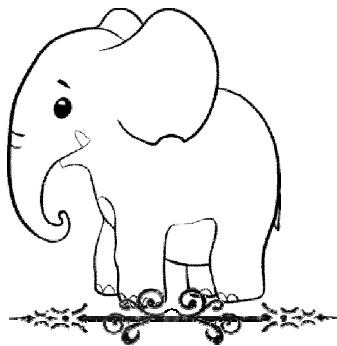
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. กรุงเทพมหานคร : ผลิตัมม์, ๒๕๕๘.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. "พุทธศาสนากับอารมณ์". ใน อารมณ์กับจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : วิภาษา, ๒๕๕๔.

David J.Kalupahana. A Path of Morals Dhammapada. Dehiwala : Buddhist Cultural Centre , 2008.

Gregory Castle. The Blackwell Guide to Literary Theory. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2007.

Propp, Vladimir. Morphology of the Fairy Tale. Trans. by Laurence Scott, 2nd rev. ed. Austin : University of Texas Press, 1968.

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก
AN ANALYTICAL STUDY OF THE CONCEPT OF FREEDOM OF JOHN
LOCKE AND KARL MARX

พระมหามชวรินทร์ ปุริสุตโตโม ผศ.ดร.*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของคาร์ล มาร์ก และ ๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก จากการศึกษา พบว่านักปรัชญาทั้งสองคนได้พยายามแสวงหาคำตอบเรื่องเสรีภาพให้กับสังคม ซึ่งคำตอบที่ได้จัดว่าเป็นความมุ่งหมายเพื่อความสุขของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น การจะได้มาซึ่งเสรีภาพที่เป็นเหตุแห่งความสุขนั้น จอห์น ล็อก ได้เสนอว่าเสรีภาพคือการมีอิสระในการทำตามใจตน ฝ่ายคาร์ล มาร์ก เสนอว่าเสรีภาพคือการมีอิสระในการกำหนดกรอบการทำงานของตน

ABSTRACT

The objectives of this article were: 1) to study the concept of freedom of John Locke, 2) to study the concept of freedom of Karl Mark and, 3) to analytical study of the concept of freedom of John Locke and Karl Marx. The results indicated that the two philosophers have tried to seek the answers to society's freedom. The answer has as a goal to delight of the public, so a cause of happiness was acquiring the freedom, John Locke gave the

* คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

suggestion that the freedom is the self-indulgent freedom but Karl Marx gave about the freedom of their framework.

๑. บทนำ

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำแนวคิดของคนสองคนหรือมากกว่านั้นมันจะมีความเข้าใจกันมาเสมอว่าต้องมีบางส่วนเหมือนกันและมีส่วนต่างกัน เมื่อเกิดมีความเข้าใจเช่นนี้ ก็ปรากฏว่ามีนักวิชาการบางท่านเสนอว่าเมื่อมีความคิดเห็นเป็นเช่นนี้แล้วจึงไม่ควรจะทำการศึกษาในรูปแบบนี้อีกต่อไป เพราะการศึกษารูปแบบนี้มีผลการศึกษาเพียงแค่ว่าเหมือนกันกับต่างกันเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาให้ดีก็จะพบว่าในเรื่องการศึกษารูปแบบนี้มีความจริงที่น่าศึกษาค้นคว้าอยู่บางประการคือ การศึกษาวิเคราะห์เช่นดังกล่าวนี้นี้มีความจำเป็นที่ยังจะต้องศึกษากันอยู่ทั้งในแบบที่เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีและแนวปฏิบัติ ด้วยว่าการศึกษาแบบนี้เมื่อวิเคราะห์เจาะลึกลงไปในความเหมือนกันหรือความต่างกันแล้วก็จะเห็นว่าในความเหมือนกันนั้นย่อมทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าบรรดาสรรพสิ่งที่อยู่ใกล้หรืออยู่ไกลกันนั้นสามารถมีความเหมือนกันได้ โดยอาจเป็นความเหมือนกันในแง่ปริมาณหรือคุณภาพก็ได้ กล่าวคือย่อมจะเป็นการทำให้มีความเข้าใจในสิ่งที่อยู่นอกจากแนวคิดหรือทฤษฎีประจำกลุ่มของตนเองได้ หมายความว่าทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดหรือทฤษฎีอื่นๆ หรือเมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้ว ได้เกิดผลการศึกษาคือความแตกต่างกัน ย่อมจะทำให้เกิดการมองเห็นตามความเป็นจริงที่นอกเหนือจากแนวคิดหรือทฤษฎีของตนเองอีกลำดับหนึ่ง ซึ่งถ้าได้มองเห็นว่ามีแนวคิดหรือทฤษฎีอื่นที่แตกต่างไปจากตนเองยิ่งย่อมเป็นการยืนยันว่าตนเองได้ยอมรับในแนวคิดหรือทฤษฎีอื่นนอกจากแนวคิดหรือทฤษฎีของตนเองมากขึ้น เรียกว่าเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับแนวคิดหรือทฤษฎีอื่นนั่นเอง

สำหรับการศึกษาวิเคราะห์เรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อค กับ คาร์ล มาร์ก ในที่นี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าเรื่องเสรีภาพนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะนัก

ปรัชญาหลายคนล้วนมองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ กล่าวคือหากปราศจากเสรีภาพเสียแล้ว ชีวิตมนุษย์จะมีพื้นที่ตรงไหนให้กับการยืนยันว่าชีวิตมีความสุขสบายอย่างแท้จริง ด้วยว่าหากไม่มีเสรีภาพในชีวิตแล้ว การกล่าวว่าเป็นอยู่แบบนี้หรือเป็นอยู่แบบนั้นแล้วมีความสุขย่อมอาจไม่เป็นความจริงก็ได้ เพราะเมื่อพิจารณาอย่างถึงที่สุดแล้ว เสรีภาพล้วนเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งในชีวิตมนุษย์อย่างแน่นนอน เช่น การหลุดพ้นจากกิเลสทั้งมวลหรือการเข้าถึงนิพพาน ในทางพุทธปรัชญาจัดว่าเป็นการเข้าถึงเสรีภาพอย่างแท้จริง เพราะชีวิตนี้จะไม่ถูกบงการจากกิเลสทั้งหลายอีกต่อไป ดังนั้น เรื่องเสรีภาพนี้ นักปรัชญาทั้งสอง ได้แก่ จอห์น ล็อก (John Locke, พ.ศ.๒๑๗๕-๒๒๔๗) และ คาร์ล มาร์ก (Karl Marx, พ.ศ.๒๓๖๑-๒๔๒๖) จะมีวิธีการอธิบายอย่างไรจึงเป็นที่น่าสนใจ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่านักปรัชญาทั้งสองนั้นอยู่คนละประเทศและระยะเวลาการเกิดก็ห่างกัน ฉะนั้น การมองคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะเรื่องเสรีภาพนี้ย่อมมีแนวโน้มว่าจะเหมือนกันหรือต่างกันได้ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจค้นคว้าเพื่อหาคำตอบเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับบทความเรื่องนี้ ผู้เขียนตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก ๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพของ คาร์ล มาร์ก และ ๓. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก

๒. ประวัติย่อของจอห์น ล็อก

จอห์น ล็อก เกิดที่เมืองริงตันทางภาคเหนือของมณฑลซอเมอร์เซต ประเทศอังกฤษ บิดาของท่านเป็นทนายความที่ไม่ค่อยจะมีชื่อเสียงนัก แต่ก็เป็นคนที่เคร่งในศาสนา เมื่อมีอายุได้ ๑๔ ปี บิดาได้ส่งไปเรียนที่โรงเรียนเวสต์มินสเตอร์ หลังจากที่ได้ศึกษาอยู่เป็นเวลาพอสมควรแล้ว ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ในคริสต เซอร์วิส ที่เมืองออกซ์ฟอร์ด เมื่อ พ.ศ. ๒๑๙๕ ณ ที่นั้น ท่านได้รับการฝึกฝนและได้รับอิทธิพลทางปรัชญาแบบที่ไม่มีชีวิตและล้าสมัยกับยุคนั้น และสิ่งนี้ไม่เป็นที่ถูกใจของท่านเลย พ.ศ. ๒๑๙๙ ท่าน

ก็ได้รับวุฒิปริญญาตรี และใน พ.ศ. ๒๒๐๑ ก็ได้รับปริญญาโท ในขณะที่มีอายุเพียง ๒๖ ปี และในปี พ.ศ. ๒๒๐๒ ท่านก็ได้รับทุนซีเนียร์สตีวเดินส์ชิปของมหาวิทยาลัยที่ท่านศึกษาอยู่นั้น ตามปกติทุนนี้เป็นทุนที่จะได้รับตลอดชีวิตแต่ก็ด้วยเหตุผลทางการเมืองเป็นผลให้ท่านได้รับทุนเพียงแค่ ๒๔ ปีเท่านั้น

การที่ท่านต้องศึกษาปรัชญาที่ล้าสมัยและไร้ชีวิตชีวา เป็นเหตุให้เกิดความเบื่อหน่ายและรู้สึกท้อแท้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามท่านก็ได้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาต่าง ๆ อีกหลายสาขาร่วมกัน ทั้งด้านภาษาและวิทยาศาสตร์ จากการหมั่นแสวงหาความรู้นี้เองทำให้ท่านได้พบกับเอ็ดเวิร์ด โปค็อกและมีความสนิทสนมกันเป็นอันมาก และจากการที่เอ็ดเวิร์ด โปค็อก เป็นพวกที่นิยมกษัตริย์ที่ชอบพูดจาแบบขวานผ่าซาก ทำให้ท่านพ้นจากอิทธิพลจากแนวความคิดของพวกเพียวริแตนนีนิยมรัฐสภาที่ท่านได้รับมาตั้งแต่วัยเด็ก

ในปีแรก ๆ ที่ได้รับทุน จอห์น ล็อกมีความสนใจศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์เป็นอันดับต้น ๆ และต่อมาท่านก็ได้เริ่มสนใจปรัชญาในแนวคิดของเดการ์ตเป็นอย่างมาก แม้ว่าตอนหลังท่านจะหันไปสนใจวิชาแพทยศาสตร์จนได้รับปริญญา แต่ดูเหมือนว่าแนวคิดทางปรัชญาของเดการ์ตจะมีอิทธิพลต่องานทางปรัชญาของท่านเป็นอันมากและหันมาทำหน้าที่เป็นนักปรัชญาโดยเขียนผลงานต่าง ๆ ออกมาแทนที่จะหันไปประกอบอาชีพเป็นแพทย์ตามที่เรียนมา

ท่านได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับ ลอร์ด แอชลีย์ ซึ่งต่อมาได้เป็นเอริสแห่งชาฟต์ เบอร์รี และต่อมาก็ได้ทำหน้าที่เป็นแพทย์ส่วนตัว แต่ทว่าโดยทั่ว ๆ ไปกลับทำหน้าที่เป็นปรึกษาของลอร์ด แอชลีย์ มากกว่า นอกจากจะช่วยงานลอร์ด ชานเซลเตอร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นอธิบดีศาลสูงและเป็นประธานรัฐสภาขุนนางของอังกฤษ ทำให้ท่านตัดสินใจเดินทางไปพักผ่อนยังต่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๒๑๘ ระหว่างที่ท่องเที่ยวอยู่ในฝรั่งเศสได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรงในอังกฤษ ทำให้ท่านต้องเดินทางกลับเพื่อไปช่วยลอร์ด ชาฟเบอร์รี อีกครั้งหนึ่ง

แต่ในเวลาไม่นานนัก สุขภาพของล๊อคก็ทรุดโทรมลงอีกครั้ง จึงต้องเดินทางไปพักผ่อนที่อ็อกฟอร์ดเป็นเวลา ๒ ปี แต่ก็กลับไปเยือนกรุงลอนดอนเป็นครั้งคราว

แม้ว่าล๊อคจะมีได้ร่วมมือกับลอร์ด ซาฟเบอร์รี่ แต่ก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าท่านมีความคิดโน้มเอียงไปทางลอร์ด ซาฟเบอร์รี่ และยังเป็นสหายที่สนิทสนมกันด้วย เมื่อล๊อคเห็นว่ารัฐบาลเพ่งเล็งท่านเช่นนี้ จึงได้ติดตามลอร์ด ซาฟเบอร์รี่ที่ถูกเนรเทศออกจากอังกฤษในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๒๕ ไปยังเมืองรอตเตอร์ดัม ประเทศฮอลแลนด์ จากกระทำเช่นนี้ ทำให้รัฐบาลถือว่าล๊อคกระทำความผิดเพราะหลบหนีไปพร้อมกับลอร์ด ซาฟเบอร์รี่ ดังนั้น ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๒๗ จึงได้พระราชโองการขอทุนสติวเด็นท์ชิปที่อริสตันเชิร์ชแก่ท่าน ในปีต่อมาเมื่อลอร์ด มอนมัท ซึ่งเป็นกบฏได้พ่ายแพ้ลง ล๊อคก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ร่วมมือในการวางแผนก่อกบฏด้วย และแม้ว่าจะได้รับพระราชทานนิรโทษกรรม ท่านก็ยังตัดสินใจอยู่ในฮอลแลนด์ต่อไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๒๓๒ จึงได้เดินทางกลับอังกฤษ

ในขณะที่อยู่ฮอลแลนด์ สุขภาพของล๊อคดีขึ้นเป็นอย่างมาก และทำให้ท่านมีเวลาในการเขียนหนังสือและทำความรู้จักกับบุคคลต่าง ๆ จำนวนมากมาย ล๊อคได้เสนอข้อคิดต่างออกมาเป็นหนังสือหลายเล่ม แต่ที่ทำให้ท่านมีชื่อเสียงคือหนังสือชื่อ The Human understanding (ความเข้าใจเรื่องมนุษย์) เป็นเรื่องที่เสนอทัศนะทางญาณวิทยา และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๓๓ ก็ได้แต่งหนังสือ ซึ่งเป็นแนวคิดทางการเมืองที่ทำให้จอห์น ล๊อค เป็นที่รู้จักในทางการเป็นนักปรัชญาการเมือง

ดังนั้น ในระหว่างที่มีการปฏิวัติและในระยะเวลาที่ท่านถูกเนรเทศก่อนที่จะมีการปฏิวัติเป็นเวลาหลายปีนั้น นับว่าจอห์น ล๊อคเป็นที่รู้จักของบุคคลในวงการเมืองและนักปรัชญาเป็นอย่างมากและก็ยังมีความสนใจในการ

หุ่มเทการเขียนหนังสือที่ทำให้ลือคมีชื่อเสียงเป็นอันมากในเวลาต่อมา ในขณะที่ท่านอยู่ในฮอลแลนด์ ลือคได้ติดตอในทางการเมืองกับพวกวิกส์อีก ครั้งหนึ่ง ในขั้นต้นท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนการเพื่อสงทหารไปชวยวิลเลียมแห่งโอเรนส์ในการปฏิวัติจนปฏิวัติยึดอำนาจจากรัฐบาลได้สำเร็จ ดังนั้น เมื่อท่านเดินทางกลับอังกฤษจึงได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นและได้รับการเสนอให้รับตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำเจ้าเมืองแบรนท์เดนบวร์ก แต่ลือคก็ไมยอมรับตำแหน่งนี้โดยอ้างว่าสุขภาพไมดี แต่ก็ไ้ยอมรับตำแหน่งข้าหลวงใหญ่สภากการทำไร่และการค้า แต่ในเวลาต่อมา สุขภาพของท่านไมแข็งแรงพอที่จะรับกับงานที่ท่ายู่ จึงทำให้สุขภาพของท่านทรุดโรลงอีก จนจำต้องลาออกจากราชการ ท่านได้ไปพักอยู่ที่บ้านของเซอร์ฟราซินและท่านผู้หญิงมาแซม ที่เมืองโออาเตส ในแคว้นเอสเสกซ์ ลือคได้พักอยู่ที่บ้านนี้ อย่างมีความสุขจนถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๗ แม้ว่าท่านจะสนใจในเรื่องเทววิทยา แต่ถึงกระนั้น ท่านก็ยังเขียนบทความทางการศึกษา เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะทางด้านการเมือง แนวคิดของท่านในเรื่องสิทธิเสรี ส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ของคนกับสังคมและรัฐบาล มีอิทธิพลในวงการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก คำพูดของท่านส่วนหนึ่งได้ปรากฏในบทรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา

๓. ประวัติย่อของคาร์ล มาร์ก

คาร์ล มาร์ก เกิดที่เมืองทริแอร์ ในประเทศเยอรมัน บิดาของเขาชื่อเฮียร์สเชล มีอาชีพเป็นทนายความ เชื้อสายชาวยิว เมื่อคาร์ล มาร์ก มีอายุได้ ๖ ขวบ บิดาก็ได้ให้เขาเข้านับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนท์ สภากบ้านเกิดของเขาแวดลอมไปด้วยภูมิประเทศที่สวยงาม มีตึกรามบ้านช่อง และโบสถ์อันงามสง่าตั้งอยู่ริมแม่น้ำ เด็กชายคาร์ล มาร์ก เป็นเด็กที่รักธรรมชาติเป็นอย่างมากและชอบที่จะยืนสูดอากาศอันบริสุทธิ์จากริมแม่น้ำในยามเช้าและปล่อยความคิดออกไปตามจินตนาการ บิดาและมารดาของคาร์ล มาร์กเป็นคนที่เคร่งครัดในขนบประเพณีเป็นอย่างยิ่ง และด้วยเหตุที่มาจาก

ตระกูลอันร่ำรวยที่มีความศรัทธาในพระเยซูเป็นอย่างมาก ทำให้เด็กชาย คาร์ล มาร์ก ต้องไปโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ ทั้งบิดาและมารดาของเขาต่างอบรม คาร์ล มาร์ก ให้เป็นคนทีรักสงบ รักสันติภาพ บิดาเคยพูดเสมอว่า “เราต้องเคารพต่อผู้มีอำนาจในแผ่นดิน เราไม่ควรใช้ความรุนแรง ไม่ควรต่อต้านผู้มีอำนาจด้วยการปฏิวัติ เพราะผู้มีอำนาจรับอำนาจมาจากพระเจ้า และถ้าเธอได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน เธอจะต้องให้ความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย รวมทั้งคนยากคนจน เพราะถ้าเธอไม่ช่วยผู้อื่นแล้ว แสดงว่าเธอทรยศต่อพระเจ้าที่ให้อำนาจความเป็นใหญ่แก่เธอ” คาร์ล มาร์ก ได้ยินคำเหล่านี้บ่อยๆ เป็นประจำ แต่ทว่า ๒๐ ปีต่อมากลับทำในสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกับคำที่ได้ยินอยู่เสมอ เขากลับกลายเป็นผู้ที่นิยมการปฏิวัติและกลายเป็นบิดาของการปฏิวัติทั่วโลก แม้ว่าเขาจะได้ยินคำสอนของบิดาอยู่เสมอว่า “เจ้าจะต้องช่วยชั้นน้ำตาคนยากคนจน โดยทางสันติภาพและแบบพระเยซูคริสต์ เทพบุตรแห่งสันติภาพ ไม่ใช่แบบของการปฏิวัติและสงคราม” จริงอยู่ที่เขาได้ต่อสู้เพื่อคนยากจน แต่เขายืนยันว่าคนจนจะได้เสรีภาพก็ต้องอาศัยการปฏิวัติ ทั้งนี้เพราะว่าในตอนหลังนั้นเขาได้รับอิทธิพลมาจากนักปราชญ์ทางการเมืองผู้ที่สนใจในการปฏิวัติหลายท่านด้วยกันโดยเฉพาะยอร์ช เฮเกล เจ้าทฤษฎีกระสุนดินดำมีค่ากว่านกพิราบสีขาว (ปฏิวัติดีกว่าอยู่เฉยๆ)

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี คาร์ล มาร์ก ได้จบชั้นเตรียมอุดมจากโรงเรียนเล็กๆ ในเมืองทริแอร์ เขาได้กลายเป็นเด็กหนุ่มที่มีความใฝ่ฝันและทะเยอทะยานบ่อยครั้งเขาจะปรารถนากับมารดาว่า “อยากเรียนการเมือง อยากเรียนกฎหมาย แต่ผมไม่ต้องการเป็นทนายความเหมือนพ่อ เพราะทนายความเป็นอาชีพที่ดีแต่ไม่ได้ช่วยเหลือคนยากคนจนอย่างแท้จริง ผมต้องการรู้กฎหมายเพื่อมาช่วยเหลือคนยากจนให้พ้นจากการเอารัดเอาเปรียบของกฎหมาย ผมต้องการร่างกฎหมายเพื่อที่จะให้คนทุกคนเป็นอิสระ ไม่เป็นทาสของคนร่ำรวย ผมต้องการเห็นทุกคนมีความเสมอภาคกัน” มารดาของเขาได้แต่ยิ้มๆ และพูดว่า “เจ้าอย่าไปพูดเรื่องนี้ให้คุณพ่อฟังนะลูก เพราะคุณพ่อรู้ว่าเจ้าพูดเหลวไหล มนุษย์จะเสมอภาคกันไม่ได้หรอก เพราะมนุษย์ไม่ใช่พระเจ้า

มนุษย์มีทั้งคนดี คนชั่ว มีทั้งคนที่เกียจคร้านและขยัน มีทั้งคนแข็งแรงและอ่อนแอ เจ้าจะร่างกฎหมายให้วิเศษปานใดก็ตาม มนุษย์ก็หนีพ้นความเป็นมนุษย์ไปไม่ได้ หนีความเห็นแก่ตัวไม่ได้ เราได้แต่ภาวนาให้พระเจ้าดลใจให้มนุษย์มีความเมตตาปราณีซึ่งกันและกันเท่านั้น กฎหมายคุ้มครองจิตใจคนไม่ได้หรอก ลูกอยากคิดมากไปเลย เปลืองสมองลูกเปล่า ๆ เชื่อแม่เถอะลูก” คาร์ล มาร์ก ไม่ได้โต้แย้งเรื่องพระผู้เป็นเจ้ากับมารดา แต่ครุ่นคิดอยู่เสมอว่า “ถึงอย่างไรก็ตามจะต้องต่อสู้เพื่อคนยากคนจน ให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ อันเท่าเทียมกันในสังคม” เมื่ออายุย่างเข้า ๒๐ ปีนั้นเองเขาก็ได้เดินทางไปศึกษาต่อในวิชาประวัติศาสตร์และปรัชญาที่มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ผู้ที่บันทึกประวัติของคาร์ล มาร์กทุกท่านรวมทั้งเลนินได้บันทึกไว้ว่า “คาร์ล มาร์ก เป็นนักศึกษาที่กระตือรือร้น หัวรุนแรง อัจฉริยะและชอบที่จะซักไซ้อาจารย์ จนถูกหาว่าเป็นคนบ้าการเมือง” แต่อย่างไรก็ตาม อีก ๓ ปี ต่อมา คาร์ล มาร์กได้จบปริญญาเอกในขณะที่ตนมีอายุ ๒๓ ปี อย่างสมภาคภูมิจากมหาวิทยาลัยเยนา (Jena)

ในการศึกษาระดับปริญญาโทและเอก เขาได้ทำวิทยานิพนธ์ในเรื่อง “ปรัชญาเอพิคิวรัส” ซึ่งเป็นการเขียนประวัติชีวิตและปรัชญาของเอพิคิวรัส นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของชาวกรีก ผู้ที่เกิดก่อนพระเยซูประมาณ ๓๐๐ ปี เป็นนักปราชญ์ที่วาดด้วยวัตถุนิยมอย่างสิ้นเชิงและเป็นผู้ที่ไม่มีความเชื่อในพระเจ้า เป็นนักปราชญ์ที่สอนว่า “เรื่องของพระเจ้าเป็นเรื่องเหลวไหล หลอกลวง เป็นเรื่องที่คนฉลาดใช้หลอกคนโง่ ยิ่งหนักไปกว่านั้น เอพิคิวรัส เน้นหนักไปในเรื่องวัตถุ เคยมีความเห็นว่ามนุษย์ควรยึดมั่นในเรื่องความอยู่ดี กินดีทางวัตถุมากกว่าจะไปเพ้อฝันในเรื่องสวรรค์ วิมาน หรือพระเจ้า เพราะเป็นเรื่องห่างไกลจากการรับรู้ด้วยผัสสะของมนุษย์” คาร์ล มาร์ก นอกจากเป็นนักวิชาการแล้วยังเป็นนักภาษาและนักปรัชญาด้วย เขามีความสามารถพูดเขียนได้อย่างดีทั้ง ๓ ภาษา คือ เยอรมัน ฝรั่งเศสและอังกฤษ อาจเป็นเพราะว่าเขาเกิดที่เยอรมัน เรียนจบปริญญาเอกที่เยอรมัน ถูกเนรเทศไปฝรั่งเศส เบลเยี่ยมและไปตายที่อังกฤษ เขาจึงมีการเดินทางตลอดชีวิต การ

เดนของเขาเป็นการเดนทางแบบนักปราชญ์ไมใชแบบคนที่ไรความคิด คาร์ล มาร์ก ไดทองเที่ยวไปอยางนักปราชญ์ทางการเมือง เขาจึงไดศึกษาค้นคว้าทางเมือง สังคม วรรณคดี ตลอดเวลาในดานภาษาเขาไดเขียนไวว่ “ภาษาตางประเทศเปนอาวุธชนิดหนึ่งที่ไรใชตอสูกับอุปสรรคชีวิตได”

การตายของคาร์ล มาร์ก มีขึ้นในวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๖ ทำให้นักการเมืองและสาธุศิษย์คอมมิวนิสต์ทั่วโลกไดเขียนคำไว้อาลัยในความเปน “นักปราชญ์ทางการเมืองของคาร์ล มาร์ก ไว้อยางเลิศลอยยิ่ง โดยเฉพาะ เฟรเดอริก เองเงิลส์ ไดเขียนไวว่ “เวลาบาย ๒ โมง ๔๕ นาทีของวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๒๖ โลกไดสูญเสียนักปราชญ์ผูยิ่งใหญ่ในทางการเมืองไปอยางน่าเสียดาย เขาจากไปอยางไมมีวันกลับ แตผลงานทางความคิดของเขาจะรุ่งเรืองไปตลอดนิรันดร์” และก็เปนจริงตามนั้น เพราะภายหลังการตายของเขา เลนินไดนำความคิดของเขาไปปฏิวัติรัสเซียจนสำเร็จ

๔. แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก

๔.๑ สภาวะธรรมชาติ

แนวคิดเรื่องเสรีภาพของล็อกนั้น เราสามารถค้นพบความคิดของเขาในหนังสือปรัชญาการเมืองว่าด้วยกำเนิดรัฐ จุดมุ่งหมายของรัฐ และอำนาจรัฐ เปนการแสดงให้เห็นถึงรากฐานของการก่อกำเนิดรัฐขึ้นมาจากคน ๆ หนึ่งไปสูกลุ่มคน จากกลุ่มคนไปสู่มือง จากเมืองไปสูรัฐ การแสดงให้เห็นถึงสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์ควรได้รับจากรัฐและการคุ้มครองสิทธิส่วนตวจากรัฐที่ตนสังกัด อีกทั้งได้บ่งบอกถึงจุดมุ่งหมายของการตั้งรัฐและขอบเขตในการใช้อำนาจของรัฐในการพิทักษ์สิทธิส่วนบุคคลของผู้อยู่ในรัฐ ล็อกได้กล่าวว่ก่อนที่ไรจะทำความเข้าใจในเรื่องการกำเนิดของรัฐ จำเปนที่ต้องเข้าใจสภาพดั้งเดิมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ก่อนที่จะมีอำนาจรัฐ

หรือรัฐเกิดขึ้น และเข้าใจถึงเหตุผลที่มนุษย์จึงละสภาพเช่นที่ว่านี้ ซึ่งเรียกว่า “สภาวะธรรมชาติ”

สภาวะธรรมชาตินั้นลักษณะเฉพาะอยู่สองประการ คือ เป็นสภาวะที่มนุษย์มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มนุษย์มีเสรีภาพที่จะกระทำตามความปรารถนาของตนกับตัวเอง กับสิ่งที่เป็นอย่างเขาและของบุคคลอื่น โดย “ไม่ขึ้นกับเจตจำนงของผู้หนึ่งผู้ใด” เรามีสิทธิที่จะไม่ทำตามความประสงค์ของคนอื่น นี่คือนัยความหมายของเสรีภาพ ส่วนความเสมอภาคที่มนุษย์มีเท่าเทียมกันเป็นความเสมอภาคเกี่ยวกับ “อำนาจและการตัดสินใจที่ทุกคนมีต่อกัน ไม่มีใครมีมากกว่าใคร” ดังนั้น ในสภาวะธรรมชาติที่บริสุทธิ์ มนุษย์ทุกคนจึงมีอิสระไม่ขึ้นแก่กัน

ความเป็นอิสระจากกันของมนุษย์ทุกคนนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อของลัทธิที่ว่าเราทุกคนเป็นผลงานของพระเจ้าองค์เดียวกัน เราเป็นผู้รับใช้ของพระองค์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นและส่งมายังโลก เราเป็นแม่กระทั่ง “สมบัติของพระองค์” เมื่อพระองค์ทรงสร้างให้เราให้คุณสมบัติอย่างเดียวกัน มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน เราจึงเท่าเทียมกันและไม่ขึ้นต่อกัน เราทุกคนขึ้นอยู่กับพระเจ้า ขึ้นกับน้ำพระทัยความพอใจของพระองค์เหมือนกันหมด คือทุกคนไม่เป็นอิสระจากพระเจ้าเหมือนกัน ความคิดนี้เป็นสิ่งที่ลัทธิและคนทั่วไปในสังคมของเขาได้ยอมรับกันทั่วไปเหมือนกันหมดในจิตสำนึก และจากความคิดนี้เอง ทำให้ลัทธิสรุปได้ว่าไม่มีใครอยู่ใต้อำนาจหรือใต้การปกครองของใคร พระเจ้าซึ่งเป็นนายของเราทุกคนไม่เคยมีพระประสงค์ที่จะให้มนุษย์คนใดหรือกลุ่มใดได้รับสิทธิจากพระองค์มีอำนาจมากกว่าผู้อื่น

แต่ในสภาวะธรรมชาติที่ทุกคนมีเสรีภาพและไม่ขึ้นแก่กันเท่าเทียมกันนี้ แม้ไม่มีรัฐบาลก็ตาม ลัทธิก็เชื่อว่ามันเป็นสภาพที่ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือทำร้ายทำอันตรายแก่ผู้อื่น เพราะว่า “สภาวะธรรมชาติดีกฎของธรรมชาติซึ่งใช้บังคับกับคนทุกคน และเหตุผลซึ่งคือกฎนั้นสอนว่าทุกคนไม่ควรทำอันตรายแก่ผู้อื่นในด้านชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินสมบัติ” สิ่งเดียวที่ควบคุมความปรารถนาของมนุษย์ให้อยู่ภายใต้ขอบเขตคือเหตุผลของ

ตัวเขาเอง เราทุกคนเกิดมามีเสรีภาพเท่า ๆ กับที่เราเกิดมาเป็นผู้ที่มีเหตุผล เหตุผล คือ “เสียงของพระเจ้าในตัวเรา” พระเจ้าให้สิ่งนี้มากับมนุษย์ทุกคน เพื่อใช้เป็น “กฎระหว่างมนุษย์ด้วยกัน” เหตุผลจึงเป็นสิ่งที่บอกให้เราารู้สิทธิพื้นฐานตามธรรมชาติคือกฎของเหตุผล เสรีภาพของมนุษย์ทุกคนในสภาวะธรรมชาติต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ดังนั้น สภาวะธรรมชาติจึงเป็นสภาวะที่มนุษย์ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ ไม่ใช่ “ภาวะสงคราม” อย่างที่มีบางคนสับสน คำว่าบางคนในที่นี้ ล้อคคเจตนาที่จะหมายถึงฮอบส์ผู้ที่มีความเชื่อว่าสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะสงครามที่มนุษย์ใช้กำลังทำลายล้างแย่งชิงกันสำหรับล๊อคแล้ว สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่มีสันติภาพ ความปรารถนาดี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการธำรงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน

กฎธรรมชาติที่เรารู้ได้ด้วยเหตุผลบอกว่าอะไรถูกอะไรผิด ถ้ามีการฝ่าฝืนกฎ ในสภาวะธรรมชาติดึงจะมีการลงโทษผู้ละเมิดด้วย เพราะเขาไม่ยอมรับกฎของเหตุผลซึ่งเป็นมาตรฐานของพระเจ้าที่ทรงกำหนดขึ้นไว้เพื่อความปลอดภัยของมนุษย์ แต่อำนาจในการลงโทษอยู่ในมือเราทุกคน ทุกคนมีสิทธิลงโทษผู้กระทำความผิดกฎธรรมชาติเท่าที่จะทำให้เขาเกิดความท้อใจไม่ทำการละเมิดอีก และเท่าที่จะไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่คนอื่นอีกต่อไป

สำหรับล๊อคเขาได้แบ่งกฎสภาวะธรรมชาติดอกมาเป็น ๓ กฎ คือ กฎของพระเจ้าหรือกฎทวะ กฎหมายและจารีตประเพณีสังคม กฎแรกเป็นกฎที่ใช้ตัดสินการกระทำว่าเป็นบาปหรือเป็นการเคารพเชื่อฟังที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์ จึงอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กฎศีลธรรม” ล๊อคเชื่อว่ากฎศีลธรรมเป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนดมาให้แก่มนุษย์ กฎนี้เป็นกฎสูงสุดกฎเดียวที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และกฎอื่นอีกสองกฎต้องสอดคล้องกับกฎนี้ ดังนั้น กฎศีลธรรมจึงเป็นกฎศักดิ์สิทธิ์ที่พิทักษ์เสรีของมนุษย์อย่างแท้จริง

๔.๒ การยอมรับการปกครองจากรัฐ

ล๊อคกล่าวว่าเหตุที่มนุษย์ได้ยอมให้มีรัฐหรือมีใครมาปกครองตน มีเหตุเพราะว่าสภาวะธรรมชาติที่เป็นกฎดั้งเดิมองมนุษย์นั้นมีข้อบกพร่องที่

เห็นได้ชัดอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. กฎธรรมชาติดีไม่ได้ถูกเขียนไว้ ณ ที่ใด นอกจากในใจของมนุษย์ ถ้าหากมนุษย์ทุกคนยอมให้เหตุผลเป็นเครื่องนำทาง เราจะมองเห็นและปฏิบัติตามกฎธรรมชาติดีอันเดียวกัน แต่เป็นเพราะว่ามนุษย์ไม่ได้มีเหตุผลตลอดเวลา ความโลภและความมั่งคั่งของเขาอาจชักนำให้เขากระทำการที่ตรงข้ามกับเหตุผล เมื่อใดที่เขามีความพยายามกระทำในสิ่งที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินของคนอื่น มันย่อมก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัย ๒. ในสภาวะธรรมชาติ คนแต่ละคนจะเป็นผู้พิพากษาและมีสิทธิลงโทษผู้ละเมิดกฎธรรมชาติดี แต่การที่ปล่อยให้มนุษย์ตัดสินกรณีที่เขาทำผิดเอง เราไม่อาจไว้วางใจการตัดสินของเขาได้ เพราะมันเป็นการยากที่เขาจะไม่เกิดอคติและไม่เอาตัวเขาเองเข้าไปเกี่ยวข้อง เราจึงอาจตัดสินรุนแรงเกินไปโดยใช้อารมณ์และการแก้แค้นในกรณีที่เขาเองเป็นผู้เสียหาย แต่ในทางตรงกันข้าม เขาอาจละเลยไม่สนใจในกรณีขัดแย้งของผู้อื่นเขาไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย ฉะนั้น ในสภาวะธรรมชาติจึงขาด “ผู้พิพากษาที่รู้จักความเป็นกลาง” ๓. แม้ว่าในสภาวะธรรมชาติอาจมีผู้พิพากษาที่เที่ยงธรรมเป็นกลางและมีการวินิจฉัยที่ถูกต้อง แต่ก็มีบ่อยครั้งที่มันยังขาด “อำนาจที่จะคำประกันและสนับสนุนคำพิพากษาที่ถูกต้องและที่จะจัดให้เป็นไปตามนั้น” ฝ่ายที่เสียหายอาจไม่มีกำลังเพียงพอที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือไม่มีอำนาจบริหารที่จะจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

ด้วยเหตุที่สภาวะธรรมชาติความบกพร่องดังที่กล่าวมานี้ เพื่อตอบสนองการต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข รัฐบาลจึงเกิดขึ้น โดยคนในสังคมได้ยินยอมให้มีคณะกลุ่มคนที่มีความเที่ยงธรรมและความสามารถในการปกครองกลุ่มชนให้มีความสุข หรือกล่าวได้ว่าสังคมการเมืองเกิดขึ้นจากการยินยอมเท่านั้น ความยินยอมนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่รู้จักใช้เหตุผลที่จะเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามใจของเขาได้ หากเขาเลือกที่จะไม่ออกจากสังคมที่เขาถือกำเนิดมา ก็ถือว่าเขายินยอมให้รัฐมีอำนาจปกครองเหนือสิทธิเสรีภาพของเขาเอง การยินยอมนี้เป็นการยินยอมที่จะอยู่ภายใต้เจตจำนงและการตัดสินชี้ขาดของเสียงข้างมาก เพราะสังคม

การเมืองจะกระทำอะไรหรือมีอยู่ต่อไปไม่ได้ ถ้าจะให้ข้อเสนอทุกอย่างได้รับความยินยอมจากคนทุกคนในสังคม

ในสภาวะใหม่ซึ่งเป็นสภาวะที่ใช้อำนาจทางการเมืองนี้ ล็อคได้นิยามอำนาจทางการเมืองว่า คือ “สิทธิ ที่จะสร้างกฎหมายที่มีบทประมวลลงโทษถึงตาย รวมทั้งบทลงโทษอื่นที่เบากว่าทั้งหมดและใช้อำนาจของชุมชนที่จะปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว และป้องกันชุมชนจากการรุกรานภายนอก” เราอาจกล่าวได้ว่าเมื่อก่อนโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจตน แต่เมื่อเขาคิดเข้าอยู่กับผู้อื่นในสังคมก็ต้องยอมรับสิทธิเสรีภาพของคนอื่น ๆ ในสังคม และเขายังต้องได้รับโทษจากการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่น ไม่ว่าเขาจะยินยอมหรือไม่ก็ตามก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงจากการลงโทษรัฐที่มอบอำนาจให้คณะบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำหน้าที่พิพากษาโทษและลงโทษผู้ที่กระทำความผิด

๔.๓ จุดมุ่งหมายการใช้อำนาจของรัฐ

ล็อคได้กล่าวว่าอำนาจของรัฐนั้นเกิดจากการที่ทุกคนในสังคมยินยอมให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของทุกคนในสังคม ดังนั้น รัฐจึงจะต้องใช้อำนาจเพื่อป้องกันชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนในรัฐ การกระทำใดในการใช้อำนาจจึงจะต้องประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ ดังนี้ ๑. กฎหมายต้องใช้กับทุกคนทัดเทียมกัน ไม่ว่าคนร่ำรวยหรือคนจน ๒. กฎหมายต้องไม่ใช่ตามอำเภอใจและเพื่อการกดขี่ แต่ต้องใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชน ๓. องค์กฤษฎีบัญญัติต้องไม่ขึ้นภาษีโดยปราศจากการยินยอมจากประชาชน ๔. องค์กฤษฎีบัญญัติไม่อาจมอบอำนาจในการจัดทำกฎหมายแก่บุคคลใดโดยเฉพาะ

หลัก ๔ ประการนี้จะเป็นหลักประกันว่ารัฐจะไม่สามารถคุกคามสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยไม่เป็นธรรม ประชาชนมีสิทธิที่จะทำสิ่งใดก็ตามด้วยความเป็นอิสระเสรี หากการกระทำของเขาไม่ผิด

กฎหมายของรัฐที่เป็นธรรม เพราะว่าการมีขึ้นของกฎหมายก็เพื่อปกป้องสิทธิตามสภาวะธรรมชาติที่มีอยู่กับมนุษย์ตั้งแต่เดิม ก็เพราะว่า “วัตถุประสงค์ของกฎหมายไม่ใช่เพื่อยกเลิกหรือจำกัด แต่เพื่อรักษาและขยายเสรีภาพ ที่ใดไม่มีกฎหมาย ที่นั่นไม่มีเสรีภาพ เพราะเสรีภาพของเขาก็ต้องเป็นสิทธิที่จะจัดการและจัดระเบียบด้วยตัวของเขาเอง การกระทำอันเป็นตามอิสระของเขา ก็ล้วนเป็นสิ่งที่กฎหมายไม่อาจขัดขวางได้ หากกระทำของเขาไม่ได้ล่วงสิทธิเสรีภาพของผู้ใด และการที่กฎหมายจะกระทำการใช้อำนาจใด ๆ ต่อเขา ก็เพราะว่าเขายินยอมให้กระทำเช่นนั้น เพราะมันจะต้องเป็นไปตามเจตจำนงเสรีของเขา” นี่หมายความว่า สิทธิตามธรรมชาติยังคงอยู่กับมนุษย์ทุกคน แม้ว่าเขาจะมารวมกันเป็นสังคมที่มีกฎหมายควบคุมอยู่ก็ตาม เขาก็ยังมีเสรีภาพอยู่ เพราะเสรีภาพไม่ใช่การกระทำการสิ่งใดตามใจชอบ แต่เป็นการทำตามสิ่งที่เ็นไปตามเจตจำนงประสงค์ของตนเองภายในขอบเขตที่กฎหมายอนุญาต รัฐมีจุดหมายที่จะควบคุมสิทธิเหล่านี้ให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นที่จะทำให้การปกป้องสิทธิดังกล่าวให้เป็นไปอย่างได้ผล กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิธรรมชาติของคน ๆ หนึ่งถูกจำกัดเพื่อให้สิทธิอย่างเดียวกันของผู้อื่นนั้นได้มีผลเป็นไปได้ทัดเทียมกัน กฎหมายจึงไม่ใช่สิ่งที่ทำลายหรือขัดขวางเสรีภาพ แต่มันสนับสนุนส่งเสริมเสรีภาพ การที่คนแต่ละคนยินยอมอยู่ในสังคมการเมืองและยอมรับกฎหมายของสังคมนั้นเป็นไปด้วยความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของเขาเอง เขาไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของผู้อื่น ตัวเขาเองมีอิสรภาพในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ

สรุปว่าแนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก ได้ดังนี้ มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการใด ๆ ก็ตามดังที่ใจปรารถนา โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับจิตจำนงของใคร หรือต้องใครมาบังคับให้กระทำหรือห้ามการกระทำ และเมื่อมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมาอยู่ร่วมกัน จึงต้องมีกฎหมายและรัฐขึ้นมาเพื่อที่คนแต่ละคนในสังคมจะได้มีความสุขในการอยู่ร่วมกันและเหตุที่ต้องมีกฎหมายก็เพราะว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความบกพร่องมาแต่เดิมอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ขาดกฎหมายที่เป็นที่ตกลง

และยอมรับที่จะใช้ตัดสินข้อพิพาททั้งปวง ๒. ขาดผู้พิพากษาที่ทุกคนยอมรับ และมีความเป็นกลาง ๓. ขาดอำนาจที่ค้ำประกันและสนับสนุนคำพิพากษาที่ ถูกต้องและที่จะจัดให้เป็นไปตามนั้น

กฎหมายที่รัฐอันเป็นคณะบุคคลที่ทุกคนในสังคมให้ทำหน้าที่บริหาร กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสุขแก่ทุกคนในสังคมนั้นจะต้องเป็นกฎหมาย ที่ประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑. กฎหมายต้องใช้กับคนทุกคนเท่า เทียมกัน ไม่ว่าคนร่ำรวยหรือคนจน ๒. กฎหมายต้องไม่ใช่ตามอำเภอใจและ เพื่อการกดขี่ แต่ต้องใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชน ๓. องค์กณิธิบัญญัติ ต้องไม่ขึ้นภาษีโดยปราศจากความยินยอมของประชาชน และ ๔. องค์กณิธิ บัญญัติไม่อาจมอบอำนาจในการจัดทำกฎหมายให้แก่ผู้ใดโดยเฉพาะ

ดังนั้น แนวคิดเรื่องเสรีภาพในทัศนะของจอห์น ล็อค ซึ่งเป็นนัก ปรัชญาคนแรกของตะวันตกที่กล่าวถึงความเสมอภาพของปัจเจกชน ในขณะที่ ที่สังคมที่เขาอยู่นั้นเป็นสังคมที่มอบอำนาจความเป็นใหญ่ในการบริหาร ประเทศและครอบครองทรัพย์สินของประเทศให้แก่พระราชาและบรรดา พวกขุนนางศักดินา โดยคนเหล่านี้มีสิทธิโดยชอบธรรมตามกฎหมายที่พวก ตนบัญญัติขึ้นมา ซึ่งไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการ คุ้มครองจากกฎหมายในการป้องกันชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ ล็อคจึงกล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ทุกคนมีอยู่ตามกำเนิด และ การมีอยู่ของรัฐนั้นก็เกิดจากการที่ทุกคนในสังคมได้ยินยอมให้คนกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่งจัดทำกฎหมายและใช้กฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ทุกคน ไม่ใช่เพื่อปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มนุษย์ทุก คนจึงมีเสรีภาพในการกระทำของตน ไม่ว่าจะเป็นการพูดและการกระทำใน ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนปรารถนา โดยไม่ได้รับการขัดขวางจากบุคคลอื่น เว้นแต่ การกระทำของเขานั้นได้ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพในการมีชีวิตอยู่ของ คนอื่น รัฐจึงจะมีอำนาจลงโทษตั้งแต่ขั้นสูงสุดถึงเบาโดยความยุติธรรม

๕. แนวคิดเรื่องเสรีภาพของคาร์ล มาร์ก

๕.๑ ปรัชญาการงาน

มาร์กชี้แจงแนวปรัชญาของตนเองว่า การงาน (labor) ไม่ใช่ของต่ำ ข่า ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้มนุษย์เสื่อมเสียศักดิ์ศรี ตรงกันข้าม การงานนั้นแหละที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะมนุษย์เป็นส่วนที่ก้าวหน้าที่สุดของมวลสารที่ต้องพัฒนาอยู่เสมอ มนุษย์ที่ฉลาดถึงขั้นเท่านั้นจึงจะเห็นแจ้งว่าทำงานทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ก้าวหน้าอย่างแนบเนียนที่สุด ใครไม่ทำงานย่อมเป็นเพียงส่วนเสื่อมเสียของมนุษยชาติ ใครจะทำงานอะไรก็ได้แล้วแต่ถนัด แต่ทุกคนจะต้องทำงานเพื่อพัฒนาตัวเองและสังคม จึงจะมีชีวิตสมเป็นมนุษย์ที่ก้าวหน้ามาถึงระดับนั้น

การทำงานเป็นการแสดงถึงอิสรภาพและเสรีภาพของผู้ทำงาน แสดงว่าเขาไม่ติดข้องอยู่กับอุปสรรค เขาสามารถปฏิบัติตนสมกับเป็นมนุษย์ ผู้ไม่สามารถทำงานคือคนติดขัด ไม่มีความเป็นมนุษย์เต็มเปี่ยม เช่น อาจจะมีสุขภาพไม่ดี จิตใจไม่ปลอดโปร่ง หรืออาจจะต้องไม่ได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถทำงานอย่างมนุษย์ เป็นต้น ทุกคนจึงต้องตะเกียกตะกายแสวงหาเสรีภาพและอิสรภาพโดยการทำงานอะไรสักอย่างให้ได้ และทำให้ดีที่สุดที่จะทำได้ การทำงานที่สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็คือการทำงานที่พัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา จึงต้องเป็นงานที่ผู้ทำงานจะทำด้วยความสามารถภูมิใจในผลงานของตนเอง และได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาตัวเอง แต่การงานที่กรรมกรทำกันในโรงงานขณะนั้นหาได้เป็นเพื่อการพัฒนารกรรมกรหรือสังคมไม่ แต่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของเจ้าของโรงงานเป็นที่ตั้ง กรรมกรผู้ใช้แรงงานไม่มีโอกาสได้ภูมิใจในผลงานของตนเอง พวกเขาต้องคร่ำเคร่งทำงานเกินควรอย่างจำใจเพียงเพื่อยังชีพไปแต่ละวัน ไม่มีอนาคต ไม่มีความหวัง ไม่อาจจะเลือกงานได้ นี่คือสภาพอัญญภาวะอีกแบบหนึ่ง การงานแทนที่จะพัฒนามนุษย์กลับกดขี่มนุษย์ เครื่องจักรแทนที่จะรับใช้มนุษย์กลับใช้มนุษย์เสียเอง มาร์กมีความรู้สึกไม่พอใจกับสภาพของ

กรรมกรในโรงงานเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ตั้งปณิธานว่าจะต้องหาทางแก้ไขสภาพอัญญภาวะให้หมดไปให้จงได้

๕.๒ ระบบคอมมิวนิสต์

มาร์กเชื่อว่าระบบคอมมิวนิสต์ระบอบเดียวเท่านั้นเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแก้ไขสภาพอัญญภาวะ และจะบันดาลให้พลเมืองทุกคนมีความเป็นอยู่สมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ระบบคอมมิวนิสต์ตามที่มาร์กใฝ่ฝันถึงนั้นจะไม่มีใครมีทรัพย์สินส่วนตัวเลย สมบัติทุกอย่างเป็นรัฐหมด พลเมื่อทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันและมีสิทธิใช้สอยตามความจำเป็นของแต่ละคนในสังคมดังกล่าว ไม่มีใครเป็นนายหรือเป็นผู้ปกครอง มีแต่บริการและทุกคนจะต้องให้บริการอย่างเต็มที่ตามความสามารถของตน หลักการของสังคมคอมมิวนิสต์ตามเป้าหมายของมาร์กพอจะกล่าวเป็นสูตรสั้น ๆ ได้ว่า “แต่ละคนจะได้ตามความต้องการ และจะต้องให้ตามความสามารถ” (To each according to his need, from each according to his power) ในสภาพเช่นนี้มาร์กเชื่อว่าจะมีแต่ความสงบสุข เพราะไม่มีใครคิดจะกักตุน และไม่มีใครคิดจะรวบอำนาจ ทุกคนจะตั้งหน้าทำงานอย่างเต็มที่เพื่อพัฒนาตัวเองและสังคม อย่างสมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (กิริติ บุญเจือ, (๒๕๒๒), *แก่นปรัชญาปัจจุบัน*, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช)

๕.๓ หลักจริยศาสตร์ที่สำคัญ

จริยศาสตร์ของคาร์ล มาร์ก มีหลักการที่สำคัญบางประการที่ควรศึกษาดังนี้

๑. **ทฤษฎีความเสมอภาค** การถอนรากถอนโคนระบบชนชั้นทางเศรษฐกิจ ทุกคนควรทำงานเท่ากันและควรได้รับค่าจ้างเท่าเทียมกัน ลัทธิคอมมิวนิสต์เท่านั้นที่สามารถบรรลุความเสมอภาคทางแรงงานและค่าจ้าง ระบบสังคมนิยมเป็นเพียงขั้นตอนในความเจริญแบบเดียวกันเท่านั้น ลัทธิคอมมิวนิสต์ชี้ให้เห็นว่า ปัจเจกชนมีอำนาจแตกต่างกัน ดังนั้น ความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจจึงถูกกำจัด

๒. ทฤษฎีเสรีภาพ ตามทัศนะของเฮเกล เสรีภาพอยู่กับการคำนึงถึงความจำเป็น เองเกลส์ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าเราหลีกเลี่ยงกฎธรรมชาติเสียแล้ว จะเข้าถึงเสรีภาพไม่ได้เลย” เมื่อเราเข้าใจธรรมชาติและนำกฎธรรมชาติและนำกฎธรรมชาติเหล่านั้นมาใช้ตอบสนองจุดมุ่งหมายของเราได้นั้นแหละคือการมีเสรีภาพ

นักจริยศาสตร์บางท่านได้แยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างเสรีภาพทางสังคมและเสรีภาพส่วนบุคคล และการได้รับความเพละเลื้อนก็เป็นแนวทางไปสู่เสรีภาพเช่นเดียวกัน แต่ในทัศนะของคาร์ล มาร์ก เสรีภาพส่วนบุคคลที่แท้จริงเป็นสิ่งจำเป็นที่ก่อให้เกิดความเสมอภาคและความเจริญก้าวหน้าในสังคม เพราะว่าความหมายที่แท้จริงของคำว่า “เสรีภาพ” คือ เสรีภาพทางเศรษฐกิจ ลัทธิคอมมิวนิสต์เพียงลัทธิเดียวเท่านั้นที่สามารถพัฒนาอำนาจของบุคคลให้เป็นไปได้ และเสรีภาพมีส่วนสำคัญในการกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานเพื่อที่จะให้คนได้มีเวลาเท่าเทียมกันในการแสวงหาความเพละเลื้อนจากปรัชญา สุภาษิต คำโคลงและศิลปะ ฯลฯ และนอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความสะดวกสบายอื่นๆ ส่วนการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวถูกทำลายไป สืบเนื่องมาจากชั่วโมงการทำงานนี้เอง ที่เป็นเหตุให้พวกกรรมกรต้องต่อสู้เพื่อลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญขั้นพื้นฐานของศีลธรรม

นี่คือกระบวนการในการบรรลุอุดมการณ์และจุดมุ่งหมายของมนุษยชาติทั้งหมด ความยุติธรรมทางสังคม ความบริสุทธิ์ ความมั่นคง ความปลอดภัย และความเจริญทางจิตและทางร่างกาย เหล่านี้ทั้งหมด รวมอยู่ในคำว่า “เสรีภาพ” เท่านั้น ดังนั้น เสรีภาพจึงถือเป็นหลักสำคัญยิ่งในทางปรัชญาของลัทธิมาร์ก หมายความว่าเสรีภาพไม่ได้เกิดขึ้นจากสภาวะแห่งความเป็นอิสระอันเป็นไปตามจินตนาการซึ่งอยู่ต่างหากไปจากเกณฑ์ต่างๆ ของธรรมชาติ หากแต่เสรีภาพจะมีได้ก็แต่โดยที่มนุษย์มีความรู้ในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ สามารถเอาความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้ “ตราบไตที่เรายังไม่รู้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติซึ่งมันดำรงอยู่และ

ดำเนินไปอย่างเป็นอิสระ นอกเหนือความคิดจิตใจของเรา กฎเกณฑ์จึงทำให้เราต้องเป็นทาสแห่งความจำเป็นอันเนื่องมาจากความไม่รู้ของเราเองแต่เมื่อเราสามารถรู้ได้ถึงกฎเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งดำเนินไปโดยเป็นอิสระนอกเหนือไปจากเจตจำนงและความคิดจิตใจของเรา เราจึงจะกลายเป็นนายเหนือธรรมชาติได้” (<http://www.marx2mao.com/PDFs/Lenin%20CW-Vol.%2011.pdf>)

เสรีภาพของมนุษย์จึงไม่ใช่อะไรอื่น ๆ นอกจากความสามารถที่จะรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ แล้วนำเอาธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ยิ่งมนุษย์มีความรู้ถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติมากเพียงไร มนุษย์ก็มีเสรีภาพมากขึ้นเพียงนั้น เสรีภาพจึงเป็นผลผลิตของวิวัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์สังคมนับแต่เริ่มแรก เพราะความรู้นั้นเองทำให้มนุษย์ต้องเป็นทาสของธรรมชาติ ต่อมาพัฒนาการของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลเรื่องปัจจัยของการผลิต (Means of Production) และการอุบัติขึ้นของสังคมที่มีชั้นชั้น มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต้องอยู่ภายใต้อำนาจแห่งความสัมพันธ์ทางสังคมของพวกเขาเอง

ในสังคมทุนนิยม เนื่องจากความรู้ของมนุษย์มีความก้าวหน้าขึ้นอย่างใหญ่หลวงในฐานะที่มนุษย์มีความเป็นนายเหนือธรรมชาติ แต่โดยที่ความสัมพันธ์ทางสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับการควบคุมของมนุษย์ฝ่ายข้างมากในสังคม ดังนั้น มนุษย์จึงไม่ได้มีความเป็นอิสระ เสรีภาพของมนุษย์จึงปราศจากความหมาย “สภาพแห่งการดำรงอยู่ต่างๆ ได้ก่อรูปขึ้นเป็นสภาพแวดล้อมของมนุษย์ซึ่งจนกระทั่งบัดนี้ก็ได้ครอบงำอยู่” ครั้นเมื่อมาถึงจุดนี้ ก็ได้ผ่านเข้ามาอยู่ภายใต้การครอบครองและควบคุมของมนุษย์ ซึ่งครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มนุษย์ได้กลายมาเป็นนายเหนือองค์การจัดตั้งทางสังคมของเขาเอง...มันเป็นการก้าวกระโดดของมนุษย์ชาติจากอาณาจักรแห่งความจำเป็นไปสู่อาณาจักรแห่งเสรีภาพ (<https://www.marxists.org/archive/marx/works/1844/anti-duhring/>)

๓. ทฤษฎีความก้าวหน้า

วิวัฒนาการแห่งเสรีภาพเป็นเรื่องที่มีความเจริญก้าวหน้ามาก มีสิ่งที่จำเป็นต้องกล่าวในเรื่องนี้อยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ความก้าวหน้าทางด้าน

อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางด้านนี้สามารถเพิ่มพลังในการผลิตได้มาก ๒. การควบคุมชุมชนหรืออำนาจควบคุมปัจจัยในการผลิตและการจำแนกแจกจ่าย ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ๓. การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ โดยอาศัยอำนาจและคุณธรรม ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของคำว่า “Progress” ก็คือการดำเนินจากความไม่มีเสรีภาพไปสู่ความมีเสรีภาพ

๔. ทฤษฎีความเป็นเอกลักษณ์ของจุดมุ่งหมายและวิธีการ

โดยทำนองนี้ จุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งจริยศาสตร์ของคอมมิวนิสต์ก็คือ การสถาปนาระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ดังที่เลนินได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมของคอมมิวนิสต์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการทำลายระบบชนชั้น ซึ่งจะทำให้พวกกรรมกรรวมตัวกันได้เพื่อต่อสู้กับนายทุนผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว” ดังนั้น พวกนิยมนลัทธิมาร์กจึงไม่รีบร้อนที่จะใช้วิธีการใด ๆ แต่เขาจะใช้วิธีการแทรกซึมที่ละน้อย จริยศาสตร์ของคอมมิวนิสต์มีลักษณะตรงกันข้ามกับจริยศาสตร์ของคานธีคือถือว่าวิธีการที่ดีที่สุดนั้นจะต้องถูกกำหนดจุดมุ่งหมายที่ดีที่สุดเหมือนกัน

๕. การปฏิบัติแบบให้อาวุธ

คาร์ล มาร์ก พิจารณาเห็นว่าวิธีการที่รุนแรงเป็นวิธีที่ถูกต้อง และเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตามทัศนะของมาร์ก วิธีการและจุดมุ่งหมายเป็นสิ่งที่ดำเนินควบคู่กันไปทั้งสองอย่างมีความกลมกลืนกันอย่างใกล้ชิดสนิทใน ปัญหาเรื่องจุดมุ่งหมายที่ตัดสิ้นความเหมาะสมของวิธีการจะเกิดขึ้นเมื่อละทิ้งความเป็นเอกลักษณ์เสีย

อันที่จริง ความไม่เสมอภาคกันของวิธีการและจุดมุ่งหมายนี้ เราสามารถจัดออกไปได้ ในลัทธิคอมมิวนิสต์การลดชั่วโมงทำงานเป็นทั้งวิธีการและจุดมุ่งหมาย แต่ในทางปฏิบัติพวกคอมมิวนิสต์ได้เสนอมติว่า วิธีการที่ไม่รุนแรง ไม่สามารถทำลายพวกนายทุนผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวลงได้ ดังนั้น การปฏิบัติแบบให้อาวุธจึงเป็นวิธีการอย่างเดียวนั่นที่ให้ได้ผลในการล้มล้างลัทธิทุน

ตามทัศนะของมาร์ก จริยศาสตร์สมัยโบราณเป็นทั้งจริยศาสตร์ของพวกชนชั้นกลาง หรือปัจเจกบุคคล จริยศาสตร์สมัยโบราณไม่ได้ถือเอาสวัสดิการเพื่อส่วนรวมเป็นจุดมุ่งหมาย ในจริยศาสตร์สมัยโบราณนั้นจุดมุ่งหมายสูงสุดไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของมนุษยชาติแต่อย่างใด นอกจากจะเป็นการดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับพระผู้เป็นเจ้า หรือการดำรงชีวิตเป็นไปตามพระบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า สุดแล้วแต่ท่านจะบันดาล จริยศาสตร์สมัยโบราณจึงขึ้นอยู่กับศาสนาเป็นหลัก และเป็นเครื่องมือของพวกนายทุนผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ลัทธิมาร์กจึงพิจารณาเห็นว่าจริยศาสตร์สมัยโบราณเป็นจริยศาสตร์ที่ไม่ถูกต้อง ตามทัศนะของมาร์ก จุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งจริยศาสตร์สมัยโบราณจึงเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระสิ้นดี กฎต่าง ๆ ทางศีลธรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีต่าง ๆ ทางจริยศาสตร์ทั้งหมด มีความสัมพันธ์กันและตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัจเจกหรือเงื่อนไขส่วนบุคคล สังคมและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงไม่มีจริยศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบ (จริยศาสตร์ตะวันตก) แต่ก็มีได้หมายความว่าลัทธิมาร์กได้ตีค่าว่า จริยศาสตร์สมัยโบราณทั้งหมดไม่มีประโยชน์เสียเลย เพราะจริยศาสตร์ทุกระบบมีประโยชน์ในตัวเองตามเงื่อนไขของสังคมและจริยศาสตร์ดังกล่าวก็มีความสัมพันธ์กับจริยศาสตร์ของคอมมิวนิสต์ด้วยเหมือนกัน แต่ขึ้นอยู่กับความยุติธรรมแบบวิภาษวิธี จริยศาสตร์ของคอมมิวนิสต์เองก็มีความขัดแย้งกัน มีการปฏิเสธโต้แย้งกันและเป็นการพัฒนาจริยศาสตร์สมัยโบราณด้วย จริยศาสตร์สมัยโบราณมีวิวัฒนาการโดยไม่ขาดสาย จากลัทธิเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวไปสู่ลัทธิเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นและสวัสดิการของคนหมู่มาก ลัทธิมาร์กยังคงดำเนินไปเรื่อยๆ ในวิวัฒนาการแบบเดียวกันและมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, (๒๕๒๒), *ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย* ๑, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง)

สรุปแล้ว คาร์ล มาร์กมีความเห็นว่ากฎเกณฑ์ธรรมชาติคือความมีอยู่ของสสารและการเปลี่ยนแปลงของสสารที่เกิดจากการกระทำต่อกัน

ระหว่างสสารกับสสาร ไม่ใช่จากอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่จากการไม่รู้ของเราทำให้เกิด “ความจำเป็น” ที่ต้องยอมอยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติและต้องจำยอมอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ที่อ้างว่าตนได้รับอำนาจปกครองคนอื่นและใช้สอยทรัพย์สินของคนอื่นที่ใช้แรงงานแลกมา (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, (๒๕๔๐), *ปรัชญาตะวันตกกรวมสมัย*, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง) ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่เราจะต้องเรียนรู้ถึงแก่นแท้ของกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เพื่อที่จะได้ใช้ความรู้ที่อยู่นเหนือธรรมชาติและใช้สิ่งนี้บังคับธรรมชาติให้เป็นประโยชน์แก่เรา รวมทั้งปลดแอกจากพวกนายทุนเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว มนุษย์จึงจะมีสิ่งที่เราเรียกว่า “เสรีภาพ” อย่างแท้จริง

๖. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของคาร์ล มาร์ก กับ จอห์น ล็อก

๑. ทั้งคาร์ล มาร์ก และจอห์น ล็อก ล้วนมาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานชีวิตที่คล้ายคลึงกันคือบิดาของทั้งสองคนต่างก็เป็นทนายความด้วยกัน และทั้งคู่ก็เป็นคนเคร่งศาสนาเหมือนกัน ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ทั้งสองคนต่างมีแนวปรัชญาหนักไปทางปรัชญาการเมือง ซึ่งคงได้รับอิทธิพลจากการได้รู้กฎหมายมาแต่ยังเด็กจากบิดาของตน และทั้งสองคนเมื่อเติบโตขึ้นก็ได้ปฏิวัติรูปแบบกฎหมายให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

๒. แนวคิดของทั้งสองคนมีความแตกต่างกัน คือ จอห์น ล็อก ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งปรัชญาการเมืองแบบประชาธิปไตย ในขณะที่คาร์ล มาร์ก ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งปรัชญาการเมืองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยปรัชญาของจอห์น ล็อก เสนอให้มีระบบการแข่งขันที่ยุติธรรมในระบบทุนนิยม ส่วนปรัชญาของคาร์ล มาร์ก กลับเสนอให้ล้มล้างระบบทุนนิยมด้วยความรุนแรง จึงเป็นที่น่าสนใจว่าปรัชญาของทั้งสองคนนี้ต่างมีแนวทางที่สัดตรงไปกันละรูปแบบ แต่ก็มีความมุ่งหมายเพื่อความสุขของประชาชนส่วนใหญ่

๓. จอห์น ล็อก และคาร์ล มาร์ก มีแนวความคิดที่เหมือนกันคือตามธรรมชาติแต่ดั้งเดิมแล้ว มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครได้รับมอบอภิสิทธิ์ให้อยู่เหนือคนอื่น ไม่ว่าคน ๆ นั้นจะร่ำรวยหรือยากจนอย่างไร

ดังนั้น ความคิดของทั้งสองคนนี้ต่างก็คำนึงถึงสภาวะธรรมชาติที่มีอยู่เดิมของมนุษย์เช่นเดียวกัน เพียงแต่จอห์น ล็อค นั้นกล่าวว่าสภาวะธรรมชาติเกิดจากการบันดาลให้มีขึ้นด้วยอำนาจของพระเจ้า แต่สำหรับคาร์ล มาร์ก แล้วกลับมองว่าสภาวะธรรมชาติเป็นผลผลิตของสสารที่มีต่อสสารด้วยกัน ไม่ใช่เกิดจากสิ่งที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ ในที่นี้ จึงกล่าวได้ว่าจอห์น ล็อค ยังไม่อาจที่จะสลัดพระเจ้าออกไปจากปรัชญาของตนเองได้ แต่ฝ่ายคาร์ล มาร์ก สามารถสลัดศาสนาออกไปอย่างเด็ดขาดและปฏิเสธศาสนาอย่างรุนแรงด้วย

๔. คำว่า เสรีภาพ ตามทัศนะจอห์น ล็อค หมายถึง การที่บุคคลได้กระทำในสิ่งที่เขาปรารถนาที่จะกระทำได้อย่างมีอิสระในตัวเอง โดยไม่ต้องมีใครมาสั่งให้กระทำหรือไม่กระทำ การกระทำจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐไม่ให้ใครมาล่วงละเมิดสิทธิได้ ซึ่งหากใครล่วงละเมิดก็จะเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะทำการลงโทษตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ โดยที่ทุกคนจะต้องไม่ได้รับการยกเว้น ไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือคนยากจน ทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายที่ทุกฝ่ายยอมรับ ส่วนคาร์ล มาร์ก มีทัศนะว่าคำว่า เสรีภาพ หมายถึง การเป็นอิสระจากการทำงานที่คนงานสามารถกำหนดชั่วโมงทำงานเองได้ และมนุษย์จะต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติให้แจ่มแจ้งจนสามารถมีอิทธิพลเหนือธรรมชาติและควบคุมธรรมชาติให้อ่อนโยนสุขแก่มนุษย์ เมื่อทำได้อย่างนี้แล้ว มนุษย์จึงเป็นอิสระจากระบบนายทุนและจากอำนาจของธรรมชาติ นี่คือนิยามที่แท้จริงของมนุษย์

๕. ในปรัชญาของจอห์น ล็อค นั้น คำว่า เสรีภาพ เข้าไปเกี่ยวข้องกับปรัชญาการเมือง และใช้การเมืองอำนวยสิทธิเสรีภาพให้แก่มนุษย์ ส่วนคาร์ล มาร์ก ได้นำคำว่า เสรีภาพ เข้าไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่าจอห์น ล็อค ตั้งใจที่จะฝังรากเสรีภาพลงในระบบการเมือง เพื่อเป็นพื้นฐานในการออกกฎหมายที่จะส่งผลให้ประชาชนทั่วไปเกิดมีอิสรภาพหรือเสรีภาพในการกระทำทั้งปวง ซึ่งรวมถึงความเป็นอิสระในการทำงานที่สุจริตด้วย และเขาก็ได้แยกเรื่องนี้ออกไปเป็นสิทธิในเรื่องทรัพย์สินในการนำเสนอปรัชญาการเมืองแบบรัฐสภาที่เป็นแบบ

ทุนนิยม ส่วนแนวคิดของคาร์ล มาร์ก นั้นปรากฏว่าทุกปรัชญาที่เขานำเสนอ ล้วนมีรากฐานมาจากเรื่องแรงงานและผลตอบแทนที่ถูกต้อง ซึ่งเมื่อเป็น เช่นนี้ คำว่า เสรีภาพ ของเขาจึงมุ่งไปที่การเป็นอิสระจากนายจ้างที่บังคับให้ ทำงานตามเวลาที่กำหนด โดยแรงงานสามารถกำหนดเวลาทำงานของ ตนเองตามที่ต้องการและได้รับค่าแรงที่ยุติธรรม

๖. ในเบื้องต้น ทั้งจอห์น ล็อคและคาร์ล มาร์ก ต่างมีความคิดที่ เหมือนกัน แต่มีความขัดแย้งกันในเบื้องปลายในแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพย์สิน กล่าวคือ จอห์น ล็อค กล่าวว่าทรัพย์สินทั้งปวงในธรรมชาตินั้น ทุก คนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการครอบครองตามที่ตนเองมีความสามารถจะ กระทำได้ เช่น คน ๆ หนึ่ง สามารถทำไร้ได้ผลผลิตเท่าไรก็เป็นสิทธิในการ ครอบครองที่ดินมากขึ้นโดยการจ้างให้คนอื่นทำงานแทนตนและจ่ายค่าจ้างที่ ยุติธรรมกับงาน ซึ่งนี่คือระบบทุนนิยมตามแนวทางของจอห์น ล็อค แต่คาร์ล มาร์ก เสนอว่าทุกคนที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน ใครทำงานได้มากเท่าใดก็มีสิทธิ เท่านั้น จะต้องไม่ใช่เงินจ้างคนอื่นให้ออกหยาดเหงื่อแรงงานแทนตน และ หากมีการรวมกลุ่มกันทำงานแล้ว ผลผลิตที่ออกมาต้องแบ่งปันส่วนที่เท่า เทียมกัน

๗. แนวเศรษฐศาสตร์ของคาร์ล มาร์ก จะมีผลดีต่อทุกคน แต่จะไม่ ก่อให้เกิดการแข่งขันในการเพิ่มคุณภาพและผลผลิต เพราะว่าจะทำงานหนัก หรือเบา ก็ไม่มีผลอะไรแก่ตน เมื่องานออกมาแล้ว ทุกคนก็มีส่วนเท่าเทียมกัน หมด ส่วนแนวเศรษฐศาสตร์แบบจอห์น ล็อค นั้นก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิต และคุณภาพของงานที่ทำด้วย คือ หากใครสามารถทำได้มากกว่าดีกว่าก็ต้อง ได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า ซึ่งก็เป็นความยุติธรรมดี แต่ต้องสามารถเชื่อใจ นายจ้างได้ว่าจะจ่ายค่าจ้างที่ยุติธรรม ฝ่ายจอห์น ล็อค เชื่อว่ากฎหมายจะให้ ความยุติธรรมได้ แต่คาร์ล มาร์ก ไม่เชื่อในความยุติธรรมของนายจ้างและ กฎหมาย ดังนั้น ทุกคนจึงต้องทำงาน และจะไม่มีใครได้รับการยกเว้นการ ทำงานแม้แต่รายเดียว

สรุปแล้ว เสรีภาพในทัศนะของจอห์น ล็อค คือ ความอิสระในการกระทำของตนที่กระทำไปตามที่ใจปรารถนาโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับให้กระทำหรือไม่กระทำ และมีกฎหมายคุ้มครองการกระทำของเขาไม่ให้ใครมาล่วงละเมิด ส่วนคาร์ล มาร์ก มองว่าเสรีภาพคือการที่มีอิสระในการทำงานที่สามารถกำหนดการใช้เวลาในการทำงานของตนเองได้ และการมีอิสระเหนือนายทุนและธรรมชาติ ดังนั้น แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อค จึงใกล้เคียงคำว่าการเมือง ส่วนคาร์ล มาร์ก นั้นมีความใกล้เคียงกับคำว่าเศรษฐศาสตร์และวิทยาศาสตร์

๗. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนสามารถสรุปได้ดังนี้ คำว่า เสรีภาพ นี้มีความหมายรวมๆ ว่า ความเป็นอิสระจากสิ่งอื่นไม่พึ่งประสงค์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และความเป็นอิสระในการที่จะกระทำและพูดอะไรก็ได้ตามที่ต้องการ แต่ต้องไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือกฎข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งต้องไม่เป็นการคิดรอนสิทธิและเสรีภาพของคนอื่นด้วย ดังนั้น แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อค กับ คาร์ล มาร์ก แม้จะมีพื้นฐานทางความคิดที่แตกต่างกันจนดูเหมือนจะไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้เลย แต่ในท้ายที่สุดแล้ว แนวคิดของทั้งสองคนก็มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้ประชาชนเหมือนกัน และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือทั้งสองคนต่างแสวงหาทางแห่งอิสรภาพให้กับผู้คนในสังคมที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยากจนได้นำเสนอแนวทางปรัชญาของตนเอง

ตารางแสดงการสรุปเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อค กับ คาร์ล มาร์ก

๑.	จอห์น ล็อค	เชื่อในพระเจ้า	เชื่อในกฎหมาย	ยึดปรัชญาการเมืองแบบประชาธิปไตย	เสรีภาพในการทำตามใจตน แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่สังคมสร้างขึ้น
๒.	คาร์ล มาร์ก	ไม่เชื่อในพระเจ้า	ไม่เชื่อในกฎหมาย	ยึดปรัชญาการเมืองแบบสังคมนิยม	เสรีภาพในการกำหนดกรอบการทำงานของตน และต้องไม่ถูกเอาเปรียบ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

กิริติ บุญเจือ. (๒๕๒๒). *แก่นปรัชญาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

กิริติ บุญเจือ. (๒๕๒๘). *แก่นปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

กิริติ บุญเจือ. (๒๕๓๘). *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

จำนง ทองประเสริฐ. (๒๕๓๓). *ปรัชญาตะวันตก สมัยโบราณ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จำนง ทองประเสริฐ. (๒๕๓๔). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (๒๕๒๒). *ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย ๑*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (๒๕๔๐). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (๒๕๒๔). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ (ปรัชญากรีก)*. กรุงเทพฯ : เอส.เอ็ม.เอ็ม.

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (๒๕๓๙). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

เดือน คำดี. (๒๕๒๒). *ปรัชญาตะวันตก*. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เดือน คำดี. (๒๕๒๒). *ปรัชญาตะวันตก จากยุคโบราณ ถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ ม. เกษตรศาสตร์.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. (๒๕๓๘). *ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (๒๕๔๕). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอมรมนี (สุวรรณ วรฐายี). (๒๕๑๕). *แนวปรัชญาตะวันตก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

พิน ดอกบัว. (๒๕๓๒). *ปวงปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พิน ดอกบัว แปล. (๒๕๓๓). *ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร*. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๐). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.

ศรีณย์ วงศ์คำจันทร์. (๒๕๓๗). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรการพิมพ์.

สุธรรม ชูสัตย์สกุล. (๒๕๔๒). *เอกสารบรรยายวิชาอภิปรัชชา*. บัณฑิตวิทยาลัย.

สุขาวี พลอยชุม. (๒๕๒๓). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุเชาว์ พลอยชุม. (๒๕๒๗). *ปรัชญาเบื้องต้น ๒*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญา
และศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สถิต วงศ์สุวรรณ. (๒๕๔๐). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรพิทยา.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (๒๕๔๐). *ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. ภาษาอังกฤษ

B.A.G. FULLER. (๑๙๘๙). *A History of Philosophy*. OXFORD & IBH
PUBLISHING CO. PVT. LTD.,

๓. อินเทอร์เน็ต

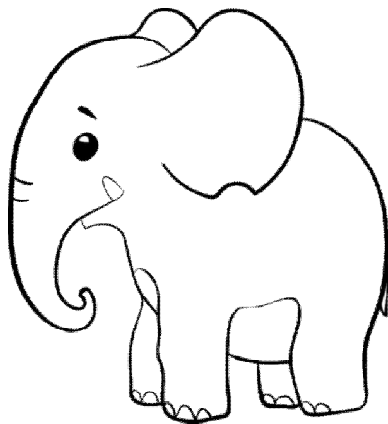
<http://www.marx๒mao.com/PDFs/Lenin%๒๐CW-Vol.%๒๐๑๑.pdf>

<https://www.marxists.org/archive/marx/works/๑๘๗๗/anti-duhring>

<http://www.parst.or.th/philospedia/index.html>

<http://www.buddhistelibrary.org/th/thumbnails.php?album=๑๓๖>

<http://www.stc.arts.chula.ac.th/WisdomMag/index.html>

คติความเชื่อเรื่องผีในยุควิทยาการสมัยใหม่ (IT)

ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชฎานนท์*

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้กล่าวถึงคติความเชื่อเรื่อง “ผี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับผี จะเห็นได้ว่า “ผี” มีคติความเชื่อมายาวนานนับตั้งแต่ยังไม่มีศาสนา จนกระทั่งเกิดศาสนาขึ้น ช่วงแรกเรียกว่าศาสนาผีหรือศาสนาวิญญาณ ต่อมาก็ได้พัฒนาจากศาสนาผีเป็นศาสนาเทพเจ้า (God) ขึ้นมาในมิติของศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า (เทวนิยม) สำหรับศาสนาที่ไม่เชื่อในเทวนิยมก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผีซึ่งปรากฏในวรรณกรรมทางศาสนามากมาย ดังในพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึง “ผี” ว่าเป็นวิญญาณ ย่อมมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารตามกำลังแห่งกรรมที่ได้กระทำเอาไว้ ถ้าทำกรรมดีก็ไปในภพภูมิที่ดีได้ไปเกิดในโลก มนุษย์สวรรค์ เป็นต้น ส่วนผู้ทำกรรมไม่ดีก็จะเป็นเกิดในนรกภูมิซึ่งจะเป็นเกิดเป็นผีเปรต ผีนรก เป็นต้น แม้แต่ในยุคสมัยใหม่ก็ยังมีบุคคลมีความเชื่อเรื่อง “ผี” ดังจะเห็นว่าผีเข้า ผีหลอผีปราบสัมภเวสี ที่มีการออกตามรายการทีวี ซึ่งถือว่าเป็นยุคสมัยใหม่ที่มีการสื่อสารรวดเร็ว และเป็นยุคข้อมูลข่าวสารแต่ก็ยังมีบุคคลที่มีความเชื่อเรื่อง “ผี” อยู่

สรุปได้ว่า คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ยังฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตมนุษย์ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วและเป็นโลกที่มีข้อมูลข่าวสาร เป็นโลกที่มีเหตุและผลสามารถพิสูจน์ในมิติด้านเทคโนโลยีด้านไอที (IT) แต่ความเชื่อ

* สาขาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

เรื่อง “ผี” ยังปรากฏให้อยากพิสูจน์หาความจริงว่าผีมีจริงหรือไม่ ซึ่งสิ่งที่ทำ
ท่ายสำหรับผู้ต้องการแสวงหาความอยากรู้อยากเห็นความจริงเกี่ยวกับ “ผี”

คำสำคัญ: คติความเชื่อ, ผี, วิทยาการสมัยใหม่

๑. ความนำ

บทความเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่อง “ผี” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิด
ความเข้าใจเกี่ยวกับผีในมิติต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะคติความเชื่อผี
ในปัจจุบันอันเป็นยุคที่มีข้อมูลข่าวสารรวดเร็วและมีเทคโนโลยีทันสมัยอัน
นับว่าเป็นยุคดิจิทัล (Digital) แต่มนุษย์ก็ยังมีคติความเชื่อผี แสดงว่ามนุษย์
เชื่อว่าผียังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทุกยุคสมัย คติความเชื่อมนุษย์ที่มีต่อผี
เป็นความเชื่อที่มนุษย์ต้องการความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ
โดยเฉพาะมนุษย์เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ผี) มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งสามารถ
ดลบันดาลให้มนุษย์ได้รับสิ่งดีหรือสิ่งไม่ดี (ชั่วร้าย) ได้ ดังนั้น คำว่า “ผี” ใน
คติที่มนุษย์จินตนาการซึ่งจะมีความหมายแตกต่างกัน

คำว่า “ผี” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
(๒๕๔๒ : ๑๐๗๔) ได้อธิบายว่า “ผี” คือ สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ
มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือให้โทษได้ มี
ทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่-ย่า-ตา-ยาย ผีเรือน ผีฟ้า สำหรับเรียกคนที่ตายไปแล้ว
คำว่า “ผี” ในความหมายสำหรับคนที่ตายไปแล้วมีหลายประเภท เช่น ผี
กองกอย หมายถึงผีชนิดหนึ่งที่เชื่อกันว่ามีตนเดียวไม่มีส่วหัวเข่าจึงเดิน
เขย่งกองกอย ชอบออกมาดูเลือดที่หัวแม่เท้าคนที่นอนหลับพักผ่อนในป่า ผี
เรือน หมายถึงผีที่อยู่ประจำเรือน ผีโป่ง หมายถึงผีที่อยู่ในป่าโป่ง สำหรับ
คำว่า “ผี” สามารถนำไปประสมกับคำหรือวลีอื่น ทำให้เกิดความหมายใหม่
เช่น ผีตากผ้าอ้อม หมายถึง แสงแดดที่สะท้อนกลับมาสว่างในเวลาจวนพลบ
ในบางคราว ผีพุ่งไต้ หมายถึง เทพวัตถุแข็งจากอวกาศ มี ๒ ชนิด ชนิดหนึ่ง
ประกอบด้วยหินเป็นส่วนใหญ่ อีกชนิดหนึ่งประกอบด้วยเหล็กเป็นส่วนใหญ่

เมื่อเคลื่อนที่ผ่านบรรยากาศสู่ผิวโลก จะลุกไหม้ให้แสงสว่างจ้าเนื่องจากเสียดสีกับอากาศ ถ้ามีขนาดเล็กก็จะไหม้หมดก่อนถึงผิวโลก ถ้ามีขนาดใหญ่ก็จะตกถึงผิวโลกและเรียกว่า อุกกาบาตหรือดาวตก อีกประการหนึ่งมีสำนวนที่นิยมนำมาใช้ที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “ผี” ดังเช่น ผีเข้าผีออก หมายถึง เตียวดีเตียวร้าย ไม่คงที่ ผีเข้าด้าพลอย หมายถึง ถูกซ้ำเติมเมื่อพลาดพลั้งลงหรือเมื่อคราวเคราะห์ร้าย ผีถึงป่าช้า หมายถึง ต้องยอมด้วยความจำใจหรือไม่มีทางเลือก ผีเรือนไม่ดี ผีปากก็พลอย หมายถึง คนในบ้านเป็นใจช่วยให้คนนอกบ้านเข้ามาทำความเสียหายได้ ผีไม่มีศาล หมายถึง ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จะเห็นได้ว่า “ผี” มีการให้คำนิยามแตกต่างกัน เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว คำว่า “ผี” เป็นสิ่งที่น่าเกลียดหรือน่ากลัว เมื่อมนุษย์เกิดความกลัวจะสร้างจินตนาการขึ้นมาเรียกว่า ผี เริ่มต้นมาจากความกลัวต่อภัยพิบัติต่าง ๆ คำว่า “ผี” ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบ (เสถียร โกเศศ ๒๕๑๕ : ๔๑) ได้กล่าวว่า “ผี หมายถึง สิ่งที่มีสภาพเกินคนหรือเหนือคน คนจึงกลัวเพราะให้ตีให้ร้ายหรือให้คุณให้โทษแก่คนได้ ผีนั้นถ้าเป็นผีชั้นดีเรียกว่า เทวดา” (เรไร ไพวรรรณ ,มปป. : ๙๓ – ๑๐๐) ความเชื่อเรื่อง “ผี” ได้ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ สมัยสุโขทัยกล่าวถึงการนับถือผีไว้หลายตอนและผีที่ตนนับถือว่าเป็นใหญ่กว่าผีทั้งปวงคือ พระชะพุงผี ดังปรากฏในจารึกว่า “พระชะพุงผีเทวดาในเขาอันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหว้ดีพลีถูกเมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีให้ไว้บตีพลีถูก ผีในเขานับคุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย...” และในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็ได้มีการกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผี ดังปรากฏในประกาศ้องการแข่งน้ำโคลงห้า ได้มีการอัญเชิญเทพเจ้าและเชิญภูติผีต่าง ๆ มาเป็นพยานและลงโทษคนคิดคดขบถแผ่นดินไว้ ดังร้ายที่ว่า

“ปล้าเงี้ยวรอนารุรงค์ ผิดผีหมื่นถ้ำ ล้าหมื่นผา มาหนน้ำทบก ตนกนอกอกฟ้าแมน
แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ ล่อหลวงเต้า ทั้งเหง้าภูติพนัสติ ศรีพรหมรักษ์
ยักษ์กุมาร หลายบ้านหลายเท่า ล้วนผีห่าผีเหว เร่วยิ่งลมบ้า
หน้าเท่าแผง แรงไทยเอาขวัญ ครั้นมาถึงถับเสียง เขียวระแรงระแรง
แผ้วชาวอิน เขียวระรางระราง รางช้างจูปาก เขียวจะเจียวจะเจียว
เขี้ยวสรคานอามลัน ยียละลายละลาย ทรายมีไฟฟ้าในดิน บินมาเขี้ยวพลง

จูงมาสูบเอาเขาผู้บ่ชื่อ ชื่อใครใจคด ขบถเกียจกาย วายกระทุ้พาดพิด
ความแควมมัตคอก หอกดินด้าเท้าถก หลกเท้าให้ไม่ทันตาย พหยระฆะระฆ
ยมบาลลากไป ไพนรกลาบปล้นดินพลาง...” (ประกาศโองการแข่งน้ำโคลงห้า)

แม้ในวรรณคดีขุนช้างขุนแผนได้มีการกล่าวถึง “ผี” ดังปรากฏในตอนทีพลาย
งามเรียนหนังสือกับนางทองประศรีที่ว่า

“อันเรื่องราวกล่าวความพลายงามน้อย ค่อยเรียบร้อยเรียนรู้ครูทองประศรี	
ทั้งขอมไทยได้ลั่นก็ยินดี	เรียนคัมภีร์พุทธเทพพระเวทมนต์
ปัดมั่งตั้งตัวนะปัดตลอด	แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นล่องหน
หัวใจจริตอิทธิเจแสนหกล	แล้วเล่นนต์เศกขมันกินน้ำมัน
เข้าในห้องลองวิชาประสาเด็ก	แทงจนเหล็กแหลมอยู่ขยัน
มหาทมิฬยืนยงคงกระพัน	ทั้งเลขยันต์ลากเหมือนไม่เคลื่อนไหว
แล้วทำตัวหัวใจอิติปิโส	เสดาะโชตรวนได้ตั้งใจหมาย
สะกดคนมนตร์จิ้งจังกำบังกาย	เมฆฉายสุริยจันทร์ขยันดี
ทั้งเรียนธรรมกรรมฐานนิพพานสูตร	ร้องเรียกภูตพรายปราบกำหราบผี
ผูกพยนต์หุ่นหย้าเข้าราวี	ทองประศรีสอนหลานชำนาญมา”
	(ขุนช้างขุนแผน)

ในลิลิตพระลอ ได้กล่าวถึง “ผี” ที่มีผู้เรียนรู้คาถาอาคมเวทมนต์ของ
ขลังโดยใช้เวทมนต์คาถาเรียกผีมาใช้ให้ทำการต่างๆ ดังปรากฏในตอนปู่เจ้า
สมิงพรายเรียกผีมาใช้อ่นจะส่งสาเหินไปให้พระลอร์ดต่อนหนึ่งร่ายว่า

“ปู่ร่าพึงถึงเทพดา หากันมาแต่ป่า มาแต่ท่าแต่น้ำ
มาแต่ถ้ำคูหา ทุกทิศมานั่งเฝ้า พระปู่เจ้าทุกตำบล
ตนบริวารทุกหมู่ ตรวจตราอยู่ทุกแห่ง ปู่แต่งพระพนัสบดี
ศรีพรหมรักษย์กษัณุมาร บริวารภูตปิศาจ ดาเดียรดาษมหิมา
นายกคนเลคน ตนเทพยผู้ห้าวท้าวผู้ หาญเรื่องฤทธิ์ชาญเหลือหลาย
ตั้งเปนนายเปนมูล ตัวขุนให้ขี่ช้าง บ้างขี่เสือขี่สัตว์
บ้างขี่หมีขี่หมู บ้างขี่งูขี่เงือก ขี่ม้าเผือกผืนผาย
บ้างขี่ควายขี่แรด แผลรื่องก้องนากลัว ภูตแปรตัวหลายหลาก
แปรเปนกากภาษา เปนหัวกาหัวแรงแ้ง แสร้งเปนหัวเสือหัวช้าง
เปนหัวกวางหัวฉม้น ตัวต่างกันพันลี้ก ลคึกกุ่มอาวูธ

เครื่องจะยุทชยยัง เต้นโลดวิ่งระเบง คุกเครงเสียงคะครั้น
 พื้นไม้ไหล่หินผา ดาษตากันผาดแผ่ รเร้งร้องก้องกู่เกรียง
 เสียงสเทือนธรรณี เทียบพลผีเส้ร็จสรรพ ปู่ก็บังคับทุกประการ
 จึงบอกสารอันจะใช้ ให้ทั้งยามนตร์ดล บอกทั้งกลอันจะทำ
 ให้ยาย่าเขาเผือด มนตราเหือดหายศักดิ์ ให้อาร์ักษ์เขาหนี
 ผีเขาแพ้แล้วไล่ กูจึงจะใช้สลาเหิร เดินเวหาไปสู
 เชิญพระภุรท้าว ชักมาสู่สองหย้าวย อย่าคล้าคำกู สิ่งนี้ ฯ”

(ลิลิตพระลอ)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเชื่อในเรื่อง “ผี” มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนและมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ประพันธ์วรรณกรรมที่มีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” ซึ่งมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ (เรไร สืบสุข ๒๕๒๑ : ๒๔๐) อำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ของ “ผี” ปรากฏกายมาช่วยเหลือซึ่งจะเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ ดังปรากฏวรรณคดีของขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ เมื่อครั้งพระไวยยกทัพไปรบกับพลายชุมพลและขุนแผนปลอมตัวเป็นมอญมาแล้ววิญญาณของนางวันทองมาปรากฏกายเพื่อบอกพระไวย ดังกลอนว่า

“จะกล่าวถึงวันทองที่ต่องโทษ	พระองค์ทรงโปรดให้เข่นฆ่า
เมื่อขาดใจอาลัยถึงลูกยา	เวรพาเป็นอสุรกาย
วันนั้นพระไวยจะไปศึก	นางนี้สำคัญมั่นหมาย
เกรงฤทธิ์บิดาจะฆ่าตาย	กลับกลายเพศเพี้ยนเป็นนารี
ผิวผ่องละออกพักตร์ปลั่งเปล่ง	ดังดวงจันทร์วันเพ็ญประไพศรี
ประมาณชันษาสิบห้าปี	ท่วงที่มารยาตงดงามใน
ฝ่ายกตานั้นนั่งฟังทอง	สอดส่องซบสืสุดไส
กรองนอกตอกฉลุดวงละไม	เส้นไหมย้อมม่วงเป็นมันยับ
ก้านแย่งโคมเพชรเจ็ดเหลี่ยม	กรวยเชิงซ่อเอี่ยมดังแบบจับ
ขัดแสดสอดสีทับทิมทับ	นางเกลี้ยงแต่งประดับประดาขลุ่ยกาย
เฉิดโฉมประโลมลานสวาดิ	ชะอ้อนอ่อนแอสะอาดสะอ้าน

สร้อยสังวาลสุวรรณพรรณราย	แต่ละเม็ดเพชรกระจายกระจ่างดวง
สองเต้าตูมเต่งเคร่งครัด	ดอกไม้ทัดทั้งห่อผ้าห่มหวง
กรอกร้อยสร้อยสนกระสันทรวง	ร่ำร้องเสียงร่ำร้องรำพันไป
พระไวยขับม้ามมาถึงนั้น	พอพระจันทร์เพ็ญผ่อนละอองศรี
เสียงเสนาะเพราะขัดเป็นสตรี	ก็หยุดยั้งโยธียู่กลางทาง
ลงจากม้าพลันในทันใด	เยื้องยุรยางตรไปไม่เกรียบกร่าง
แฝงไม้แลไปเห็นโฉมนาง	ทรงบางตระหล่อออกจากพิมพ์
ผิวปลั่งดังทองทาทะทวย	มือสวสลิบนิ้วดูนุ่มนัม
งามระบอบรอบไโรเจ้าเรียบริม	พร้อมพริ้มเพราทั่วทั้งกายา
หวานอ่อนร้อนเสียงเสนาะดง	ดังเสียงหงส์เหาะเหินในเวหา
แสนสวาดินาฏน่องไม่พริบตา	แฝงพฤษาสอดแลตะลึงไป
ครานั้นจึงโฉมพระหมิ่นไวย	แสนสำราญบานใจเป็นหนักหนา
กระหิ้วยิ้มยุรยาตรนาตมา	ชะอ้อนอื้อนโอรารำพันไป
แก้วตาอย่าประหม่ากลมหมอง	จะหวีตร้องจรดลไปไหนไหน
เสียตายผิวจะเผือดอย่าเดือดใจ	ขวัญจะโบยบินไกลกำลังกลัว
มานี้เกิดพิจะรับขวัญ	ซึ่งผาดผันไผนไปในไพรทั่ว
ให้คืนเข้าร่างน้องประคองตัว	เจ้าอย่าประหม่ามัวให้หมองใจ
อยู่เดียวเปลี่ยนอกในอารัญ	เพื่อนพุดจาสารพันหาไม่มี
ยามหนาวเจ้าจะนอนในกลางไพร	ไม่มีใครโอบอุ้มให้อุ่นดี
กุศลสงฆ์ที่ตรงมาพบน้อง	ขอประคองเคียงกายไม่หน่ายหนี
จะอยู่ด้วยน้องน้อยสักร้อยปี	แก้วพ้ออย่าสะทกสะเทือนใจ
ปลอบปลางนางอย่างขับเยื้อง	ชายข้าเลื่องโลมเลียมเข้าไปใกล้
ขยับมือมาแม้อย่าเมินไป	ขอดอกไม้สักหน่อยที่ร้อยกรอง
คราวนั้นนางเปรตอสุรกาย	แยบคายเชิงดีไม่มีสอง
เห็นลูกชายและเลียมเทียมคະนອງ	ก็โผผาดแผ่รื้อร่งมไพโร
ตวาดมาว่าเหวพหลายงามลูก	มาตุถูกข่มเหงหาเกรงไม่
ลุ่มหลงโลกกว่าประสาใจ	กูไซ้สาธารณคือมาตา

ชื่อว่าวันทองที่ต้องโทษ	กระกริ้วโกรธสั่งให้ไปเช่นฆ่า
ตายไปใจผูกด้วยลูกยา	ตามมาจะบอกซึ่งร้ายดี
ตัวเจ้าจะยกออกไปทัพ	น่าจะยับเยินย่อยถอยหนี
ศึกนี้หนักหนาสง่ามี	ไพร่ริ้วแรงจะรกราน
รอรั้งระวังให้จงดี้	จะเสียทีอย่าโหมเข้าหักหาญ
ว่าแล้วแผ่นโผนโจนทะยาน	เสียสะท้านทั่วท้องพนาวัน
สูญหายกลับกลับไปตามเพศ	เป็นเปรตสูงเยี่ยมเทียมสวรรค์
ไม่มีหัวตัวทะมึนยืนยัน	เหียนหันหายวับไปกับตา”

ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ได้กล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ของผีที่ปรากฏ ภายผ่านไปในที่ที่สิ่งอาศัยอยู่ ตอนกำเนิดสุดสาคร เมื่อครั้งสุดสาครเดินทาง ติดตามหาพระอภัยมณี ผ่านเข้าไปในเมืองฝิติบถูกฤทธิ์ของฝิติบ ดังคำกลอน ที่ว่า

“ถึงเมืองลุ่มจมสมุทรมนุษย์ม้วย	ประกอบด้วยยักษ์ชินีพวกฝิติบ
เห็นมนุษย์สุดอยากปากยิบยิบ	เสียงซุบซิบเสแสร้งจำแลงกาย
เป็นถิ่นฐานบ้านเมืองเรื่องอร่าม	ทั้งดีกรรมเรือนเรือดูเหลือหลาย
ตลาดน้ำเรือสัญจรเที่ยวคอนพาย	บ้างร้องขายข้าวของที่ต้องการ
สุดสาครอ่อนแอครั้นแลเห็น	คิดว่าเป็นปถพินที่ถิ่นฐาน
ทั้งแลเห็นเด่นรำน่าสำราญ	เขาเรียกขานขับม้าเข้าธานี
เข้าประตูดูกำแพงตะแคงคว่ำ	อยู่ในน้ำเก่าแก่เห็นแต่ผี
เป็นเงาเงาเข้ากลุ่มรุมราวี	กุมารตีด้วยไม้เท้าพระเจ้าตา
ถูกเนื้อตัวหัวขาดลงกลาดเกลื่อน	ยังพวกเพื่อนคึกคักมาหนักหนา
บ้างอยากกินลิ้นแลบแปลบแปลบมา	กุมารกล้ำลอกกลับเข้ารับ
ม้ามังกรถอนถีบกับสะบัด	เอาหางรัดรากับนาคทั้งปากขบ
สังหารผีรื้อพลอยู่จนพลบ	เห็นเพลิงคบล้อมรอบขอบกำแพง
พวกฝิติบลึบโกฏิมันโลดไล่	จะเข้าใกล้กลัวมนต์ขนสยอง

แต่หลอนหลอกออกอวดศักดิ์สแกง ด้วยมันแกลังจะให้วนอยู่จนตาย
 กุมาราม้าทรงเฝ้าหลงรบ เทียวตลบไล่ผีไม่หนีหาย
 ถึงเจ็ดวันมันไม่แตกไม่แยกย้าย จนม้าว่ายน้ำเวียนจะเจียนจน
 ทั้งตัวสุดสาครก็อ่อนจิต รำลึกคิดถึงเจ้าตาที่อาศรม
 พอเสียงดังหึ่งห่างมากกลางลม ปี่สาจจนหายวับไปลับตา
 เห็นโยคีขี่เมฆมาเสกเวท จึงอาเพศพวกผีหนีคาถา
 ขึ้นหยุดยั้งนั่งบนใบเสมา ไหว้เจ้าตาพุทธามดูตามแคลง
 มาถึงนี้ผีพร้อมเข้าล้อมหลาน คิดว่าบ้านถิ่นประเทศเป็นเขตแขวง
 เข้าหักหาญร่ายรอนจนอ่อนแรง นี่กำแพงเมืองตั้งแต่ครั้งไร ๆ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคติความเชื่อเรื่อง “ผี” ในวรรณคดีไทยก็ได้กล่าวถึงผีเป็นในมิติต่าง ๆ ตามความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตจิตวิญญาณมีหลายอย่างทั้งที่ผีดี ผีไม่ดี ผีฟ้า ผีแถน ผีปู่ตายาย เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าแนวความคิดเกี่ยวกับผีในคติความเชื่อของสังคมไทยยังผูกพันไปเอาไว้วรรณกรรม อีกประการหนึ่งคติความเชื่อเรื่องผีในมิติของศาสนาก็ยังมีกล่าวถึง โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่ไม่เชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า (เทวนิยม) ยังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับผีในวรรณกรรมและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอย่างไรก็ตามผู้เขียนอยากจะกล่าวถึงคติความเชื่อผีในมิติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่อง “ผี” ต่อไป

๒.คติความเชื่อ “ผี” ในมิติศาสนาเทวนิยม

เมื่อกล่าวถึง “ผี” ในมิติศาสนาเทวนิยมจะเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ อาจจะออกมาในรูปแบบวิญญาณนิยม (animism) ซึ่งศาสนาเทวนิยมจะเน้นเรื่องวิญญาณหรือเป็นศาสนาผี จะกล่าวถึงวิญญาณที่แสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อมีการบูชาปีศาจหรือบูชาตานหรือเทพเจ้า ในคติความเชื่อผีในมิติศาสนาที่บูชาผีหรือนับถือผี ทางวิชาการศาสนวิทยาจะเรียกว่า “animst” ซึ่งมีพื้นฐานมาจากคำว่า “anima” แปลว่า “ลม

หายใจศ” หรือ “วิญญาณ”ตามระบบความเชื่อของบุคคลในยุคดึกดำบรรพ์เกี่ยวกับผีหรือวิญญาณ ดังเดิมทีเดียวนั้นมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น คือ(คิลป์ชัย เชาว์เจริญรัตน์. ๒๕๕๙ : ออนไลน์)

๑) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) มีอยู่จริง

๒) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) เป็นอมตะ

๓) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) เป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติสามารถให้ความเสมอภาคและความยุติธรรมแก่มนุษย์ได้

คติความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” หรือ “วิญญาณ” ในยุคแรก ๆ นั้นมนุษย์เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่ในร่างกายมนุษย์วิญญาณจะไม่แตกสลาย เมื่อร่างกายตายไปแล้วแต่วิญญาณยังมีอยู่ แม้บางครั้งมนุษย์ในยุคบรรพกาลยังมีความเชื่อว่า ชีวิตของภูตผีมีอยู่จริง จากความเชื่อนี้จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นกำเนิดศาสนาขึ้นหรือมีการพัฒนาการให้เกิดเป็นศาสนาเทวนิยมหรือศาสนาเทพเจ้าขึ้น จะเรียกว่า ศาสนาวิญญาณหรือศาสนาผี

แต่เดิมนั้นมนุษย์นับถือผีโดยมีพื้นฐานจากความกลัวและความไม่มั่นใจต่อการดำเนินชีวิตจึงทำให้เกิดการนับถือบูชาวิญญาณ (ผี) รูปแบบการบูชาวิญญาณ (ผี) นั้นจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๑) ผีฟ้าดิน ซึ่งเป็นการบูชาวิญญาณธรรมชาติ

๒) ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วกลายเป็นวิญญาณอมตะที่ยังวนเวียนอยู่ใกล้และคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่

๓) ผีที่สถิตอยู่ในวัตถุมงคล ซึ่งในวัตถุนั้นมีวิญญาณสิงสถิตอยู่แล้วทำให้สิ่งของหรือวัตถุนั้นมีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์

คติความเชื่อศาสนาผีเกิดการพัฒนาศาสนาเทพเจ้า เมื่อมนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับผีให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นจึงพยายามสร้างสิ่งที่น่าเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความยิ่งใหญ่มากขึ้น

วิวัฒนาการคติความเชื่อผีผู้ศาสนาเทพเจ้า ซึ่งผู้นาเสนอจะนำประเด็นสำคัญของวิวัฒนาการความเชื่อจากเดิมสู่ความเชื่อแบบศาสนาเทพเจ้าหรือศาสนาเทวนิยม ดังนี้

๑) มนุษย์มีความเชื่อเรื่องผีฟ้า แต่เดิมมนุษย์เชื่อเพียงแค่ท้องฟ้ายิ่งใหญ่ที่สุด ต่อมาเมื่อบรรพบุรุษที่ตายไปคงต้องอยู่สูงกว่าท้องฟ้าที่ตามองเห็นก็เลยเกิดแนวความคิดเรื่องสวรรค์ที่สูงกว่าท้องฟ้า ดังนั้น จากความเชื่อผีฟ้าดินก็ทำให้เกิดการพัฒนากลายเป็นเทพเจ้าหรือเทวดาบนสวรรค์ (God)

๒) มนุษย์มีความเชื่อว่าผีหรือวิญญาณย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันเหมือนกับมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างในระบบการปกครองย่อมมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นไปเรื่อย ๆ จากระบบหัวหน้าเผ่า กลายเป็นระบบกษัตริย์และกลายเป็นระบบจักรพรรดิ ดังนั้นวิญญาณ (ผี) ก็ย่อมมีการสร้างระบบเทพเจ้าบนท้องฟ้า สวรรค์ และโลก กลายเป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างและมีอำนาจแตกต่างกันตามระดับชั้นของเทพเจ้า

๓) มนุษย์มีความเชื่อว่าผีย่อมมีชนชั้นการปกครองและสิทธิอำนาจเหมือนกับสังคมมนุษย์ย่อมมีชนชั้นในสังคม ดังนั้นอำนาจของเทพเจ้าย่อมมีอำนาจแตกต่างกัน ดังนั้นจึงสร้างเทพเจ้าสูงสุดคือพระบิดา พระบุตร และพระจิต มีอำนาจแตกต่างกันตามแต่เทพเจ้านั้น ๆ จะมีอำนาจด้านใด

๔) มนุษย์มีความเชื่อในอำนาจผีว่า มีทั้งดีและไม่ดี แล้วสร้างเทพเจ้าที่แตกต่างกันเรื่องเทพเจ้าก็มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี เทพเจ้าฝ่ายดีได้รับการยกย่องว่า ฝ่ายเทพ ส่วนเทพเจ้าที่ไม่ได้ก็กลายเป็นฝ่ายมาร

๕) มนุษย์มีความเชื่อเรื่องเทพและมารแล้ว ยังมีการพัฒนาต่อไปอีกว่ามนุษย์จะต้องปฏิบัติเคารพอย่างไรต่อเทพและมาร เพื่อให้เทพเจ้าเหล่านั้นเกิดความพึงพอใจต่อมนุษย์

๖) มนุษย์มีความเชื่อต่อเทพเจ้าหรือเทวดาเกิดขึ้นแล้ว มนุษย์ยังมีความเชื่อต่อไปว่า เทพเจ้าบางองค์อาจอวตารมาเป็นคน คนอาจกลายเป็นเทพได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” กลับกลายทำให้เกิดเป็นศาสนาผีหรือศาสนาวิญญาณ จากนั้นยังกลายมาเป็นศาสนาเทพเจ้าหรือศาสนาเทวนิยม กระทั่งมีการจัดทำเป็นเทวสถาน มีคัมภีร์ทางศาสนา และศาสนพิธี มีศาสดา ซึ่งแต่เดิมทีเดียวนั้นมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” จนกระทั่งกลับกลายมาเป็นศาสนาเทพเจ้า

๓.คติความเชื่อ “ผี” ในมิติพระพุทธศาสนา

รากฐานแนวคิดเกี่ยวกับ “ผี” ในพระพุทธศาสนาพบว่าพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแนวคิดและให้ความสำคัญกับชีวิตหลังตาย โดยอธิบายถึงหลักคำสอนที่สำคัญมีอยู่ ๓ แนวคิด คือ (CheeZe.๒๕๕๔ :ออนไลน์)

๑) แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์มีลักษณะที่เวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่สิ้นสุดถ้าไม่สามารถจะทำให้เงื่อนไขของการเกิดสิ้นสุดได้ การที่บุคคลคนหนึ่งตายลง ไม่ถือว่า การตายนั้น เป็นจุดสิ้นสุดของชีวิตตราบเท่าที่ยังมีกิเลส จะต้องมีการเกิดใหม่อีกเรื่อยไป ยกเว้นชีวิตของผู้กำจัดกิเลสให้หมดไปได้ แนวคิดลักษณะนี้ เรียกว่า “สังสารวัฏ” มีอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่

(๑) ภูมิชั้นต่ำเลว มีทุกข์มาก มีอยู่ ๔ ภูมิ คือ โลกนรก โลกเปรต โลกอสุรกาย โลกเดียรัจฉาน

(๒) ภูมิชั้นกลางซึ่งเป็นภูมิชั้นดีมีสุขเป็นโลกียพอบประมาณ มีอยู่ ๗ ภูมิ คือโลกมนุษย์และเทวโลกชั้น ๑-๖

(๓) ภูมิชั้นสูง ซึ่งเป็นภูมิชั้นดีมีสุขมาก มีอยู่ ๒๐ ภูมิ คือ พรหมโลก ตั้งแต่ชั้นที่ ๑-๒๐

๒) แนวคิดเกี่ยวกับกรรม พุทธศาสนายอมรับว่า การกระทำแต่ละอย่างของทุกคนจะต้องได้รับผลตอบแทนด้วยตนเอง คนอื่นจะมารับผลของการกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่ว การให้ผลตอบแทน มีทั้งชาตินี้ และชาติหน้า แต่พุทธศาสนากล่าวเน้นหนักในชาติปัจจุบัน พระพุทธศาสนาจัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า กรรมวาที คือเชื่อว่า “ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ “ทำดี ได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก” การกระทำแต่ละอย่าง

ของทุกคนจะต้องได้รับผลตอบแทนด้วยตนเอง คนอื่นจะมารับผลของการกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำความดีหรือทำชั่ว โดยแบ่งประเภทของการกระทำ (กรรม) โดยทั่วไปออกเป็น ๒ อย่าง คือ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) และกรรมดี (กุศลกรรม)นอกจากนั้น ยังมีการแบ่งแยกย่อยออก เช่น แยกตามหนทางที่เป็นเหตุให้ทำกรรมมี ๓ อย่างคือ การกระทำทางกาย (กายกรรม) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) และการกระทำทางใจ(มโนกรรม) และแบ่งตามหลักเกณฑ์ที่กรรมจะให้ผล มีอยู่ ๑๒ อย่างคือ

- (๑) กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน (ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม)
- (๒) กรรมที่ให้ผลในภพที่จะไปเกิด (อุปปีชเวทนียกรรม)
- (๓) กรรมที่ให้ผลในภพต่อไป (อปรปรเวทนียกรรม)
- (๔) กรรมเล็กให้ผล (อโหสีกรรม) เป็นไปตามกฎเกณฑ์ หรืออยู่ที่ความต้องการของมนุษย์
- (๕) กรรมที่ทำให้ไปเกิดใหม่ (ชนกกรรม)
- (๖) กรรมที่สนับสนุน หรือซ้ำเติมชนกกรรม (อุปัตถัมภกรรม)
- (๗) กรรมที่ทำให้ชนกกรรมและอุปปีฬกรรมแปรเปลี่ยนทุเลาเบา ลง (อุปปีฬกรรม)
- (๘) กรรมที่เข้าไปตัดผลของกรรมทั้ง ๒ อย่างไม่ให้ส่งผล (อุปฆาตกรรม)
- (๙) กรรมหนักที่ให้ผลก่อน (ครุกรรม) เช่น ฆ่าบิดามารดา พระอรหันต์ เป็นต้น
- (๑๐) กรรมที่ทำจนชินให้ผลรองลงมาจากครุกรรม (พหุลกรรม)
- (๑๑) กรรมที่ให้ผลเวลาใกล้ตายถ้าไม่มีกรรม ๒ ข้อก่อนก็จะให้ผลทันทีที่มนุษย์ได้เสียชีวิตลง(อาสันนกรรม)
- (๑๒) กรรมที่ทำด้วยเจตนาอ่อน ถ้าไม่ได้ทำกรรมอย่างอื่น ก็ให้ผลได้ (กัตตดากรรม)

กรรมหรือการกระทำทุกอย่างที่จัดว่าเป็นกรรม จะต้องประกอบด้วย “เจตนา” ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญในฐานะเกณฑ์ที่นำมาพิจารณาด้วยทุกครั้ง ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรา (ตถาคต) กล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”

นัยหนึ่ง กรรม หรือหลักกรรม จัดว่าเป็นกฎแห่งธรรมชาติ ภาษาบาลีเรียกว่า นิยาม แปลว่า กฎเกณฑ์ที่กำหนดแน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน มี ๕ อย่างคือ

(๑)อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ เช่น ลม พายุอากาศ ฤดูกาล ฝนตกฟ้าร้อง ดวงอาทิตย์ขึ้น-ตก เป็นต้น มีความผันแปรไปตามธรรมดา

(๒)พีชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ เช่น มะม่วง ย่อมออกผลมาเป็นมะม่วง

(๓)จิตตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อตากระทบกับรูป จิตก็จะเป็นตัวปรุงแต่งต่อไปว่า ดี ไม่ดี สวย ไม่สวย เป็นต้น

(๔)กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ หรือการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาซึ่งจะมีผลออกมาตามเหตุปัจจัย ไม่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของมนุษย์

(๕)ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ หรือสิ่งที่เป็นธรรมดาที่เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผลติดตามมา เช่น คนเราเกิดมาแล้วต้องแก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา

กฎแห่งธรรมดทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามธรรมชาติ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม มันย่อมเป็นไปตามธรรมดาของมัน มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เป็นระเบียบแบบแผนที่ให้ผลไปตามเงื่อนไขของเหตุปัจจัย

หลักฐานที่รองรับการอธิบายกรรม พบว่า มีมากมาย เริ่มตั้งแต่เล่มที่ 4 กล่าวถึงบุคคลที่เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง ฯลฯ มีความเห็นผิดใน

โลกนี้ ตายไปแล้ว เข้าถึงอบาย ทุกติวินิบาต นรก...นอกจากนั้น พระพุทธเจ้า เน้นว่า เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราจักทำกรรมใดดีหรือชั่วก็ตาม เราจักต้องเป็นผู้รับผลของกรรมที่กล่าวมาจะเห็นอย่างชัดเจนว่ากรรมมีอยู่ ผลของกรรมมีอยู่ และให้ผลอย่างแน่นอนขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า บุคคลนั้นทำ กรรมอะไรไว้

๓) แนวคิดเกี่ยวกับนรก พระพุทธศาสนายอมรับว่า เป็นสถานที่ที่มี อยู่จริงทั้งในลักษณะ ที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สถานที่ลงโทษหรือที่อยู่ของผู้ที่ทำความชั่วทั้งที่มีชีวิตอยู่และหลังตายไปแล้ว ไม่ได้ระบุว่า อยู่ ณ สถานที่ใด ส่วน นรก ในความหมายที่เป็นนามธรรม คือ สภาวะที่เราร้อน ทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจคำว่า “นรก” หมายถึงโลกหลังความ ตายเป็นสถานที่ที่ปราศจากความเจริญ สภาพที่ปราศจากความสุข เป็นที่ เสวยทุกข์ซึ่งเป็นผลมาจากการทำบาป หรือความชั่วที่ได้กระทำไว้ เป็น สภาพที่มีแต่ความเราร้อนเต็มไปด้วยความทุกข์ เป็นแหวงแห่งความทุกข์ ที่ไม่ มีความสุขความเจริญ, ภาวะเราร้อนกระวนกระวาย, ที่ไปเกิดและเสวยความ ทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป หรือภูมิที่เสวยทุกข์ของคนผู้ทำบาปตายแล้วไปเกิด แตนหรือภูมิที่เชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ พุทธศาสนาได้ กล่าวถึงนรกไว้ในฐานะเป็นสถานที่รองรับหรือที่อยู่ของผู้ที่ทำความชั่ว พบ หลักฐานในขุททกนิกาย ชาดกว่ามีอยู่ ๘ ชุม คือ

(๑) สัตว์ชีวนรก นรกที่นายนิรยบาลมีมือถืออาวุธอันมีแสงฟันสัตว์ นรกทั้งหลายจนตายแล้ว ก็กลับฟื้นขึ้นได้อีกแล้วถูกฟันอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะ หมดกรรม

(๒) กาฬสตุตนรก สัตว์นรกจะถูกนายนิรยบาลตีด้วยเส้นเชือกดำ แล้วลากหรือตัดด้วยเครื่องประหารมีขวาน จอบมีด เลื่อย

(๓) สังฆาตนรก นรกภูเขาเหล็กที่มีเปลวไฟบดสัตว์นรกให้จมลงไป ในแผ่นดินมีประมาณแค่สะเอว สัตว์นรกจะถูกภูเขาเหล็กบดขยี้ร่างกายให้ ได้รับทุกขเวทนาอยู่ตลอดเวลา

(๔) โรรูนรก สัตว์นรกในขุมนี้จะร้องไห้อยู่ตลอดเวลาเพราะถูกคว้นไฟเข้าไปสู่ทวารทั้ง ๔ เปลวไฟแลบเข้าหูซ้ายทะออกหูขวา เข้าปาก ตา จมูก ทวารหนัก ทวารเบา

(๕) มหาโรรูนรก สัตว์นรกในขุมนี้จะร้องเสียงดังครวญครางอยู่ตลอดเวลาที่ถูกไฟนรกไหม้

(๖) มหาอเวจีนรก สัตว์นรกจะถูกไฟไหม้และจมอยู่ในกระทะน้ำที่เดือดพล่าน

(๗) ตาปนนรก สัตว์นรกในขุมนี้ จะถูกให้นั่งตรึงอยู่กับหลาวเหล็ก ไฟอันร้อนแดงไหม้อยู่ และถูกหลาวเหล็กเสียบไปทั่วร่างกาย

(๘) มหาปตาปนนรก สัตว์นรกที่อยู่ในขุมนี้จะถูกลากไปมาและเหยียบแผ่นดินอันลุกโพล่ง ถูกแทงด้วยปฏัก.”

ความเชื่อเกี่ยวกับนรก เป็นการยืนยันถึงชีวิตหลังความตายอันเกี่ยวเนื่องกับคำสอนเรื่องกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ) การเกิดใหม่เชื่อว่าเป็นผลมาจากการกระทำของตนเองเป็นตัวผลักดัน โดยเฉพาะผู้ที่ทำกรรมชั่วช้า ผิดศีลธรรมอันดีงามที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ชีวิตหลังตาย ย่อมได้รับการลงโทษจากผลการกระทำของตนเองในนรกอย่างแน่นอน

แนวคิดเกี่ยวกับ “ผี” ในมิติทางพระพุทธศาสนายอมรับว่า มีสัตว์จำพวกหนึ่งที่มีอำนาจลึกลับ สามารถให้คุณให้โทษกับมนุษย์ได้ คือ เปรต โอปาติกะ มาร อสูร ยักษ์ และเทวดาชั้นต่ำ สัตว์เหล่านี้ เรียกว่า อมนุษย์ เมื่อวิเคราะห์จากคุณลักษณะของอมนุษย์ดังกล่าว ตรงกับคำว่า ผี ในสังคมไทย แต่พุทธศาสนามีท่าทีต่อสิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอำนาจลึกลับว่าเป็นสิ่ง ที่พิเศษ หรือมีสถานะเหนือกว่ามนุษย์ ถ้ามนุษย์เป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ก็สามารถมีสถานะ ที่เหนือกว่าอมนุษย์เหล่านี้ได้ แต่ในขณะเดียวกัน ถ้ามนุษย์ไม่มีคุณธรรมก็ตกอยู่ในสถานะที่ ต่ำกว่าอมนุษย์ เพราะพุทธศาสนาใช้เกณฑ์ทางคุณธรรมในการประเมินทั้งมนุษย์และอมนุษย์

๔.คติความเชื่อ “ผี” ในมิติวิทยาศาสตร์

ตามความเชื่อของนักวิทยาศาสตร์ว่าผีมีจริงหรือไม่ ถ้ายึดเอาแล้ว เฉพาะบุคคลอาจจะมีมติเชื่อว่า “ผี” มีอยู่แต่ในใจของแต่ละคนเท่านั้นผีในทัศนะของนักวิทยาศาสตร์ไทย ศ.ดร.นพ.เทพพนม เมืองแมน กล่าวว่า ผีมีจริงและแพ้คลื่นโทรศัพท์มือถือ โดยกล่าวอ้างถึงการศึกษาของนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษว่า “ผี” เป็นพลังงานในลักษณะที่คล้ายพลังงานคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าของโทรศัพท์มือถือ ซึ่งปัจจุบันนี้การใช้โทรศัพท์มือถือเป็นไปอย่างแพร่หลายมากขึ้น ทำให้ผีซึ่งเป็นพลังงานคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าคลื่นสั้นปรากฏตัวน้อยลง เพราะไหลไปรวมในบริเวณที่ ๆ มีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าน้อย สอดคล้องกับความเห็นของนักวิทยาศาสตร์ไทยอีกคน รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล ว่า ผีเป็นพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดหนึ่ง แต่การใช้โทรศัพท์มากขึ้นนั้นไม่ถือว่าเป็นการไล่ผี แต่เป็นการถ่ายเทคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าไปยังอีกจุดหนึ่งมากกว่า และในทางกลับกันการใช้มือถือซึ่งมีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้ามาก อาจทำให้เห็นภาพต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งไม่คิดว่า เป็นผีเพราะมนุษย์มีความรู้ในการพิจารณา การถ่ายภาพหรือวิดีโอแล้วมีภาพหรือเงาที่อธิบายไม่ได้ (CheeZe.๒๕๕๔ :ออนไลน์)

นักวิทยาศาสตร์ชื่อ โดนัลด์ จี คาร์เพนเตอร์ (Dr. Donald G. Carpenter) ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าผีจากรายงานทั่วโลกและได้ข้อสรุปทางฟิสิกส์ต่าง ๆ ไว้ ๗ ประการ ดังนี้

นักวิทยาศาสตร์ชื่อ ดร.โดนัลด์ จี. คาร์เพนเตอร์ ได้เขียนถึงปรากฏการณ์ร่างของปิศาจไว้ 7 ประการ ดังนี้

(๑) ช่วงเวลาที่ผีปรากฏกายตั้งแต่ ๒ – ๑๐ วินาที บางรายอาจจะมีมากกว่านี้ เคยมีผู้พบผีนานถึง ๑๐ นาที ระยะเวลาที่ผีปรากฏร่างส่วนใหญ่เป็นช่วงหลังพระอาทิตย์ตกดินไปแล้ว

(๒) แสงผีชอบปรากฏกายในที่มืดๆ แต่ผู้คนยังสามารถมองเห็นได้ แสดงว่า ผีต้องแปลงแสงได้ ซึ่งแสงสว่างนั้น อยู่ระหว่าง ๗ – ๒๐ แสงเทียน

(๓) รูปร่างของผีการปรากฏกายของผี ผู้คนส่วนใหญ่จะมองเห็นในชุดเครื่องแต่งกายธรรมดา แต่บางกรณีมองเห็นในรูปของหมอกควันสีขาว

หรือมีสีอื่นๆเจือปนอยู่ด้วย บางครั้งปรากฏกายเพียงรางๆ โปร่งแสง มองทะลุผ่านไปได้ บางครั้งรูปร่างของผีเล็กกว่าขนาดคนจริง

(๔). ทิศทางการปรากฏตัวของผีปรากฏกายแบบเผชิญหน้ากับผู้พบเห็น เป็นส่วนใหญ่ มีน้อยครั้งที่จจะปรากฏกายแบบด้านหลัง ด้านข้าง หรือในลักษณะอื่น

(๕) รูปแบบของผีส่วนใหญ่ผีจะปรากฏกายเป็นรูปคนหรือเหมือนคน การปรากฏกายเป็นรูปอื่นๆ ก็มีบ้าง

(๖). บรรยายากาศการที่ใครจะเจอผีหรือการที่ผีจะปรากฏร่าง บรรยายากาศจะผิดปกติไปจากเดิม เช่น เย็นเยือกอะไรทำนองนี้

(๗). การปรากฏกายรูปแบบอื่นๆของผีไม่สำแดงกายเสมอไป แต่อาจจะปรากฏในรูปของกลิ่น เสียง หรืออะไรสักอย่างที่ทำให้ผู้ประสพรู้สึกว่าแตกต่างจากสภาพแวดล้อมในเวลานั้นหรือผิดปกติจากเดิมซึ่งสามารถสัมผัสได้ทางจิตหรือความรู้สึก

ทั้ง 7 ประการนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ป่วยและบุคคลหลากหลายอาชีพที่มีประสบการณ์ ด้านภูติผีปิศาจ พวกฝรั่งได้ยึดถือปรากฏการณ์นี้เป็นมาตรฐานเรียกชื่อว่า "มาตรฐาน SNG"(Standard Night time Ghost) ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐาน๒ ประการ

(๑) อาจจะเกิดจากภาพหลอนหรืออาการของประสาทหลอน เพราะการปรากฏร่างของผีเป็นการป้อนข้อมูลให้ระบบจิตใต้สำนึกและสมองทำให้เกิดอาการทางประสาทหลอน นอกจากนี้อารมณ์และความรู้สึกก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งทำให้เกิดภาพหลอนได้

(๒). ตามมาตรฐาน SNG แล้ว ถ้าผีปรากฏกายต้องเปล่งแสงสว่างออกมาทำให้ผู้คนมองเห็น ลักษณะนี้แสดงว่า ไม่ใช่เป็นภาพหลอนหรือภาพลวงตา

สมมติฐานข้อที่ ๒ พอจะลากโยงเข้าหาวิชาฟิสิกส์ได้ ซึ่งจะทำให้เรื่องผีเป็นวิชาวิทยาศาสตร์ขึ้นมา นั่นคือจัดให้ผีเป็น “พลังงานในรูปแบบหนึ่ง” ถ้าผีเป็นพลังงานแล้ว การปรากฏกายของผีได้ต้องประกอบด้วย

(๑) ต้องเกิด "แรงกระตุ้นแบบกระทันหัน" เป็นจังหวะๆที่เรียกว่า อิมพัลส์(Impulses)

(๒) แต่ละอิมพัลส์มีค่าเฉลี่ยประมาณ ๖๐ จูลส์ คิดเป็นน้ำหนักประมาณ ๑๕ กิโลกรัม

(๓) พลังงานสูงสุดอยู่ที่ ๖,๐๐๐ วัตต์หรือมากกว่านั้นในแต่ละอิมพัลส์

(๔) ฝิจะปรากฏกายหลอกหลอนในรูปแบบต่างๆได้ต้องดึงดูดเอาพลังงานเข้าไปสะสมไว้อย่างต่ำ ๖๐ จูลส์

การปรากฏกายของปิศาจหรือภูติผีก็คือพลังงานที่เกาะตัวกันเป็นกลุ่มก้อน แล้วสามารถทำงานร่วมกันได้เหมือนหน่วยหนึ่งของชีวิต ทั้งนี้เป็นไปตามกฎความสมดุลแห่งมวลสารของนักวิทยาศาสตร์เอกของโลก คืออัลเบิร์ตไอน์สไตน์นี้เป็นเพียงสมมติฐาน เพราะเรื่องฝิยังปัญหาโลกแตกหาข้อยุติได้ยากอยู่

๕.คติความเชื่อ “ฝิ” ในสังคมไทยอีสานตอนล่าง

คติความเชื่อและการนับถือฝิทางอีสานตอนล่างซึ่งเป็นประเพณีในการนับถือฝิโดนตา ในภาษาถิ่นอีสานตอนล่างเรียกว่า “แซนโดนตา” คำว่า “แซน” หมายถึงการเซ่นไหว้ “โดน” หมายถึง ย่า ยาย และ “ตา” หมายถึง ปู่ ตา ดังนั้น แซนโดนตา หมายถึง การเซ่นฝิบรรพบุรุษตามสายเลือด สายตระกูลของฝิปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นประเพณีของถิ่นอีสานใต้ หรือเผ่าชาวเขมรที่นับถือการบูชาฝิในช่วงเดือนสิบ เรียกว่า “โองเบ็น” ตามความเชื่อฝิของชาวเขมรจะมีความเชื่อว่าเมื่อผู้ตายไปแล้วจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มที่ทำได้จะไปสวรรค์ กลุ่มที่ทำชั่วก็จะตกนรก พวกนี้จะได้รับทัณฑ์พรหมานมากน้อยต่างกัน เมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ พระยายมจะอนุญาตให้ฝิเหล่านั้นเดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ ฝิจะพักอยู่ที่วัดและคอยดูทางว่าลูกหลานของตนจะมาทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้ตนหรือไม่ ถ้าลูกหลานมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลผลนี้พวกตนก็จะได้รับและเมื่อได้อิมหนา

สำราญก็จะพากันอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้ารอแล้วไม่เห็นลูกหลานมาทำบุญก็จะสาปแช่งไม่ให้มีความสุข ความเจริญ ช่วยของเป็นตุง (เป็นวันสารทเล็ก) ไปหาเป็นทม (วันสารทใหญ่ มีระยะ ๑๕ วัน หลังจากนั้นก็ต้องกลับไปปรับกรรมในนรกภูมิตามเดิม

ความเชื่อและการนับถือผีเนียตา หมายถึงผีปู่ย่าและผีตายายประจำหมู่บ้าน ในภาษาเขมร เนียะ หมายถึง ย่าและยาย ตา หมายถึง ปู่และตา ตามความเชื่อและการนับถือผีเนียะตาหรือผีปู่เจ้าตาหรือผีปู่ตาของชาวเขมร เป็นประเพณีการทำบุญหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ชาวบ้านทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข มีความสามัคคีปรองดองกันและพลังแห่งความสามัคคีนี้จะทำให้หมู่บ้านหลุดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง เนียะตาหรือผีปู่ตา ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของหมู่บ้าน คอยคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือ

๖. อภิปรัชชาคติความเชื่อผีในยุควิทยาการสมัยใหม่

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นพบว่าคติความเชื่อหรือศรัทธาเกี่ยวกับผียังฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเป็นยุคสมัยใหม่ ซึ่งเรียกว่ายุคดิจิทัล แต่บุคคลทั่วไปก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีอยู่ แต่เดิมจะเห็นว่าถ้ากล่าวถึงผีจะไม่มีใครอยากจะพิสูจน์อะไร พยายามที่ออกห่างจากคติความกลัวเหล่านั้นไม่อยากจะกล่าวถึงหรือเข้าไปเกี่ยวข้องแต่อย่างใด เพราะในยุคก่อนนั้นมีความเชื่อว่า ผี เป็นสิ่งชั่วร้าย จึงได้มีการจารึกเอาไว้ในวรรณกรรมหรือวรรณคดีได้กล่าวถึงผีในแง่ร้าย ส่วนปัจจุบันจะเป็นยุคที่เรียกว่าทันสมัยทางเทคโนโลยี จึงได้มีการพยายามที่หาข้อพิสูจน์เรื่องผี โดยผู้เขียนได้ชมรายการทางทีวีรายการหนึ่งได้มีการพยายามที่พิสูจน์เรื่องผีออกรายการที่ชื่อว่า ผีมีจริงหรือไม่ โดยมีการใช้เครื่องมือในการพยายามพิสูจน์เรื่องวิญญาณ (ผี) ว่ามีจริงหรือไม่ โดยพยายามเข้าไปพิสูจน์ตามสถานที่ต่างๆ ว่ามีจริงหรือไม่จากประเด็นนี้จึงทำให้เห็นว่า คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ยังปรากฏทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่คติความเชื่อเรื่องผียังฝังรากลึกในวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่ เมื่อกล่าวถึงเรื่องราว

เกี่ยวกับ “ผี” จะมีคติความเชื่อเหมือนกันทุกชาติ ศาสนา แต่วิธีการเชื่อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย และคำศัพท์เรียก “ผี” อาจแตกต่างกัน แต่ทุกชาติ ศาสนาจะถือว่าผีเป็นสิ่งไม่ดี อีกประการหนึ่ง คำว่า “ผี” มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตกับความตาย มนุษย์อาจจะมองเห็นได้ว่า มนุษย์เกิดความกลัวต่อความตายเลยสร้างจินตนาการว่าความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัว เพราะฉะนั้นชีวิตที่ตายเรียกว่า “ผี”

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.**

๒๕๔๒, กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

เรไร ไพรวรรณ. (มปป.). **เรื่อง ผีๆ**. (อัดสำเนา) มปป.

ศิลปากร, กรม. (๒๕๑๖). **ลิลิตพระลอฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : องค์การการค้าสุภา.

_____. (๒๕๐๖). **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.

สุนทรภู่. (๒๕๐๙). **พระอภัยมณี**. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ.

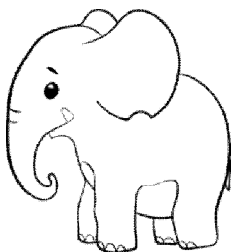
เสถียร โกเศศ, (๒๕๑๕),. **ศาสนาเปรียบเทียบ**, กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ.

ศิลป์ชัย เชาวเจริญรัตน์. (๒๕๕๙). **ศาสนาผี** (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน

๒ ๕ ๕ ๙ http://sinchaichao.blogspot.com/2015/06/blog-post_4.html

CheeZe (๒๕๕๔). **ผี...มีจริงหรือไม่** (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กันยายน)

http://ghostcheeze.blogspot.com/p/blog-page_26.html

มังคัลถถทีปนี : ศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต

MAGALATTHADIPANI: THE SCIENCE OF WELL-BEING LIFE

พระมหาภิกษุวัชร ฆेमทสสี, ป.ธ.๙, ดร.*

บทคัดย่อ

คัมภีร์มังคัลถถทีปนีรจนาโดยพระสิริมังคลาจารย์พระเถระชาว เชียงใหม่ จัดว่าเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในชั้นยุคอรรถกถา เพราะผู้แต่งได้นำเอา เนื้อความจากพระไตรปิฎก กล่าวคือ มงคลสูตร จาก ขุททกปาฐะและสูตร นิบาต ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๕ มาอธิบายเพิ่มเติม โดยอาศัย เนื้อหาสาระที่เป็นหลักธรรมทางศาสนามาเป็นโครงเรื่องหรือแก่นเรื่อง โดยการเชื่อมโยงไปถึงคัมภีร์อื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันตลอดถึงบุคคลต่างๆ ใน ศาสนา โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่ออธิบายหลักธรรมคำสอนในมงคลสูตรให้ กระจ่างชัดแก่ผู้ที่สนใจใคร่ศึกษา คัมภีร์มังคัลถถทีปนีได้มีการจารึกไว้ด้วย อักษรหลายชนิดด้วยกันเช่น อักษรธรรมอีสาน อักษรขอม และอักษรบาลีเป็น ต้น พุทธพจน์ที่ยกมาแต่งอธิบายในมังคัลถถทีปนีมีทั้งหมด ๑๑ คาถา แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ๑)ภาค ๑ มี ๔ คาถา คือ คาถาที่ ๑ - ๔ ๒)ภาค ๒ มี ๗ คาถา คือคาถาที่ ๕ - ๑๑ รวมกันแล้วมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ ประการ

คำสำคัญ : มังคัลถถทีปนี พระสิริมังคลาจารย์ ศาสตร์การดำเนินชีวิต

Abstract

Mangalatthadipani was written by Phrasirimangalacaraya, Chaingmai provincial monk. It was accepted as the level of

* อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

commentary because writer had quoted many datum for explain his work from Tipitaka such as Mangalasutta in Khuddakapatha and Suttanipata of Khuddakanikaya, Sutta-Tipitaka Vol. XXV. He explained by using main idea as Buddhist doctrine to be structure of his work and links to another scripture which concerning together with anybody in religion. The main objective is to explain the teaching in Mangalasutta clearly for person who interest to study. Mangalatthadipani was written by many alphabets as Isaan Alphabet, Khmer Alphabet, and Thai Alphabet in Pali. The Buddha's words is brought to explanation in Mangalatthadipani include eleven verses and divided two section namely : first section contain four verses (first-fourth verses) second section contain seven verses (fifth-eleventh verses). Eleven verses contain thirty-eight Mangala-dhamma.

Key word: MANGALATTHADIPANI, The Ven. Phra Sirimangalâcariya, The Science of Well-being Life

๑.บทนำ

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างมีความปรารถนาให้ตนเองมีชีวิตที่ประสบความสุข และความสำเร็จ ทั้งด้านครอบครัว หน้าที่การงาน และได้รับการยอมรับนับถือในสังคมจึงพยายามขวนขวายฝึกฝนอบรมตน ให้มีพัฒนาการที่ดีมีความสุขเจริญก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเข้าใจเรื่องราวของชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริงจึงได้ทรงแสดงมงคลสูตร ๓๘ ประการ^{๑๙} อันเป็นสูตรสำเร็จในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้มีความสุขเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม ในโลกนี้และโลกหน้า จนถึงการ

^{๑๙} พ.ช. (ไทย) ๒๕/๑/๖.

บรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด ซึ่งยังไม่มีหลักสูตรการพัฒนาใดๆ ในโลก เทียบได้ เพราะผู้ที่ปฏิบัติตามหลักสูตรที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางแบบแผนไว้ นี้จะประสบผลสำเร็จทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่ เป็น ผู้หญิงหรือผู้ชาย มีเชื้อชาติ ศาสนาไหนๆ ก็ตาม เป็นหลักสูตรที่ได้ผ่านการ พิสูจน์มาแล้วตลอดระยะเวลายาวนานกว่า ๒๖๐๐ ปี

มงคล ๓๘ ประการ คือ สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ธรรมอันนำมาซึ่ง ความสุขความเจริญ^{๒๐} ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๕ ให้ความหมายไว้ว่า มงคล คือเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ^{๒๑} คำว่า มงคลชีวิต จึงรวมความได้ว่า คือเหตุแห่งความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชีวิต เป็น สูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ ๓๘ ประการ มีการไม่คบคนพาล เป็นต้น

คัมภีร์มั่งคั่งถกทีปนี หมายถึง หนังสืออธิบายมงคลสูตร^{๒๒} สามารถสร้างความเข้าใจได้อย่างง่ายขึ้นเช่น หลักความประพฤติด้าน สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนามนุษย์ในมงคลสูตรแสดงให้เห็นว่า ความ เจริญรุ่งเรืองของชีวิตเกิดขึ้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมหรือ สิ่งแวดล้อมไม่น้อย ดังที่ตรัสไว้ในตอนแรกของมงคลสูตร คือ (๑) การไม่คบ คนพาล (๒) การคบบัณฑิต (๓) การบูชาบุคคลที่ควรบูชา (๔) การอยู่ใน ถิ่นที่เหมาะสม^{๒๓}

ปัจจัยอันเป็นเครื่องกระตุ้นหรือชักจูงให้มนุษย์ทำความดีและ สามารถพัฒนาตนเองขึ้นไปถึงระดับที่สูงได้นั้น องค์ประกอบภายนอกซึ่ง

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๔.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๘๗๖.

^{๒๒} ลิขิต ลิขิตตานนท์, ยุคทองแห่งวรรณกรรมพุทธศาสนาของลานนาไทย, (เชียงใหม่ : องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗๔.

^{๒๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๓/๗.

ได้แก่งัจยทางสังคม โดยการได้รับคำแนะนำสั่งสอน การถ่ายทอดบอกเล่า ชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่นในเฉพาะส่วนที่ถูกต้องดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งมีพุทธพจน์แสดงถึงความสำคัญของบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรไว้ในสาริปุตตสูตร ดังข้อความที่ปรากฏว่า ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหยาดี มีเพือนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไร สาริปุต ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ สาริปุต ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหยาดี มีเพือนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้^{๒๔}

ในมงคลข้อที่ ๑ ว่า การไม่คบคนพาล^{๒๕} ในสังคมนุชยย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนกันไป การเลือกคบคนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เพราะว่าการคบคนดีจะทำให้บุคคลที่คบบมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้ไม่ประมาทในชีวิต เนื่องจากคนดีจะคอยชี้แนะในทางที่ดีและตักเตือนเมื่อเห็นว่าจะกระทำผิดอยู่เสมอ ในทางตรงข้ามถ้าคบคนไม่ดีก็จะทำให้บุคคลผู้คบบนั้นเสื่อมเสียกลับกลายเป็นคนไม่ดีไปด้วย ดังพระพุทธพจน์ว่า

“บุคคลคบคนชนิดใดๆ เป็นคนสงบหรือไม่สงบ มีศีลหรือไร้ศีลก็ตาม เขาย่อมตกไปสู่อำนาจของคนชนิดนั้นแล บุคคลทำคนเช่นใดให้เป็นมิตร และเสพสนทกับคนเช่นใด เขาก็เป็นคนเช่นนั้นแล เพราะการอยู่ร่วมกัน ย่อมเป็นเช่นนั้น คนชั่ว ใครคบเข้า ก็เปื้อนคนคบ ใครแตะต้องเข้า ก็เปื้อนผู้ซึ่งเป็นผู้แตะต้องซึ่งมิได้เปื้อนมาแต่เดิม ดุจบุตรธิดาอันศรร้ายซึ่งกำซาบด้วยยาพิษ ก็พลอยติดแล่งไปด้วย เพราะกลัวจะพลอยเปื้อน ชีรชนจึงไม่ควรมีคน

^{๒๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓/๔.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสสรมหาเถร ป.ธ. ๙), ตำนานพระปิตริ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทภาคตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๔๔.

ชั่วเป็นสหายเสียเลย คนห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้ใบหญ้าคาก็พลอยเหม็นฟุ้งไปด้วยฉันใด การคบกับคนพาลก็ฉนั้น”^{๒๖}

สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไม่ให้คบคนพาลนั้น เพราะว่าคนพาลมักนำภัยและความเสื่อมเสียมาให้แก่ผู้ที่คบหาสมาคม คนพาลมีสัญชาตญาณกลับกลอก รักง่ายหน่ายเร็ว เสแสร้ง ต่อหน้าสรรเสริญลับหลังนินทา ไม่มีความจริงใจต่อเพื่อน นำสิ่งที่เป็นอปมงคล และความเสื่อมเสียมาเกลียดชังทั้งหลายเป็นพฤติกรรมของคนพาลเป็นต้น

ฉนั้น การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเชิงบวกจะช่วยให้เกิดการพัฒนาในแนวทางที่ดีขึ้น มงคลที่แท้เกิดจากกุศล เพราะว่า มงคล แปลว่า สิ่งที่น่ามาซึ่งความสุขความเจริญอะไรที่นำความสุข ความเจริญมาให้ได้อย่างแท้จริงก็คือกุศล ได้แก่สิ่งที่ดีงาม เพราะฉนั้นบุญคือกุศลจึงเป็นสิริมงคล เพราะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขความเจริญที่แท้จริง และหลักธรรมในมงคลสูตรหรือมงคลชีวิต ๓๘ ประการ เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา และการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม คือปัจจัยภายนอกเชิงบวกที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้ดีขึ้น คุณธรรมในมงคลสูตรเหล่านี้ จัดอยู่ในจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เพราะเป็นการเตรียมมนุษย์ให้พร้อมเพื่อการพัฒนาตนเองในคุณธรรมที่สูงขึ้นต่อไป เราจะเห็นได้ว่าหลักธรรมในคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปนี สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้ เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมเห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

๒. ประวัติคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปนี

พระสิริมงคลลาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปนีด้วยเนื้อหาสาระหลายหลากจากพระไตรปิฎก ท่านเป็นศิษย์ของท่านพระพุทธวโระ ผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก มีความอุตสาหะรณามั่งคั่งถกที่ปนีซึ่งมีเนื้อหาอันน่ายนิติ

^{๒๖} ข.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๘๓/๕๐๑.

ย้งนักร ท่านย็นดึในความสงัด ในขณะท่ท่านกำลังแต่งม้งคลัถท่ปนี ด้ อาศัยอยู่ ณ สุนญาคาร ซ่งตั้งอยู่ห้งนครเชยงใหม่ออกไปทางทศไต้ ประมาณหน่งควาต เป็นสถานท่ท่เยยบสงบชนวให้เกดความเลื่อมใสแก่คนท่ มาถึ ท่านเชยวชาญในพระไตรปิฎก มีความรู้และความเพียร มีความ ปรารณาความฉลาตรอบรู้ท่งแก่ตนเองและผู้อื่น จ้งได้แต่งคัมภีร์ม้งคลัถ ท่ปนีเมื่อปีวอก พุทธศักราช ๒๐๖๗ ในรัชสมัยของพระเจ้าฟลภบนต์ดาธิราช ซ่งเลื่อมใสในพระพุทศาสนาอิกท่งปรารณาเพื่อจะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ในอนาคตอิกด้วย

ม้งคลัถท่ปนี เป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ซ่งแต่งอธบายม้งคลสูตร ท่มาจากขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ และขุททกนิกายสุตตนินาต พระ สุตตันตปิฎก เล่มท่ ๒๕^{๒๗} ม้งคลสูตรนั้เป็นสูตรท่มีหวัชัธรรมตั้งแต่ ระดับพื้นฐาน มือเสวนา จ พาลานั การไมคบคนพาล เป็นเบ้องต้น จนถึ ระดับสูงสุด มี จิตตึ ยสส น กมปติ อโสภั วิรัช เชม จิตไมหวั่นไหว จิต ไมเศร้าโสภ จิตปราศจาก กิเลส จิตเกษมเป็นท่สุด ซ่งสามารถเลือกปฏิบัติ ด้ตามแต่จะสะดวกหรือเหมาะแก่ตน ม้งคลัถท่ปนีเป็นวรรณกรรมพุท ศาสนาท่ขยายความแห่งม้งคลสูตรได้ย้งลึกล้งกัซังกินใจ ตามแนวทางแห่งพระ ไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปรกณวิเสส ซ่งเมื่อรวมตำราท่ท่าน นาม้าอ้งอิงแล้วไมต่ำกว่า ๑๐๐ เล่มเลยทีเดียว ซ่งล้วนแต่เป็นภาษาบาลี อักษรพม่าและอักษรไทยเหนือท่งสััน แต่ละเล่มจารไว้ในใบลานบ้าง สมุด ข่อยบ้าง^{๒๘}

^{๒๗} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕/๓; พ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๗/๓๗๖.

^{๒๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *หนังสือม้งคลท่ปนี*. ศิลกรรมปริทรณ ปีท่ ๑๐, ฉบับท่ ๑ (สิงหาคม ๒๕๓๘). หน้า ๖.

คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ท่านรจนาขึ้นโดยนำเอาพุทธพจน์จากมงคลสูตรมาเป็นตัวแบบเพื่อแต่งอธิบายขยายความ คล้ายสำนวนเทศนาโวหาร โดยได้อธิบายศัพท์หรือคาถาจากมงคลสูตรทีละบาท แล้วจึงยกอุทาหรณ์ขึ้นมาประกอบ พุทธพจน์ที่ยกมาแต่งอธิบายในมังคลัตถทีปนีมีทั้งหมด ๑๑ คาถา แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ (๑)ภาค ๑ มี ๔ คาถา คือ คาถาที่ ๑ – ๔ (ถ้ารวมกับคาถาที่เทวดากล่าวเป็น ๕ คาถา) (๒)ภาค ๒ มี ๗ คาถา คือคาถาที่ ๕ – ๑๑ คาถาทั้ง ๑๐ คาถานั้น รวมกันแล้วมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ ประการ ส่วนคาถาที่ ๑๑ นั้นเป็นการตรัสสรุปชมเชยมงคลทั้ง ๓๘ ประการ

๓. มังคลัตถทีปนี : ศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต

คัมภีร์มังคลัตถทีปนีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เราสามารถจัดรายละเอียดเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตโดยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำหน้าที่ทางครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านที่เกี่ยวกับการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขึ้นสูงและด้านผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ด้านสิ่งแวดล้อม

ความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตเกิดขึ้นขึ้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมไม่น้อย ดังที่ตรัสไว้ในตอนแรกของมมงคลสูตร คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การไม่คบคนพาล^{๒๙} หมายถึง การที่ไม่มีคนพาลเป็นเพื่อน ไม่สมาคม ไม่คบหา ไม่เข้าพวกกับคนพาล คำว่า พาล แปลว่า อ่อน ได้แก่

^{๒๙} มงคล. (ไทย) ๑/๑๗.

คนอ่อนความคิด ไม่อาจที่จะคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นกว่า
ภาวะที่เป็นอยู่เดิมได้ เป็นคนอ่อนสติ ไม่มีกำลังพอที่จะปลุกตนให้ตื่นตัวตื่น
ใจหรือสามารถอาจหาญในกิจการต่าง ๆ ได้ และอ่อนปัญญาไม่มีปัญญา
สอดส่องพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองให้รู้ดีรู้ชั่ว รู้เหตุรู้ผล เป็นคนมีชีวิตอยู่
เพียงสัปดาห์มหายใจเข้าออกเท่านั้น

การคบบัณฑิต^{๓๐} หมายถึง บุคคลผู้ดำเนินชีวิตไปในทางกุศล คือ
คิดดี พูดดี ทำดีและดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้ทรงความรู้ ใฝ่หาความรู้ มี
ใจผ่องใสเป็นปกติ รู้จักใช้ปัญญารอบรู้ในเหตุและผล อนึ่งบัณฑิต หมายถึง ผู้
ประพฤติสุจริตด้วยกายวาจาใจ มีไม่ฆ่าสัตว์ ไม่กล่าวเท็จ ไม่ละโมภโลภเอา
ของผู้อื่น เป็นต้น ชื่อว่า บัณฑิต^{๓๑}

การบูชาบุคคลที่ควรบูชา^{๓๒} หมายถึง บูชานียบุคคล คือบุคคลที่
ได้สร้างหรือเคยสร้างคุณงามความงามดีมาแล้ว รวมถึงบุคคลที่กำลังสร้าง
คุณงามความดีในปัจจุบัน บุคคลที่ควรบูชานั้นไม่ได้หมายถึงเฉพาะฐานะ
หรือตำแหน่งเท่านั้น แต่หมายถึงคุณงามความดี พฤติกรรมหรือจรรยา
มารยาทที่บุคคลนั้นๆ สังสมประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ประจักษ์ปรากฏแก่
สังคม เช่น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มารดาบิดา เป็นต้น การบูชา
หมายถึงให้ด้วยความนับถือแสดงความเคารพเทิดทูน มี ๒ อย่าง คือ อามิส
บูชา และ ปฏิบัติบูชา คือ บูชาคนที่ควรบูชา^{๓๓}

^{๓๐} มงคล. (ไทย) ๑/๑๗.

^{๓๑} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท), มงคลสูตรวิภาควรรณและทศสารมณีภาค,
หน้า ๑๗.

^{๓๒} มงคล. (ไทย) ๑/๖๑.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๔.

การอยูในถิ่นที่เหมาสม^{๓๔} หมายถึง ถิ่นหรือประเทศที่ดี ไม้มี เรืองวุ่นวาย ไม้มีปัญหาร้ายแรง สภาพแวดล้อมอบอุนไม้มีพิษภัย ผู้คนอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุขร่มเย็น มีน้ำใจไมตรีโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สมัค สมานสามัคคีมีความเป็นพี่เป็นน้อง และผู้คนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

หลักธรรมในมกคลสูตร ๔ ประการเหล่านี้ มีการไม่คบคนพาล เป็นต้น คือปัจจัยภายนอกเชิงบวกที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ ของมนุษย์ให้ดีขึ้น คุณธรรมเหล่านี้จัดอยู่ในจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เพราะ เป็นการเตรียมมนุษย์ให้พร้อมเพื่อการพัฒนาตนเองในคุณธรรมที่สูงขึ้นต่อไป อีก ซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นต้นสำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อให้ชีวิตดำเนินไป ในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

๒. ด้านการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองตามหลักมกคลสูตร นอกจากจะอาศัยปัจจัย ภายนอกดังกล่าวมาแล้วจะต้องอาศัยปัจจัยภายในด้วย นั่นคือรู้จักพัฒนา ยกระดับตนเองให้สูงขึ้นอยู่เสมอ โดยดำเนินชีวิตตามหลักธรรมในมกคลสูตร

๖ ประการ คือ ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในกาลก่อน การตั้งตนไว้ชอบ พาหุสัจจะ ศิลปะ วินยที่ศึกษาดีแล้ว และวาจาสุภาษิต มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในกาลก่อน^{๓๕} หมายถึง การ เป็นผู้ได้ทำบุญไว้ในกาลก่อนหรือในอดีตนั้น ได้มีท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิยาม ไว้ดังนี้ ผู้มีกุศลอันสั่งสม คือมีอธิการอันทำไว้ปรารถนาพระพุทเจ้า พระ ปัจเจกพุทเจ้า และพระชินาสพ ในชาติล่วงมาแล้ว ชื่อว่า ผู้มีบุญอันทำไว้ ในก่อน

^{๓๔} มกคล. (ไทย) ๑/๙๔.

^{๓๕} มกคล. (ไทย) ๑/๑๐๗.

การตั้งตนไว้ชอบ^{๓๖} หมายถึง การดำรงตนให้อยู่ในศีลธรรม และดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิตและการทำงานให้มั่นคง ดังาม ก้าวหน้า ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังไม่ประมาท ได้แก่ การวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ของตน เป็นผู้ใหญ่ก็ประพฤติตนตัวอย่าง มีเมตตา อารีในผู้น้อย เป็นคนเสมอกันก็ให้ความเป็นมิตร ซื่อตรงและเผื่อแผ่แก่เขา เป็นผู้น้อยก็ประพฤติอ่อนน้อมให้ความเอื้อเฟื้อแก่ผู้ใหญ่ เช่นนี้ก็ชื่อว่าตั้งตนไว้ชอบ^{๓๗}

ความเป็นพหูสูต^{๓๘} หมายถึง การเป็นผู้สับดับรับฟังสิ่งที่ดี ๆ มากนั้น ได้มีท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิยามไว้ดังนี้ ความเป็นผู้มีสุตะมาก ชื่อว่า พหุสัจจะ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม อยู่ที่เมื่อผู้เรียนมาจะมาก หรือน้อยแล้วปฏิบัติตามที่เรียนมานั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุข ตลอดจนถึงความสำเร็จในชีวิตของตน เรียกว่า พหุสัจจะ และพหุสัจจะนี้ เมื่อผู้ศึกษาปฏิบัติอบรมให้เป็นคนดี จนกระทั่งเป็นคนบริสุทธิ์หลุดพ้นจาก กองทุกข์ทั้งปวงแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นมงคลสูงสุด เพราะเป็นเหตุให้ เจริญด้วยมณูษ์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

ความเป็นผู้มีศีลปะ^{๓๙} หมายถึง ความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งชื่อว่า ศีลปะ ความเป็นผู้มีสุตะมาก ชื่อพหุสัจจะ โดย อรรถ พหุสัจจะ ได้แก่ความเป็นผู้ฉลาดในกิจนั้นๆ อันเกิดขึ้นเพราะเรียน บ้าง เพราะฟังบ้าง ซึ่งพระพุทธรวณะหรือศีลปะภายนอก (พระพุทธรศาสนา) ยกความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงถือเอาด้วยสิปป ศัพท์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) กล่าวว่า การเป็นผู้ชำนาญ หรือเชี่ยวชาญในศีลปะนี้ ได้มีท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิยามไว้ดังนี้ คำว่า ศีลปะ

^{๓๖} มงค. (ไทย) ๑/๑๒๔.

^{๓๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาภูมิราขวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕๑.

^{๓๘} มงค. (ไทย) ๑/๑๔๓.

^{๓๙} มงค. (ไทย) ๑/๑๕๘.

ศาสตรนั้น หมายถึงวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยหัตถกรรม การช่างต่างๆ คือ การก่อสร้าง การถาก การตัด การวาด การเขียน การปั้น การปรุ้ง การจัก การสาน การเย็บปักถักร้อย ตลอดจนการตัดผ่าบาดแผล เป็นอาทิ ^{๔๐}

วินัยที่ศึกษาดีแล้ว ^{๔๑} หมายถึง วินัย คือ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้หรือคนในวงการหนึ่งๆ หรืออาชีพหนึ่งๆ วินัยคือการลงโทษผู้ไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือข้อบังคับที่กำหนดไว้ วินัยเป็นความคาดหวังของสังคมที่จะให้บุคคลมีความประพฤติในสิ่งที่ถูกที่ควรอันจะส่งผลให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและสังคม วินัยของคฤหัสถ์และของบรรพชิต จึงเป็นกฎข้อบังคับ คัมภีรของหมู่คณะให้ตั้งงาม คือมีอาญาเหนือคอยกำกับจะลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน และมีระเบียบทำให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวกลับใจทำให้ถูกต้อง เมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินัยถูกต้องแล้ว เชื่อว่าได้ศึกษาวินัยมาดี เป็นผู้ที่มีระเบียบอันดีงามประพฤติสงบเสถียรเรียบร้อย ชวนให้หมู่คณะเกิดศรัทธาเลื่อมใส ร่วมกันจรจรโลงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลก มีชีวิตเจริญด้วยคุณธรรม

วาทาสุภาษิต ^{๔๒} หมายถึง วาทาเป็นสุภาษิต ได้แก่ วาจิสุจิริต ๔ ประการ คือ พุดคำสัตย์จริงสมานสามัคคีและส่งเสริมความสามัคคี พุดสุภาพ นุ่มนวล พุดไพเราะนึมนวล น่าฟังและพุดเป็นประโยชน์เป็นธรรม เป็นคำพุดที่ผู้พุดกลั่นกรองไว้ดีแล้ว มีใช้สักแต่พุด เป็นคำพุดที่พอเหมาะพอดี เป็นคุณทั้งแก่ตัวผู้พุดและผู้ฟัง การพุดคำจริงพุดสมานไมตรี พุดไพเราะ และพุดมีประโยชน์ จัดเป็นวาทาสุภาษิตเป็นที่รักใคร่นับถือของคนอื่น เป็นมงคลแก่ผู้พุดวาทาสุภาษิตนี้พระพุทธร่องค์จิ่งตรัสว่า เป็นมงคลสูงสุด เป็นเหตุให้ผู้พุดได้ประโยชน์ชาตินี้และประโยชน์ชาติหน้า

^{๔๐} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท).มงคลสูตรติวภาคบรรยายและทศบารมีวิภาค, หน้า ๓๑.

^{๔๑} มงค. (ไทย) ๑/๑๗๘.

^{๔๒} มงค. (ไทย) ๑/๒๖๐.

การดำเนินชีวิตตามหลักการพัฒนาตนเอง ๖ ประการ มีความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในปางก่อนเป็นต้น ดังกล่าวนานี้ ซึ่งแต่ละหัวข้อธรรมก็สอดรับกันเป็นอย่างดี เมื่อบุคคลมีบุญกุศลที่เคยได้กระทำไว้แล้วในปางก่อนเป็นวาทสนาหนุนนำทำให้เกิดสัมมาทิฐิตั้งตนไว้ในทางที่ชอบกอบปรกับได้สดับตรับฟังศึกษามากเกิดสติปัญญาเฉลียวฉลาดฝึกฝนอบรมตนจนเกิดความเชี่ยวชาญในศิลปะวิทยาแขนงต่างๆ อีกทั้งมีวินัยคอยกำกับไม่ให้ตนประพฤติดไปในทางที่ผิดดำรงตนในกายสุจริตมโนสุจริตและวจีสุจริตหลักธรรมเหล่านี้คือหลักสำหรับการพัฒนาตัวเองอย่างแท้จริง เมื่อบุคคลปฏิบัติตามแล้วย่อมเกิดการพัฒนาศักยภาพชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี

๓. ด้านการทำหน้าที่ทางครอบครัว

สถาบันทางครอบครัวเป็นสถาบันเล็กๆ แต่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก สังคมจะเจริญรุ่งเรืองได้ดั้นนั้น เราต้องยอมรับว่าส่วนหนึ่งก็มาจากการที่ครอบครัวแต่ละครอบครัวในสังคมอยู่กันอย่างสันติสุข ต่างไว้วางใจซึ่งกันและกัน และต่างก็สงเคราะห์ต่อกันและกัน ฉะนั้น ในมงคลสูตรนี้พระพุทธองค์จึงเน้นที่หน้าที่ทางครอบครัวว่าหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของชีวิตที่จะปฏิบัติคือ การบำรุงบิดามารดา การเลี้ยงดูบุตรธิดา การเลี้ยงดูภรรยา และการทำงานไม่คั่งค้าง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การบำรุงมารดาบิดา^{๔๓} หมายถึง การเลี้ยงดูบิดามารดา เพราะบิดามารดาได้ทำหน้าที่ซึ่งเป่าหมายที่สำคัญแห่งหน้าที่ของท่านนั้นอยู่ที่การให้กำเนิดแก่เรา และการให้อุปการะเลี้ยงดูเรา ฉะนั้นเราต้องอุปการะเลี้ยงดูในเวลาท่านแก่ชรา สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร) กล่าวว่า มารดากับบิดาท่านเป็นผู้ให้ชีวิตเลือดเนื้อทรัพย์สินคุณธรรมวิชาความรู้และหลักฐานแก่บุตร บุตรมีชีวิตรอดปลอดภัยและเจริญเติบโตช่วยตัวเองได้ ก็ด้วยความอุปการะเลี้ยงดู ฝึกฝนอบรมสั่งสอนท่านรักและหวังดี มีความ

^{๔๓} มงคล. (ไทย) ๑/๒๘๗.

ห้วงใยบุตรตั้งแต่ว่าบุตรเกิดในครรภ์ ช่วยกันทะนุถนอมด้วยความเอื้อเฟื้อ เมื่อบุตรคลอดจากครรภ์แล้ว ช่วยกันเลี้ยงบำรุงรักษาให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเมื่อไม่สบายก็ไม่นเป็นอันกินอันนอน ก็เฝ้าพยาบาลรักษาตลอดคืนจนกว่าจะบุตรหายบุตรเจ็บบิดามารดาก็พลอยเจ็บไปด้วย ความรักของบิดามารดาเป็นความรักบริสุทธิ์และเสียสละเพื่อความสุขความเจริญของบุตร^{๔๔}

การสงเคราะห์บุตร^{๔๕} หมายถึง การสงเคราะห์บุตรธิดาโดยสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในสุจริต ในความโอบอ้อมอารี ในศิลปวิทยา สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) ได้นิยามการสงเคราะห์บุตรธิดาของบิดามารดาไว้ว่า บุตรธิดาย่อมเป็นวัตถุที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย บุตรธิดาเป็นผู้สืบสายโลหิตให้วงศ์สกุลแพร่หลาย คำว่าบุตร แปลว่า ลูก มีความหมาย ๒ ประการ คือ ๑.ผู้ทำสกุลให้บริสุทธิ์๒. ผู้ยังหทัยของพ่อแม่ให้เต็มอิม^{๔๖}

การสงเคราะห์ภรรยา^{๔๗} หมายถึง การสงเคราะห์เลี้ยงดู คือ การสนับสนุน ให้กำลังใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลให้เป็นอยู่อย่างมีความสุข สามภรรยาควร เป็นคนมีศีลธรรมเสมอกัน เชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีสติครองตน ระมัดระวังกิริยาวาจา เลี้ยงดูกันโดยชอบธรรม รู้จักพูดคำไพเราะอ่อนหวาน คำสัณนิษฐานสามัคคี ไม่เป็นศัตรูจงล้งจองผลาญกัน ไม่ทำพูด คิดให้ต้องเดือดร้อนใจกันในภายหลัง สามภรรยาผู้มีน้ำใจหวังดีต่อกันต่างสงเคราะห์ตามหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ไม่บกพร่อง ย่อมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ ยศ คือ ความนับถือจากมวลชนด้วยเกียรติ คือ ชื่อเสียงดีงาม เลื่องลือระบือไป และด้วยความสุภาพ สุขใจ พร้อมทั้งความรักใคร่สนิทสนมกันไม่จีจจาง

^{๔๔} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลยอตชีวิต, หน้า ๗๗.

^{๔๕} มงคล. (ไทย) ๑/๓๖๙.

^{๔๖} สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี), มงคลในพระพุทธศาสนา, หน้า ๘๕.

^{๔๗} มงคล. (ไทย) ๑/๓๓๘๗.

การงานอันไม่อากุล^{๔๘} หมายถึง การทำงานด้วยความตั้งใจ ไม่
 เหลาะแหละนับว่าเป็นกิจที่ดี หมายถึงการไม่ละทิ้งการทำงานให้ค้างค้าง การ
 งานไม่เสียหาย การงานไม่สับสน ด้วยความตั้งใจจริง เอาจริงเอาจังในการ
 ทำงาน มีความขยันหมั่นเพียรและทำงานตรงเวลา ไม่มีการ
 ผลัดวันประกันพรุ่ง พระมหาอุดม ชาตเมธี กล่าวว่า การทำงานไม่ค้างค้าง
 เป็นการพัฒนาดนให้ประสบผลสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน
 ต่างๆ อย่างแน่นอน^{๔๙} การงานเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาชีวิตครอบครัว
 และพัฒนาชาติ เป็นทรัพยากร คือ บ่อเกิดแห่งทรัพยากรสินเงินทอง เป็นเครื่อง
 ป้องกันความเสื่อมโทรมทั้งปวง และนำมาซึ่งความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์
 ทุกอย่าง ความมั่งคั่งของคนประชาชนและประเทศชาตินั้น ก่ออยู่ที่การงาน
 ทั้งสิ้น บุคคลมีชีวิตอยู่ได้ด้วยปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยา
 รักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถซื้อหามาได้ด้วยทรัพย์ และทรัพย์สินย่อม
 ได้มาจากการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “อาชีพ” งานที่จะก่อให้เกิด
 รายได้ดีนั้นต้องเป็นงานที่ดี คืองานที่ประณีตและทำสำเร็จเรียบร้อยไม่ค้าง
 ค้าง เป็นมงคลเพราะก่อให้เกิดผลอันงามและทำลายอาสวะบางอย่าง เช่น
 ความเกียจคร้าน เป็นต้น

ดังนั้น การดำเนินชีวิตทางด้านครอบครัวตามหลักของมงคลที่
 พระพุทธรองค์ได้ตรัสไว้นี้ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์พร้อมไม่
 ขาดตกบกพร่อง บิดามารดาทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรธิดา บุตรธิดาก็บำรุง
 อุปัฏฐากดูแลมารดาบิดา สามีภรรยาก็ดูแลซึ่งกันและกัน ต่างคนต่าง
 ช่วยกันทำมาหากินทำงานตามหน้าที่ของตนอย่างดีแล้ว สถาบันครอบครัว
 ย่อมเข้มแข็งและเป็นฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอีกด้วย

^{๔๘} มงคล. (ไทย) ๑/๑๗.

^{๔๙} พระมหาอุดม ชาตเมธี, การพัฒนาดนตามหลักมงคลของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์มหาเปริยญ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๓.

๔. ด้านการทำหน้าที่ทางสังคม

การอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ เราต้องยอมรับว่าการไว้วางใจซึ่งกันและกันและการสงเคราะห์ต่อกันและกันนั้น มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก ตลอดจนการประพฤติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมก็มีส่วนสำคัญ ฉะนั้น ในมงคลสูตรส่วนนี้พระพุทธองค์จึงเน้นความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของมนุษย์ในสังคม ๔ ประการ คือ การบำเพ็ญทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ การทำงานไม่มีโทษ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การบำเพ็ญทาน^{๕๐} หมายถึง การให้ปันนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม การให้สิ่งของที่ควรให้ของตนแก่คนอื่นที่ควรให้ เป็นการเปลี่ยนความสุขของตนแก่คนอื่น เป็นการแสดงให้เห็นถึงน้ำใจที่ดีงาม เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยน้ำใจโอบอ้อมอารีเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมกัน ทานการให้ปันนี้ ย่อมทำให้เป็นที่รักที่ชอบใจของคนหมู่มาก บัณฑิตยกย่องสรรเสริญผู้ให้ย่อมรักษาไมตรีไว้ ผู้มีปัญญาให้ความสุขย่อมได้รับความสุข ผู้ให้ของเลิศย่อมได้ผลที่เลิศ ผู้ให้สิ่งประเสริฐย่อมได้ฐานะประเสริฐ การให้ทานทำให้จิตใจของผู้บำเพ็ญทานสะอาด จิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้บำเพ็ญทาน คิดอ่านทำมาหากินเก่ง เป็นผู้น้อยน่ารัก เป็นผู้ใหญ่น่าเคารพ เป็นผู้เสมอกันน่านับถือ

การประพฤติธรรม^{๕๑} หมายถึง ธรรมจริยา คือ การตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ อันประกอบด้วย กายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ และมโนสุจริต ๓ การตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถก็คือการประพฤติธรรม การประพฤติเป็นสุจริต ได้แก่ประพฤติเป็นกุศลกรรมบถ เพราะสุจริตธรรมเป็นคำรวมแห่งความดี มีจุดสำคัญอยู่ที่ไม่ทำชั่ว ไม่พูดชั่ว และทำดี พูดดี คิดดี

^{๕๐} มงค. (ไทย) ๒/๑.

^{๕๑} มงค. (ไทย) ๒/๔๔.

สุจริตธรรมเป็นความดีของมนุษย์ การอบรมให้มีสุจริตธรรมสำคัญเท่ากับการอบรมตนให้มีวิชาความรู้

การสงเคราะห์ญาติ^{๕๒} หมายถึง การแบ่งปันให้แก่ญาติทางสายเลือดทั้งพ่อ-แม่ เท่าที่จะพอนับกันได้ คือ ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา บุตรธิดา หลาน หลาน น้าเป็นญาติทางสายเลือด โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่คิดร้ายไม่พุดร้าย และไม่ทำร้ายต่อกัน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า ญาติ หมายถึง พี่น้องที่นับกันรู้ได้ ผู้ร่วมสายโลหิตกันทางบิดาหรือมารดา ปัจจุบันท่านให้นับญาติ ๗ ชั้น คือ นับทางมารดาก็ได้ นับทางบิดาก็ได้ ชั้นของตนเองเป็นชั้นที่ ๑ ข้างบนเป็น ๓ (ถึงทวด) ข้างล่าง ๓ (ถึงหลาน) นับเป็นญาติ คือ เป็นการสงเคราะห์ญาติ^{๕๓} การสงเคราะห์ญาติเป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะทำให้ความเป็นญาติพี่น้องดำรงอยู่ได้ เป็นเหตุให้หมู่ญาติมีความรักสามัคคีเคารพนับถือกัน ทำให้เกิดความอบอุ่นในหมู่ญาติ การสงเคราะห์เป็นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน การสงเคราะห์ญาติ พระองค์จึงตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด

การทำงานที่ไม่มีโทษ^{๕๔} หมายถึง การงานใด เมื่อทำแล้วไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใครไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ยาก และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น การงานนั้นเป็นการงานที่ปราศจากโทษ การทำงานโดยทำถูกกฎหมาย ประเพณี ศีลและขอบธรรม ช่วยส่งเสริมผู้ปฏิบัติให้ปราศจากโทษและก้าวหน้าไปสู่ความสุขความเจริญในชีวิตและครอบครัว

ดังนั้นการทำหน้าที่ทางสังคม ตามหลักมงคลเหล่านี้มีการบำเพ็ญทานบำเพ็ญกุศลพอสมควรแก่ฐานะของตน ประพฤติธรรมตาม

^{๕๒} มงคล. (ไทย) ๒/๗๘.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๕.

^{๕๔} มงคล. (ไทย) ๒/๘๗.

สมควรแกธรรม สงเคราะห์ญาติตามความเหมาะสมและทำงานไม่มีโทษงาน ที่สุจริต จัดได้ว่าปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมมนุษย์อย่างถูกต้องดีงาม ย่อม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างแท้จริง

๕. ด้านการสร้างเสริมศีลธรรม

การสร้างเสริมศีลธรรมเป็นการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบที่ทาง สังคมได้วางไว้ ตลอดจนการรักษากาย วาจา ให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ไม่ไปประทุษร้ายผู้อื่นคือ การงดเว้นจากบาป การงดเว้นจากการ ดื่มน้ำเมา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การงดเว้นจากบาป^{๕๕} หมายถึง การงดเว้นอกุศล คือ ความชั่ว ความผิด สิ่งชั่วร้าย สิ่งที่ทำให้มีผลที่จะรับคือความเดือดร้อน ทุกข์ใจ เศร้าใจ และการงดเว้นจากความชั่วหรือบาปชนิดต่างๆ เช่น ความโลภ ความโกรธ เป็นต้น การหยุดการทำกายทุจริต วาจาทุจริต มโนทุจริต อันเป็นหนทางแห่ง ความชั่วร้าย ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ทำให้สภาพจิตลง ถ้าเคยทำบาปก็หยุด เลิกทำ ไม่ทำอีกต่อไป ถ้าไม่เคยทำบาป ก็มีเจตนางดเว้นไม่ทำอีกเช่นกัน

การเว้นจากการดื่มน้ำเมา^{๕๖} หมายถึง การงดเว้นจากสิ่งเสพติด ให้โทษต่าง ๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาท การปราศจากสติ บุคคลผู้ ปราศจากความเจริญก้าวหน้าทางจิตใจ นอกจากจะต้องงดเว้นจากบาปชั่ว ร้ายต่างๆ ยังต้องงดเว้นจากสิ่งซึ่งบั่นทอนชีวิตด้วย อันได้แก่ ของมีนเมาออก ฤทธิ์แก้ร่างกายและจิตใจ ทำให้สติฟั่นเฟือน บ้าคลั่งและเป็นเหตุให้ก่อความ เลวร้ายแก่ชีวิต เพราะเมื่อบุคคลขาดสติสัมปชัญญะเสียแล้ว ก็สามารถจะ ทำ ความชั่วได้โดยง่าย การสำรวมหรืองดเว้นการดื่มน้ำเมา มีหลักปฏิบัติ คือ เลิกดื่มเหล้าโดยเด็ดขาด โดยตระหนักและคิดไตร่ตรองให้เห็นโทษของน้ำเมา พยายามควบคุมตนเองบังคับจิตใจตนเองมีสติไม่ประมาท ไม่ให้ตกเป็นทาส

^{๕๕} มงค. (ไทย) ๒/๑๓๒.

^{๕๖} มงค. (ไทย) ๒/๑๒๓.

ของยาเสพติดโดยการหมั่นออกกำลังกาย เล่นกีฬา หางานทำ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น คั่นคว่ำอ่านหนังสืออยู่เฉย หมั่นฝึกสมาธิ เจริญวิปัสสนา ยึดมั่นในศีล ทาน ภาวนา การปฏิบัติดังกล่าวนี้เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกทางหนึ่ง

การเสริมสร้างศีลธรรมต่อตนเองถือว่าเป็นหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตเช่นการงดเว้นจากบาปหรือสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง อันทำให้จิตใจเศร้าหมอง การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นเหตุบุคคลเสียสติสัมปชัญญะควบคุมตัวเองไม่ได้ เมื่อควบคุมตัวเองไม่ได้อาจทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา ดังนั้นหากบุคคลประพฤติปฏิบัติตนตามหลักมกมลด้าน การเสริมสร้างศีลธรรมนี้แล้ว ย่อมเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับชีวิตของตนเอง อีกทางหนึ่ง

๖. ด้านการศึกษาธรรม

การศึกษาธรรม เป็นการเน้นที่ความเป็นผู้สามารถพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องจากระดับที่ผ่านมา คือ เป็นผู้มึคุณธรรมด้านดีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ก่อนที่จะนำคุณธรรมระดับต่อไปไปปฏิบัติเพื่อคุณงามความดีที่สูงๆ ขึ้นได้ โดยประกอบด้วย การฟังธรรมตามกาล ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่าย การคบหากับสมณะ การสนทนาธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การฟังธรรมตามกาล^{๕๗} หมายถึง การฟังธรรมะตามฤดูกาล คือ ในกาลใด จิตสหรคตด้วยอุทธัจจะหรืออุกุกุศลวิตกเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งครอบงำ การฟังธรรมเพื่อบรรเทาวิตกเหล่านั้น ชื่อว่า การฟังธรรมโดยกาล การฟังสิ่งที่ดีมีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นเสียงธรรมเสียงมงคล เสียงธรรมย่อมประกอบด้วยคุณความดี แสดงเหตุผลเข้าถึงจิตใจ จับใจ ถูกใจ เป็นเสียงสุภาสิต ชอบธรรม ชอบวินัย และชอบด้วยกฎหมาย ชักชวนให้ผู้ฟังมุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติชอบตามกำลังของตน

^{๕๗} มกค. (ไทย) ๒/๒๙๒.

ความอดทน^{๕๘} หมายถึง การมีขันติหรือมีความอดทน อดกลั้น ต่อกิเลสต่างๆ เช่น ความโกรธ เป็นต้น ที่มากระทบเข้า เพราะขันติเป็น คุณธรรมช่วยบำรุงกำลังให้แข็งแรงแรงกล้า หันหน้าเข้าต่อสู้กับอุปสรรค ทั้งหลายและสามารถเอาชนะงานที่ยาก งานหนักและงานใหญ่ได้เสมอ ความอดทนเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเครื่องประคองจิตใจไม่ให้หือถอย เมื่อ ประสบความลำบาก ตรากตรำหรือความทุกข์ยาก ให้อดทนต่อสู้ความ ลำบากตรากตรำไปจนกว่าการทำงานที่ทำให้เกิดความสำเริง รู้รักษาจิตใจให้เป็น ปกติ ไม่หงุดหงิดฉุนเฉียวในเมื่อประสบอารมณ์ร้ายยั่วให้เกิดโทสะ ต้อง อดทนห้ามใจมิให้แสดงกิริยาจากหายาคายออกมาให้คนอื่นเห็น ทำให้ น่ารัง น่าเคาพนักถือ ไม่ยอมแพ้อุปสรรคทั้งภายในและภายนอก เป็น กำลังใจให้สามารถต่อสู้กับกิเลสทั้งหลาย ให้สงบราบคาบหมดไป

ความเป็นผู้ว่าง่าย^{๕๙} หมายถึง การเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย หรือ ความเป็นผู้มีความอ่อนน้อม คุณธรรมข้อนี้จึงเหมาะแก่คนทุกวัย จะพึง ยึดถือปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน คนว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี คือ ผู้ที่มีความดี รอคอยอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ มุ่งแต่จะไปปรับเอาแต่ความดี ตั้งใจฟังคำตักเตือนคำสอนจากผู้อื่น ยินดีรับและทำตามคำตักเตือนและคำ สอนตลอดจนรู้คุณของผู้ตักเตือนหรือผู้สอนด้วยดี

การได้เห็นสมณะ^{๖๐} หมายถึง การเห็นสมณะเป็นอุดมมงคล คำ ว่าสมณะ แปลว่าผู้สงบ ในที่นี้สมณะหมายถึงบรรพชิตหรือนักบวช ที่ได้รับ การฝึกฝนอบรมกายวาจาใจ และปัญญา เพื่อดับกิเลสมาแล้วเป็นอย่างดี การได้พบเห็นสมณะหรือคบหาสมณะนี้ เป็นเหตุให้ได้พบเห็นตัวอย่างที่ดี จากการปฏิบัติ จากการศึกษาค้นคว้า จากการดำเนินชีวิตที่สันโดษ มกน้อย

^{๕๘} มงค. (ไทย) ๒/๓๑๒.

^{๕๙} มงค. (ไทย) ๒/๓๓๒.

^{๖๐} มงค. (ไทย) ๒/๓๔๒.

กินน้อย ใช้น้อย ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายของสมณะและทำให้ได้คุณค่าที่มีประโยชน์มากที่สุดให้แก่ชีวิต และยอมได้รับการอนุเคราะห์จากท่าน

การสนทนาธรรมตามกาล^{๖๑} หมายถึง การสนทนาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นการสนทนาธรรมตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม โดยนำหลักธรรมที่ได้เล่าเรียนศึกษามาเพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดเป็นความชั่วจะได้ละเว้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศลจะได้ตั้งใจทำให้มาก ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมะ สามารถฟื้นฟูทบทวนและระลึกความจำถึงหัวข้อธรรม ทำให้มีความรู้แตกฉานในวิชาการสามารถชำระ จิตให้สะอาดไม่หงอยเหงา มีจิตใจเบิกบาน เฉลียวฉลาดซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต การสนทนาธรรมตามกาลที่ควร เป็นอุบายประคับประคองจิตใจให้บุคคลดำเนินไปในทางที่ถูกต้องชอบธรรม สามารถฟื้นฟูทบทวนและระลึกความจำถึงหัวข้อธรรม ทำให้มีความรู้แตกฉานในวิชาการ สามารถชำระ จิตให้สะอาดไม่หงอยเหงา มีจิตใจเบิกบาน เฉลียวฉลาดซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ดังนั้นหลักการดำเนินชีวิตด้านการศึกษาศาสนาจึงเป็นอีกแง่มุมหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่จะพึงมี เมื่อวาสนาถึงพร้อมแล้ว บุคคลได้ฟังธรรมตามกาลเวลาที่เหมาะสม มีความอดทนและเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายฟังน้อมกายเข้าไปหาสมณะผู้รู้ผู้แตกฉานธรรมแล้วทำการสนทนาธรรม ซักถามข้อธรรมที่ตนเองได้ฟังมาแล้วแต่ยังไม่เข้าใจได้แจ่มชัดเพื่อขจัดความสงสัยนั้นแล้วนำมาพิจารณาไตร่ตรองและนำมาประพฤติปฏิบัติจัดได้ว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพชีวิตของตนเองอีกระดับหนึ่ง เพื่อมุ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

^{๖๑} มจก. (ไทย) ๒/๓๕๔.

๗. ด้านคุณธรรม

คุณธรรม เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมศักยภาพภายในของมนุษย์ หรือหลักธรรมที่ช่วยเสริมบุคลิกภาพของมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ ความไม่ประมาทในธรรม การมีสัมมาคารวะ ความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความสันโดษ ความกตัญญู มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความไม่ประมาทในธรรม^{๖๒} หมายถึง การไม่ดูถูก ยอมรับ นับถือ และยกย่องพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความไม่ประมาทเป็นยอดธรรมประจำใจ เป็นมูลเหตุให้ความชั่วอกุศลธรรมเสื่อมหายไปและเพิ่มพูนความดีกุศลธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจ ค ว า ม ไม่ประมาทนับเป็นคุณธรรมสำคัญที่สนับสนุนความดีให้งอกงาม และทำลายความชั่วร้ายให้หมดไป ตรงกันข้ามกับความประมาทซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญที่จะส่งเสริมความชั่วให้เพิ่มพูนและทำลายความดีให้สูญสิ้นไป

ความเคารพ^{๖๓} หมายถึง การนอบน้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่ควรนอบน้อม สิ่งที่ควรเคารพนับถือ การทำความเคารวะ ได้แก่ การทำความเคารพ ทำความนับถือ การทำจิตใจ ให้เข้มแข็ง ให้เด็ดเดี่ยว ให้หนักแน่น ให้เชื่อถือให้เชื่อฟัง ให้ยึดมั่นในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมารดาบิดา และผู้ควรแก่การเคารพนับถือ การเคารพเป็นคุณธรรมเฉพาะของมนุษย์ เป็นยอดดีของมนุษย์อย่างหนึ่ง มิใช่คุณธรรมพื้นหรือขั้นต่ำ แต่เป็นคุณธรรมชั้นสูงสูงจนกระทั่งคนใจต่ำปฏิบัติไม่ได้ พระบางรูปยอมต้องอาบัติ ทหารบางคนยอมถูกขัง คนบางคนบางพวกเสียสมบัติผู้ดี เพราะตัวต่ำไม่อาจทำคารวะซึ่งเป็นคุณธรรมชั้นสูงได้ เหมือนคนเตี้ยหยิบเอาของบนที่สูงต้องปีนตัวปีนใจทำ ดังนั้น ท่านจึงจัดคารวะธรรมไว้ในชั้นเกือบจะสูงสุดของมงคล

^{๖๒} มงคล. (ไทย) ๒/๑๗๘.

^{๖๓} มงคล. (ไทย) ๒/๑๙๑.

ความประพฤดิถอมตน^{๖๔} หมายถึง ความถอมตัว ซึ่งตางจาก ความเคารพ นิวาตะ คือ ความถอมตัว การถอมใจของเราเอง นิวาตะ เป็นการมองความบกพรองของตัวเอง และปรับใจตัวเราเองใหเหมาะสมที่จะ รัยถ่ายทอดความดีจากคนอื่น ความสุภาพถอนนอมถอมตน เปนมารยาท ทางสังคม ความถอมตน เปนจริยธรรมที่มีความสำคัญมากในการครองตน การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป การติดต่อประสานงานและการ สร้างมนุษยสัมพันธที่ตั้น ความสุภาพถอนนอมถอมตนเปนสิ่งที่สำคัญมาก การฝึกฝนตนเองใหมีความถอมตน ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพใหสุภาพ นุ่มนวล เปนที่รักของบุคคลทั่วไปและผู้ที่เราได้พบปะสนทนาด้วย

ความสันโดษ^{๖๕} หมายถึง สันโดษด้วยปัจจัยที่มีอยู การละ ความยินดียิราย ในอัฐารมณและอนัฐารมณ ยินดีอยูในอารมณทั้งปวง โดยความสม่าเสมอ นั้น ชื่อว่าผู้สันโดษโดยสม่าเสมอ ความเป็นผู้มี ความยินดี โดยอาการสม่าเสมอ ยินดี ชอบใจ พอใจ อิ่มใจ จูใจ กับของของตนโดยมี ความยินดี ตามมี ตามได้และตามสมควรพอใจ ชอบใจ อิ่มใจ จูใจ สุขใจ กับ สิ่งที่เป็นของๆ ตนก็ได้ มีความพอใจกับสิ่งที่ตนทำมาหาได้โดยชอบธรรม

ความกตัญญู^{๖๖} หมายถึง การเป็นผู้รูู้ปการะที่ผู้อื่นได้กระทำ แก่ตนเอง จัดเป็นพื้นฐานของคนดี จัดเป็นคุณธรรมชั้นสามัญ สิ่งทีควร กตัญญูสิ่งทีควรแสดงความกตัญญูกตเวทีแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท ได้แก่ ๑. กตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า บิดามารดา ครูอาจารย์ และบุคคลอื่นๆ เช่น เพื่อนๆ ทีมีพระคุณต่อเรา ๒.กตัญญูต่อสัตว์ คือ สัตว์ทุกประเภททีมีคุณ ต่อเรา ๓.กตัญญูต่อสิ่งของ คือ สิ่งของทุกประเภททีมีคุณประโยชน์ต่อเรา ๔. กตัญญูต่อสถาบัน คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ๕.กตัญญู

^{๖๔} มงค. (ไทย) ๒/๒๒๐.

^{๖๕} มงค. (ไทย) ๒/๑.

^{๖๖} มงค. (ไทย) ๒/๒๓๐.

ตนเอง คือ รู้จักและมองเห็นคุณค่าของตัวเอง ๖.กตัญญูต่อธรรม คือ รู้จักและเข้าใจถึงความเป็นจริงของสังขธรรม

ดังนั้น ความไม่ประมาทในธรรม การมีสัมมาคารวะ ความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความสันโดษ และความกตัญญู นับได้ว่าเป็นศาสตร์การดำเนินชีวิตในด้านคุณธรรมอีกด้านหนึ่งที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ

๘. ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง

การปฏิบัติตนขั้นสูง เป็นกระบวนการปฏิบัติอันเป็นมรรควิธีหรือหนทางแห่งการเข้าถึงเสรีภาพอย่างแท้จริงทั้งกายและใจ โดยประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ คือ การบำเพ็ญตบะ การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นแจ้งในอริยสัจ และการรู้แจ้งซึ่งพระนิพพาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเผาผลาญบาป^{๖๗} หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องเผาผลาญบาป ชื่อว่า ตบะ ธรรมที่ชื่อว่า ตบะ เพราะอรรถว่าเผาผลาญซึ่งธรรมทั้งหลายอันลาม, ขันติ ชื่อว่า ตบะศีล ชื่อว่า ตบะกิจมีการเรียนพระพุทธรูปเป็นอาทิ ก็ชื่อว่า ตบะ หลักแห่งการบำเพ็ญความเพียรเป็นหลักปฏิบัติเพื่อเผาผลาญขับไล่กิเลสให้หลุดพ้นออกไปจากใจนั้นมี ๒ ประเภท คือ ๑.แบบค่อยเป็นค่อยไป (สัลเลหะ) เป็นการผินกิเลส โดยการปฏิบัติแบบค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ ขัดเกลากันไป ๒.แบบหักโหมรุนแรง (อุตังคะ) เป็นการเผาผลาญกิเลสที่หักโหมรุนแรงเด็ดขาดเป็นการปฏิบัติอุบาสยได้รวดเร็วฉับพลัน ผู้ปฏิบัติต้องมีความอดทน ความพากเพียร มีกำลังใจ มีความกล้าหาญที่สูงมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแนวปฏิบัติสำหรับภิกษุ สำหรับฆราวาสก็เลือกปฏิบัติไปตามความเหมาะสม การบำเพ็ญตบะแบบหักโหมเรียกว่า อุตังควัตร

^{๖๗} มงคล. (ไทย) ๒/๓๕๗.

การประพฤติพรหมจรรย^{๖๘} หมายถึง การประพฤติเพื่อควม
บริสุทธิ์หมดจดแหงชีวิต ชื่อว่าพรหมจรรยมี ๑๐ อย่าง ด้วยสามารถแหง
ทาน เวยยาวัจจะ เบญจศีล อัปมัญญา เมถุนวิริติ สทาสนโดข วิริยะ องค
อุโบสถ อริยมรรคและศาสนา พรหมจรรยทุกชั้นจะตั้งมั่นอยู่ได้ตองอาศัย
การฝึกสมาธิเป็นหลักพื้นฐานและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นโดยการยึด
หลักศีล สมาธิ ปัญญา

การเห็นอริยสัจ^{๖๙} หมายถึง การเห็นแจ้งในความจริงอย่างสูงสุด
หรือการเห็นความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ซึ่งมีเห็นความทุกข์ สมุทัย
นิโรธ และมรรค อริยสัจ ๔ นี้มีความเป็นเอกภาพอยู่ในตัวแล้วคือมีความ
สมบูรณ์พร้อม ไม่ขาดไม่เกิน จะตัดออกไม่ได้ เพราะเป็นธรรมที่ต้องใส่ใจการ
ปฏิบัติถึง ๔ ประการ คือ ธรรมที่ควรกำหนดรู้ (ทุกข์) ธรรมที่ควรละ (สมุทัย)
ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง (นิโรธ) และธรรมที่ควรทำให้เจริญ (มรรค) ดังนั้น ถ้า
มองโดยภาพรวมแล้ว อริยสัจทั้ง ๔ ประการนี้ก็คือการสอนให้มองเห็นความ
เป็นไปของสรรพสิ่งว่าอยู่ในอำนาจของเหตุและผล

การกระทำนิพพานให้แจ้ง^{๗๐} หมายถึง การทำให้แจ้งซึ่งทุกข์นิ
โรธ เป็นการทำให้ประจักษ์แจ้ง บรรลุถึงภาวะดับทุกข์ พุดงาย ๆ ว่า เข้าถึง
ภาวะที่แก้ไขปัญหาดได้เสร็จสิ้นแล้ว บรรลุถึงจุดหมายที่ต้องการสูงสุด และ
เข้าถึงภาวะที่เป็นอิสระปลอดโปร่งอย่างแท้จริงและโดยสมบูรณ์บริบูรณ์ คือ
ภาวะแห่งพระนิพพาน ดังนั้นนิพพานจึงเป็นสภาวะที่สิ้นกิเลสและทุกข์ทั้ง
ปวง ดับภพ ดับชาติ ตัดขาดจากสังสารวัฏ คือ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก
ต่อไป

จะเห็นได้ว่า การบำเพ็ญตบะ การประพฤติพรหมจรรย การ
เห็นแจ้งในอริยสัจ และการรู้แจ้งซึ่งพระนิพพาน หลักธรรมเหล่านี้นับได้ว่า

^{๖๘} มงค. (ไทย) ๒/๑.

^{๖๙} มงค. (ไทย) ๒/๓๔๖.

^{๗๐} มงค. (ไทย) ๒/๔๐๗.

เป็นการปฏิบัติตนขั้นสูงในการดำเนินชีวิต หากชีวิตของบุคคลมีวาสนาสามารถปฏิบัติตามหลักมกศลธรรมเหล่านี้ได้ นับได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐยิ่ง และเป็นศาสตร์การดำเนินชีวิตที่ยากนักที่มนุษย์ปุถุชนผู้หนาด้วยกิเลสจักปฏิบัติตามได้

๙. ด้านผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ผลสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เป็นเป้าหมายที่คนทุกคนควรเข้าถึงให้ได้ เพราะว่าเป็นเป้าหมายที่เต็มไปด้วยเสรีภาพจากเครื่องเศร้าหมองใจทุกประการ โดยประกอบด้วย ความมีจิตไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากอฐลี จิตเกษมจากโยคะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม^{๗๑} หมายถึง ความที่จิตไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘ ประการ ซึ่งมีความสุขหรือทุกข์ และมีสรรเสริญหรือนินทา เป็นต้น คือ จิตอันโลกธรรมให้หวั่นไหวไม่ได้ ไม่มีความยินดียินร้ายในอารมณ์ทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ฉะนั้น การพิจารณาเห็นความจริงหรือสัจธรรมของความเสื่อม ๆ ต่างที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น เสื่อมยศ เสื่อมลาภ เป็นต้น ก็จะเป็นผลดีต่อการทำให้รู้ทันเคยและเมื่อประสบพบเจอเข้าจริง จิตใจก็จะไม่หวั่นไหว มีความมั่นคง แต่ในความหมายที่แท้จริงในมงคลข้อนี้ จิตที่ไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘ นั้น ท่านหมายเอาเฉพาะจิตของพระอรหันต์เท่านั้น

จิตไม่เศร้าโศก^{๗๒} หมายถึง จิตที่อยู่ในชั้นโลกุตระภูมิ หรือเป็นบทสรรเสริญคุณของจิตที่บรรลุนิพพานแล้ว เป็นจิตที่ไม่โศก คือ จะไม่มีความโศกเศร้าเสียใจใดๆ เกิดขึ้นได้ จิตไม่เศร้าโศก เป็นจิตของอริยชนผู้

^{๗๑} มงคล. (ไทย) ๒/๔๒๒.

^{๗๒} มงคล. (ไทย) ๒/๔๓๓.

บรรลุนิพพานแล้ว หลุดพ้นแล้วจากสิ่งทีร็ก สิ่งทียินดี หยุดความไคร่ และ
หมดความอยากแล้วโดยสิ้นเชิง เพราะฉะนั้น จึงไม่แห้ง ไม่มืโสไก

จิตปราศจากธุลี^{๗๓} หมายถึง จิตของอริยชนทีใสสะอาด ผุดผ่อง
เหมือนกระจกทีปราศจากฝุ่นละอองมาจับใ้ชุ่มมัวเปรอะเปื้อนเป็นการ
แสดงให้เห่นลักษณะจิตในชั้นโลกุตระภูมิอีกด้านหนึ่ง เพราะจิตในชั้นนี้จะมีได้
เฉพาะผู้ที่บรรลุนิพพาน หรือผู้ที่เรียกว่า พระอรหันต์เท่านั้น จิตปราศจาก
ธุลี เป็นจิตซึ่งหมดกิเลสแล้วทั้งกิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง และกิเลส
อย่างละเอียดอย่างหมดจดสิ้นเชิง ไม่มืพื้นกลับเข้าปรุงแต่งจิตได้อีก ทำใ้
จิตใ้สะอาด ผ่องใส ได้แกจิตของพระอรหันต์

จิตเกษม^{๗๔} หมายถึง จิตเกษมเป็นจิตชั้นยอต คือจิตทีเป็นมงคล
สูงสุด ท่านใ้คำวา เชมะ หมายถึง ความปลอดภัย พ้นจากภยันตรายทั้งปวง
เป็นการสรุภาวะของจิตในชั้นโลกุตระภูมิ หรือจิตทีเข้าสู่แดนเกษม เป็นอัน
สิ้นสุดของการดำเนินตามปฏิปทาแห่งมงคลในพระพุทศาสนา การพัฒนา
คุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดจิตเกษมจากโยคะ คือการพัฒนาจิตใ้เกษมหลุดพ้น
จากกิเลสภัย บรรลุนิพพาน เป็นบรมธรรม สิ้นสุดการเวียนว้ายตายเกิดและ
จบสิ้นภารกิจของเกิดมาเป็นมนุษย์

ผลด้านนี้มีสาเหตุมาจากการปฏิบัติตนตามศาสตร์ดำเนินชีวิต
ด้านการปฏิบัติตนชั้นสูง เมื่อบุคคลปฏิบัติได้แล้ว สภาวะจิตย่อมไม่หวั่นไหว
เพราะโลกธรรม จิตย่อมไม่เศร้าโศก จิตย่อมปราศจากธุลี และจิตย่อมเกิด
ความเกษมจากโยคะ ซึ่งเป็นผลชั้นสูงสุดทีพระพุทองค์ได้ตรัสไว้ในมงคล
สูตรนั่นเอง

^{๗๓} มงค. (ไทย) ๒/๔๔๓.

^{๗๔} มงค. (ไทย) ๒/๔๔๕.

๔. สรุป

คัมภีร์มัจฉลัตถทีปนีรจนาโดยพระสิริมัจฉลาจารย์พระเถระชาว เชียงใหม่ จัดว่าเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในชั้นยุคอรรถกถา เพราะผู้แต่งได้นำเอา เนื้อความจากพระไตรปิฎก กล่าวคือ มงคลสูตร จาก ขุททกปาฐะและสุตต นิบาต ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๕ มาอธิบายเพิ่มเติม โดยอาศัย เนื้อหาสาระที่เป็นหลักธรรมทางศาสนาเป็นโครงเรื่องหรือแก่นเรื่อง โดยการเชื่อมโยงไปถึงคัมภีร์อื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันตลอดถึงบุคคลต่างๆ ใน ศาสนา โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่ออธิบายหลักธรรมคำสอนในมงคลสูตรให้ กระจ่างชัดแก่ผู้ที่สนใจใคร่ศึกษา คัมภีร์มัจฉลัตถทีปนีได้มีการจารึกไว้ด้วย อักษรหลายชนิดด้วยกันเช่น อักษรธรรมอีสาน อักษรขอม และอักษรบาลีเป็น ต้น พุทธพจน์ที่ยกมาแต่งอธิบายในมัจฉลัตถทีปนีมีทั้งหมด ๑๑ คาถา แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ๑)ภาค ๑ มี ๔ คาถา คือ คาถาที่ ๑ - ๔ ๒)ภาค ๒ มี ๗ คาถา คือคาถาที่ ๕ - ๑๑ รวมกันแล้วมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ ประการ

คัมภีร์มัจฉลัตถทีปนีจัดได้ว่าเป็นศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิตอีก ศาสตร์หนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นศาสตร์สำหรับ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ออกเป็น ๙ ด้าน คือ ๑)ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา การอยู่ในถิ่นที่ เหมาะสม ๒)ด้านการพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วใน กาลก่อน การตั้งตนไว้ชอบ พาหุสัจจะ ศีลปะ วินัยที่ศึกษาดีแล้ว และวาจา สุภาสิต ๓)ด้านการทำหน้าที่ทางครอบครัว ได้แก่ การบำรุงบิดามารดา การเลี้ยงดูบุตรธิดา การเลี้ยงดูภรรยา การทำงานไม่คั่งค้าง ๔)ด้านการทำ หน้าที่ทางสังคม ได้แก่ การบำเพ็ญทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ ญาติ การทำงานไม่มีโทษ ๕)ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ได้แก่ การงดเว้น จากบาป การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา ๖)ด้านการศึกษาธรรม ได้แก่ การฟัง

ธรรมตามกาล ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่าย การคบหากับสมณะ การ
สนทนาธรรม ๗)ด้านคุณธรรม ได้แก่ ความไม่ประมาทในธรรม การมีสัมมา
การะ ความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความสันโดษ ความกตัญญู ๘)ด้านการปฏิบัติ
ตนขั้นสูง ได้แก่ การบำเพ็ญตบะ การประพาสพรหมจรรย์ การเห็นแจ้งใน
อริยสัจ และการรู้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ๙)ด้านผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา
ได้แก่ ความมีจิตไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี
จิตเกษมจากโยคะ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามศาสตร์แห่งมงคลธรรมเหล่านี้แล้ว
จะไม่พ่ายแพ้ต่อข้าศึกทั้ง ๔ ประเภท คือ ชนธมาร กิเลสมาร อภิสังขาร
มาร และเทวบุตรมาร ถึงซึ่งความสวัสดิเป็นต้น

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาอุดม ชาตเมธี. **การพัฒนาตนตามหลักมงคลของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาเปรียญ, ๒๕๕๖.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท). **มงคลสูตรวิภาคบรรยายและทศบารมีวิภาค**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

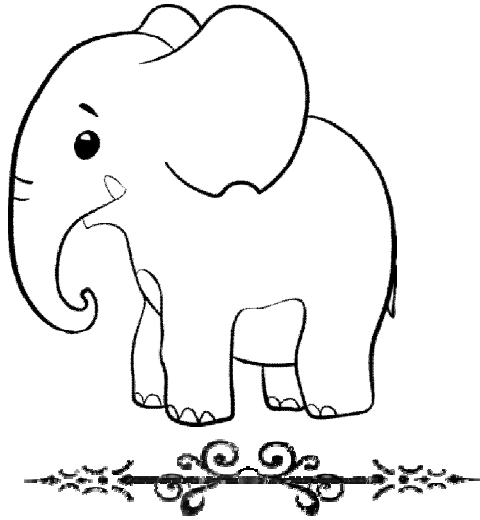
_____. **มงคลถกที่ปณี(ภาษาบาลี)ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔.

ลิขิต ลิขิตตานนท์, **ยุคทองแห่งวรรณกรรมพุทธศาสนาของล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, ๒๕๒๓.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร). **มงคลยอตชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

สมเด็จพรเสงฆราช (จวน อูญฐายี). มงคลในพรทพุทธศาสนา. พรณคร :
โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๑.
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). “มงคลทีปนี”. ศิลปกรรมปริทรรศน์.
ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (สิงหาคม ๒๕๓๘).

ภาค ผนวก

ภาคผนวก

แนวทางการเตรียมต้นฉบับและการส่งต้นฉบับ

วารสารวามัญองแหรภพุทธศาสตรปริทรศน์

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

.....

๑. ความหมายและประเภทของบทความทางวิชาการ

๑.๑ บทความทางวิชาการทั่วไป หมายถึง งานเขียนทางวิชาการ ในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกัน อย่างเป็นระบบโดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล บทความวิชาการมีหลาย ลักษณะ เช่น บทความแสดงความคิดเห็นที่วิเคราะห์ผลงานใหม่ๆ ที่มีความสำคัญในสาขาวิชาของวารสารนั้น บทความจากบรรณาธิการที่ แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง บทความ วิจารณ์ที่อาจเป็นการแสดงข้อสนับสนุนหรือข้อโต้แย้งของผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์

๑.๒ บทความปริทรศน์ (Review Article) หมายถึง บทความเชิงวิเคราะห์ที่ผู้เขียนรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ทางวิชาการเรื่องใด เรื่องหนึ่งมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วิจารณ์ สรุปประเด็นให้ผู้ผู้อ่านเห็น แนวโน้ม เกิดความกระจ่างในเรื่องนั้นยิ่งขึ้นไปและเป็นแนวทางในการศึกษาเชิงวิชาการต่อไป

๑.๓ บทความวิจัย หมายถึง บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์สาขาต่างๆ มากขึ้นกว่าเดิม โดยมีข้อมูลและเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านมีความรู้ในศาสตร์สาขานั้น สามารถศึกษาในลักษณะเดียวกัน และสามารถตัดสินใจได้ว่าบทความนั้นผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ

๑.๔ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่า และคุณภาพของหนังสือ บทความหรือผลงานด้านศิลปะ เช่น นิทรรศการ ทัศนศิลป์ และการแสดงละครหรือดนตรี โดยใช้หลักวิชา และดุลยพินิจอันเหมาะสม

๒. ส่วนประกอบของบทความทางวิชาการทั่วไปและบทความปริทรศน์

๒.๑ ส่วนนำ กล่าวถึงที่มาของเรื่อง ประเด็นหรือปัญหาที่ต้องการสำรวจหรือประเมินวิเคราะห์ นำเสนอตลอดจนจุดมุ่งหมายของการเสนอบทความ มีความยาวหนึ่งย่อหน้าโดยประมาณ เป็นส่วนที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อปูพื้นฐานผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องที่จะกล่าวถึง และสร้างความสนใจในการศึกษาต่อไป

๒.๒ ส่วนเนื้อหา เป็นส่วนหลักของบทความ เป็นการเสนอรายละเอียดของประเด็นเรื่องราวต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายโดยมีการแบ่งหัวข้อตามความเหมาะสม

๒.๓ ส่วนสรุป เป็นส่วนสรุปสาระ เสนอข้อคิดและข้อสังเกต

๓. ส่วนประกอบของบทความวิจัย

๓.๑ ส่วนนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาของเรื่องที่จะศึกษาหรือแนวทางในการแสวงหา วัตถุประสงค์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของงานที่เสนอในบทความวิจัยนี้กับความรู้เดิมที่ปรากฏอยู่โดยมีการอ้างถึงงานของบุคคลอื่นที่เคยทำเกี่ยวกับเรื่องนั้นหรือเรียกว่า ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความคิดในเรื่องที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป

๓.๒ ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย

๑) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ เป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย แหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดที่ผู้อ่านควรทราบและสามารถนำไปศึกษาในทำนองเดียวกันได้

๒) ผลการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มีการจัดหมวดหมู่ จำแนกและวิเคราะห์เพื่อให้สามารถตีความหมายได้ อาจมีการใช้ตาราง แผนภูมิประกอบในการนำเสนอข้อมูล และอธิบายให้กระจ่าง

๓) อภิปรายผล เป็นการแปลหรือตีความข้อมูลที่ได้โดยเริ่มจากการสรุปผลให้เห็นเด่นชัด ต่อมาคือการวิจารณ์ผลการวิจัยที่ได้พิจารณาข้อดีข้อเสียของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้มีการเปรียบเทียบผลที่ได้สนับสนุนหรือขัดแย้งกับผลงานของผู้อื่นโดยให้เหตุผล

ผลการวิจัยที่ได้ตอบปัญหาอะไรบ้าง มีการสรุปและเสนอแนะความคิดเห็นที่ได้จากผลงานนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องอื่นๆต่อไป

๓.๓ ส่วนสรุป สรุปเนื้อหาทั้งหมดโดยย่อ โดยการตอบคำถามว่าทำไม ทำอะไร ทำอย่างไร ได้ผลอะไร ต้องเขียนให้กระชับชัดเจน เข้าใจง่าย

๔. ส่วนประกอบที่สำคัญในการส่งบทความ

๔.๑ ชื่อเรื่องและข้อความเกี่ยวกับผู้เขียน ผู้เขียนร่วม และสถานที่ทำงาน สังกัด (ภาควิชา และมหาวิทยาลัย) เบอร์โทรศัพท์ อีเมล โลก หรือเฟสบุ๊ค ของผู้เขียนบทความสำหรับติดต่อ

๔.๒ บทคัดย่อหรือสาระสังเขป ที่ย่อเนื้อหาสาระของบทความที่กำลังกล่าวถึงทั้งหมด โดยไม่มีการตีความหรือวิจารณ์เพิ่มเติม

๕. การเตรียมต้นฉบับ

๕.๑ พิมพ์ผลงานทางวิชาการควรจัดพิมพ์ด้วย Microsoft word for Windows หรือ Macintosh บทกระดาษขนาด A4 หน้าเดียว ประมาณ ๒๖ บรรทัด ต่อ ๑ หน้า ใช้อักษร TH SarabunPSK ตัวเลขไทย ขนาดตัวอักษรเท่ากับ ๑๖ และใส่เลขหน้าตั้งแต่ต้นจนจบบทความยกเว้นหน้าแรก จำนวนไม่เกิน ๑๕ หน้า

๕.๒ บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน ๑ หน้ากระดาษให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ มีความยาวประมาณ ๒๐๐ คำ จะต้องพิมพ์คำศัพท์ในบทคัดย่อภาษาไทย และพิมพ์ Keyword ในบทคัดย่อภาษาอังกฤษของบทความเรื่องนั้นด้วย จำนวนไม่เกิน ๕ คำ

๕.๓ เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

๕.๔ ถ้ามีรูปภาพ / ตารางประกอบ ควรมีภาพที่ชัดเจน ถ้าเป็นรูปถ่ายควรมีภาพถ่ายจริงแนบด้วย

๕.๕ ประวัติผู้แต่ง ให้ระบุชื่อของผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) วุฒิการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป พร้อมด้วยสาขาที่เชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงานและผลงานวิชาการ ๑-๓ ปี ที่ผ่านมา และ File.jpg รูปถ่ายหน้าตรง ๑ รูป

๕.๖ บรรณานุกรมแยกผลงานภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (เรียงตามลำดับตัวอักษร)

๕.๗ ผลงานวิชาการที่ส่งมาต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน

๕.๘ การส่งต้นฉบับ จะต้องส่งเอกสารบทความจำนวน ๒ ฉบับ และแบบฟอร์มส่งบทความ ๑ ฉบับ พร้อมทั้ง CD บันทึกข้อมูลของเนื้อหาและประวัติผู้แต่ง (เอกสารที่ส่งทั้งหมด) จำนวน ๑ แผ่น โดยบทความจำนวน ๒ ฉบับ ชำรงต้นแบ่งให้เป็น

๑) บทความที่มีรายละเอียดของผู้เขียนบทความครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในข้อ ๕ จำนวน ๑ ฉบับ

๒) ส่วนบทความอีกฉบับไม่ต้องระบุชื่อผู้เขียนและประวัติผู้เขียนลงในบทความ

๕.๙ บรรณาธิการบริหารนำเสนอบทความที่ส่งมาเสนอต่อกองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินคุณภาพความเหมาะสมของบทความก่อนการตีพิมพ์ ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงแก้ไข

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด นับจากวันที่ได้รับผลการประเมินบทความ

๕.๑๐ ผู้เขียนที่แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กรุณาส่งบทความของท่านไปยังบรรณาธิการบริหารวารสารวามัญองแหรภพทศศาสตรปริทรศน์ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๑ ฉบับ พร้อมบันทึกข้อมูลลงแผ่นบันทึกข้อมูลแผ่น CD ก่อนส่งให้กองบรรณาธิการดำเนินต่อไป

๖. รูปแบบการอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่องให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบระบบเชิงอรรถ (Footnote System) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ของเอกสารและหน้าที่อ้างอิงไว้ข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น โดยใส่ลำดับตัวเลขแบบยกตัวเลขขึ้น และให้มีการอ้างอิงหรือบรรณานุกรมส่วนท้ายเล่ม (Reference Citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งภายใต้หัวข้อ บรรณานุกรม สำหรับผลงาน วิชาการภาษาไทย หรือ (Reference) สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ ระบบเชิงอรรถ (Footnote System) ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ชื่อคัมภีร์ เล่มที่ / ข้อ / หน้า เช่น วิ.มหา.(บาลี).๑/๒๓/๓๗. หรือ วิ.มหา.(ไทย) ๑/๒๓/๔๐ หรือ วิ.อ.(ไทย) ๑/๒๐/๓๑. หรือวิสุทธ.(บาลี) ๑/๔/๕.

๒. หนังสือ ตำรา

ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ ตำรา พิมพ์ครั้งที่ สถานที่พิมพ์หรือผู้จัดพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น

พระศรีคัมภีรญาณ, **พุทธปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๑๘๘.

๓. บทความ / เรื่อง / ตอน ในหนังสือรวบรวมบทความ

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ในชื่อวารสาร (บรรณาธิการ) (ฉบับพิมพ์ หน้าที่ปรากฏบทความ) สถานที่พิมพ์ ผู้จัดพิมพ์ และหน้าที่อ้างอิง เช่น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่” ใน **สารนิพนธ์พุทธศาสนปริทัศน์ ประจำปี ๒๕๕๓**, บรรณาธิการ โดย พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร. และคณะ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ (กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๓) : ๑-๑๗.

๔. บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ (ลำดับที่) เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร เช่น

ประพันธ์ ศุภษร “พระวินัยกับการบรรลุลุธรรม” ในวารสาร **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ รั้งสี่ สุทนต์ บรรณาธิการ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๙) : ๔๑.

๕. บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือฐานข้อมูล CD-ROM

ชื่อผู้แต่ง / ชื่อเจ้าของ ชื่อบทความ (ซีดี-รอม) ชื่อวารสาร วัน เดือน ปี ที่สืบค้น แหล่งที่สืบค้น เช่น

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” ใน
ฐานข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ <http://www.mcu.ac.th/> ๓ มกราคม
๒๕๕๔.

สมภาร พรหมทา, “เพื่อความเข้าใจปัญหาเรื่องอัตตา-อนัตตา” ใน
สำนักพิมพ์วารสารปัญญา ๕ มกราคม ๒๕๕๔ จากกองวิชาการ MCU-5-
Jan-2011.

ตัวอย่างการเขียนบรรณานุกรม มีดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่
พิมพ์.เช่น

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยาย

ความ. พิมพ์ครั้งที่ ๔๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต,
๒๕๕๙.

หนังสือภาษาอังกฤษ / English texts

Phramaha Prayoon Mererk. *Selflessness in Sartes*

Existentialisms and Early Buddhism.

Bangkok: Mahachulalongkorn Buddhist University Press,
1988.

๒. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย. “วิทยานิพนธ์”. ระดับของวิทยานิพนธ์.ชื่อแผนกวิชาหรือคณะ
มหาวิทยาลัย, ปีที่สำเร็จการศึกษา.

เช่น

พระศรีวิสุทธิคุณ (มานพ ปียสโโล). “คัมภีร์สืวิชัยชาดก : ตรวจชำระและ
ศึกษาวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

.....

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๔๑ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำวารสารวามันมืองแหวก ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔

เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ จึงแต่งตั้งผู้มีนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดทำวารสารวามันมืองแหวกพุกาศศตรปรทรศน์ ประกอบด้วย :-

๑. พระครูบริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ. วัชรศักดิ์ ทองทิพย์	รองประธานกรรมการ
๓. พระมหาวีรศักดิ์ ชีรวีโร, ผศ.	กรรมการ
๔. พระศรีวิสุทธิคุณ	กรรมการ
๕. พระมหาสมพนธ์ ชาติโร	กรรมการ
๖. พระอธิการเรือง กิตติคุณ	กรรมการ
๗. พระปลัดวัชร วัชรญาณ	กรรมการ
๘. พระมหาอุทธรพิชาญ โยธาสโน	กรรมการ
๙. พระครูปลัดปัญญาวัฒน์	กรรมการ
๑๐. พระครูศรีสุนทรสรกิจ, ผศ.	กรรมการ
๑๑. ผศ. บรรจง โสภาคี	กรรมการและเลขานุการ
๑๒. พระมหาธนรัฐ ฐนฺโท	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นางสาวจิราธิปไตย พิมพ์ประเสริฐ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔. นายเอกภพ แยกดี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่จัดทำวารสารวามันมืองแหวก มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

(พระธรรมโมลี, คร.)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ศธ / ๒๕๕๙

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการวารสารวณิฏกของแหรภพทศศาสตรปริทรศน์
ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙

เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย จึงแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดทำวารสารบณิฏกศศศปริทรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. พระธรรมโมลี	ประธานกรรมการ
๒. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.	รองประธานกรรมการ
๓. ผศ. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	กรรมการ
๔. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสุรินทร์	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตสุรินทร์	กรรมการ
๖. ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์	กรรมการ
๗. พระมหาสมพน ขาคโร	กรรมการ
๘. พระอธิการเวียง กิตติคุณโณ	กรรมการ
๙. นายธนู ศรีทอง	กรรมการ
๑๐. ผศ.กฤษณ์นัท์ แสงมาศ	กรรมการ
๑๑. พระมหาอุทรพิชาญ โยธาสาโร	กรรมการ
๑๒. ผศ.บรรจง โสภาคี	กรรมการ
๑๓. พระปลัดวัชร เวชฎาโณ	กรรมการ
๑๔. พระมหาธนรัฐ ฐกฐโมโร, ดร.	กรรมการและเลขานุการ
๑๕. นางสาวจิราวัฒน์ ทิมทรัพย์เสริฐ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นายเอกภพ แยมดี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่จัดทำวารสารวณิฏกของแหรภพทศศาสตรปริทรศน์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙

(Signature)

(พระธรรมโมลี)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๗๔ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ วารสารวณิฏโองแหรงพุทศาสตรปริทรรณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔

เพื่อให้คณะกรรมการได้รวบรวมข้อมูลและจัดทำหนังสือวารสารวณิฏโองแหรงพุทศาสตรปริทรรณ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการฝ่ายวิชาการจัดทำวารสารวณิฏโองแหรงพุทศาสตรปริทรรณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๒. พระอธิการเวียง กิตติคุณโณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๓. พระมหาสมพน พาน ชาคโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๔. ผศ.บรรจง โสภาคี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๕. ผศ.กฤษณ์โพธิ์ แสงมาศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๖. ผศ. พิศักดิ์ ทองทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๗. ผศ.ธนู ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๘. พระมหาเมธีวรินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๙. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง
๑๐. พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๑๑. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
๑๒. รศ.สมหมาย ชินนาค	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
๑๓. ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
๑๔. ผศ.ดร.มนตรี สืบดวง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๕. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโท	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๖. ดร.สมหวัง แก้วสุพอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๗. ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
๑๘. ดร.สุชาติ บุญยชญานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่รวบรวมข้อมูลและจัดทำหนังสือวารสารวณิฏโองแหรงพุทศาสตรปริทรรณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

(พระธรรมมโล, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

คำสั่ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่ ๔๔-๒ / ๒๕๕๙

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความทางวิชาการ(Peer Review)

วารสารวณิฏฺเณองแหรงพุทศาสตรปริทรรณั ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙

เพื่อให้การกลั่นกรองบทความทางวิชาการ วารสารวณิฏฺเณองแหรงพุทศาสตรปริทรรณั ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการ วารสารวณิฏฺเณองแหรงพุทศาสตรปริทรรณั มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ประกอบด้วย :-

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. พระอธิการเวียง กิตติวัฒนโธ, คร.

๒. ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. ผศ.ดร.สรเชต วรรณวิชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๒. ดร.สุชาติ บุญยัฒยานนท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

๓. ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่กลั่นกรองบทความทางวิชาการ วารสารวณิฏฺเณองแหรงพุทศาสตรปริทรรณั มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙

(พระธรรมโมลี, คร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์